

Wójt Gminy Czarna

Program Ochrony Środowiska na lata 2010 – 2021 (aktualizacja nr 1)

Czarna 2010

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie.....	6
1.1. Cel i przedmiot opracowania.	6
2. AKTUALNA ANALIZA STANU ŚRODOWISKA W GMINIE CZARNA.....	7
2.1. CHARAKTERYSTYKA GEOGRAFICZNO-GOSPODARCZA.....	7
2.1.1. Położenie administracyjne, powierzchnia, dane demograficzne.....	7
2.1.2 Dane demograficzne.	8
2.2. Położenie geograficzne, morfologia i geologia.....	12
2.3. Środowisko przyrodnicze	13
2.4 Działalność gospodarcza na terenie Gminy.	14
2.5 Rolnictwo na terenie Gminy.	18
2.6 Zasoby kulturowe na terenie gminy i atrakcje turystyczne...20	
2.7. Istniejąca infrastruktura gminy.....	21
Wodociągi, kanalizacja.....	21
System komunikacji.	25
2.8. Przemysł.	27
2.9. Wnioski wynikające z analizy ekonomiczno-finansowej.....	27
3. ZASOBY i STAN ŚRODOWISKA.....	29
3.1. Wody.....	29
3.1.1. Wody powierzchniowe.....	29
3.1.2 Wody podziemne.....	30
3.2. Klimat.....	32
3.3. Surowce mineralne.....	32
3.4 Zarys budowy geologicznej gminy.....	33
3.5. Gleby.....	34
3.6. Lesistość gminy.....	34
3.7. Świat zwierzęcy.....	35
3.8. Powietrze atmosferyczne.....	36
4. SYSTEM OBSZARÓW CHRONIONYCH.....	37
4.1. Systemy ochrony przyrody - Obszary i obiekty specjalnie chronione.....	37
4.1.1 Bieszczadzki Park Narodowy.....	38
4.1.2 Park Krajobrazowy Doliny Sanu.....	41

4.1.3. Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu	42
4.1.4. Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie”	43
4.5. Obszary ochrony wód	47
4.5.1. Ochrona wód powierzchniowych	47
4.5.2. Ochrona wód podziemnych	48
5. ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA	49
5.1. Zagrożenia jakości wód	49
5.2. Odpady	50
5.3. Hałas	50
5.4. Zagrożenia jakości powietrza	50
5.5. Poważne awarie i klęski żywiołowe	51
5.5.1. Informacje ogólne	51
5.5.2. Poważne awarie	52
5.5.2.1. Przewozy ładunków niebezpiecznych.	52
5.5.2.2 Awarie elektrowni jądrowych, gwałtowne pożary obiektów przemysłowych, ataki terrorystyczne	52
5.5.3. Katastrofy naturalne	53
5.5.3.1. Zagrożenie powodziowe	53
5.5.3.2 Osuwiska	54
5.5.3.3. Huragany	54
5.5.3.4. Gradobicia	55
5.5.3.5. Susze	55
5.5.3.6.Trzęsienia ziemi	55
5.5.3.7. Pożary	55
5.6. Elekromagnetyczne promieniowanie niejonizujące	55
5.6.1. Informacje ogólne	55
5.6.2. Linie energetyczne	56
5.6.3. Stacje nadawcze radiowo telewizyjne	56
5.8. Zanieczyszczenia transgraniczne	57
6. Pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych	59
7. Edukacja ekologiczna	59
8. Podsumowanie	59
9. ANALIZA SWOT	60
9.1. Czynniki wewnętrzne	60

9.2. Czynniki zewnętrzne	62
10. ZAŁOŻENIA WYJŚCIOWE DO PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA	63
10.2 CELE I FUNKCJE PROGRAMU	68
10.2.1. Priorytety ekologiczne.	69
10.2.2. Struktura Planu gospodarki odpadami	69
10. 3. Kryteria wyboru celów i priorytetów ekologicznych	69
10. 4. Strategia ochrony i poprawy stanu środowiska.	70
10. 4.1. Informacje ogólne	70
10.4.2. Ochrona wód i efektywne wykorzystanie zasobów wodnych	71
10.4.3. Ochrona przed powodzią	74
10.4.4. GOSPODARKA ODPADAMI	76
10.4.5. Odnawialne źródła energii, energetyka alternatywna.	77
10.4.6. OCHRONA RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ I KRAJOBRAZU ORAZ ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ LASÓW	81
10.4.7.OCHRONA POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO	84
10.4.8 OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI I PRZYWRÓCENIE WARTOŚCI UŻYTKOWEJ GLEB	85
10.4.9 OCHRONA PRZED HAŁASEM I PROMIENIOWANIEM ELEKTROMAGNETYCZNYM	86
10.4.9 OCHRONA ZASOBÓW KOPALIN	88
11. Monitoring i zarządzanie środowiskiem	91
11.1 Monitoring stanu środowiska	91
11.2 Monitoring procesu wdrażania POŚ	92
11.3. Zarządzanie programem	92
11.4. Struktura zarządzania Programem	93
11.5. Harmonogram weryfikacji celów i kierunków działań oraz terminów przygotowywania raportów z wykonania programów	94
11.6. Edukacja ekologiczna w aspekcie wdrażania POŚ	94
11.7 Upowszechnianie informacji o stanie środowiska i wykonaniu programu	94
12. Koszty i źródła finansowania PROGRAMU	95
12.1. Koszt realizacji programu	95
12.2. Źródła finansowania Programu	95
13. UWARUNKOWANIA REALIZACJI PROGRAMU	97

14. RODZAJ I HARMONOGRAM REALIZACJI DZIAŁAŃ EKOLOGICZNYCH.....	98
15. ZAŁĄCZNIKI.....	99
16. STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM.....	111
17. Słownik użytych terminów.....	114

1. Wprowadzenie.

Dokument: aktualizacja „Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Czarna”, zwany w dalszej części Programem opracowany został w związku z obowiązkiem nałożonym na gminę przez ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (tekst jednolity - Dz. U. z 2008 r., Nr 25, poz. 150). Program Ochrony Środowiska dla Gminy Czarna uwzględnia w szczególności: cele ekologiczne, priorytety ekologiczne, rodzaj i harmonogram działań proekologicznych oraz środki niezbędne do osiągnięcia założonych celów.

Program sporządzany jest na okres 4 lat, z uwzględnieniem działań perspektywicznych, a co 2 lata Wójt Gminy ma obowiązek sporządzić raport z jego realizacji i przedstawić go Radzie Gminy. Projekt Programu opiniowany będzie przez: organ wykonawczy powiatu.

1.1. Cel i przedmiot opracowania.

Zasadniczym zadaniem, jakie niniejsze opracowanie ma spełnić jest określenie celów, priorytetów i w konsekwencji działań jakie stoją przed samorządem gminnym w dziedzinie ochrony środowiska. Ich podjęcie i wykonanie ma na celu realizację międzynarodowych zobowiązań naszego kraju, a w szczególności, podjętych w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz w znacznej mierze wynikającej z nich *Polityki Ekologicznej Państwa*.

Program swą strukturą bezpośrednio nawiązuje do *Polityki Ekologicznej Państwa*. Podejmuje więc zagadnienia ochrony dziedzictwa przyrodniczego, racjonalnego użytkowania zasobów przyrody, surowców, materiałów i energii oraz poprawy jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego. Zagadnienia te są analizowane w odniesieniu do zasadniczych komponentów środowiska, a więc przyrody i krajobrazu, lasów, gleb, kopaliny i wód podziemnych, wód powierzchniowych i powietrza oraz skutków bytowania i prowadzenia działalności gospodarczej przez człowieka, czyli odpadów stałych i ciekłych, hałasu, pól elektromagnetycznych, chemikaliów i awarii. Bardzo ważnym i całkowicie nowym elementem Programu jest zbilansowanie potrzeb z możliwościami finansowymi, a więc osadzenie go w realiach ekonomicznych.

„Program ochrony środowiska dla Gminy Czarna” składa się z 2 części opisującej stan aktualny środowiska i strategicznej. Plan gospodarki odpadami sporządzony zostanie zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 9 kwietnia 2003 r. w sprawie sporządzania planów gospodarki odpadami. Uwzględnione zostały wymagania planów gospodarki odpadami: wojewódzkiego i powiatowego. Struktura planu, szczegółowo cele i kierunki działań, rozwiązania systemowe oraz harmonogram i koszty realizacji gospodarki odpadami zostały omówione w integralnym opracowaniu „Plan gospodarki odpadami”.

Reasumując, Program realizuje cele polityki ekologicznej państwa na obszarze Gminy Czarna do 2012 roku, określa strategię ochrony, racjonalnego wykorzystania zasobów i poprawy standardów jakości środowiska gminy, w tym: cele ekologiczne (długo- i krótkookresowe), kierunki działań strategicznych w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska oraz racjonalnego wykorzystania jego zasobów, priorytety inwestycyjne i pozainwestycyjne oraz narzędzia i instrumenty realizacyjne.

1.2. Podstawa prawna opracowania, merytoryczna dokumentacja źródłowa.

Dokument opracowany został w oparciu o następujące:

Akty prawne:

- [1] ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (tekst jedn. Dz.U. z 2008.25.150 z późniejszymi zmianami) – art. 17 i 18 ;
- [2] ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *o odpadach* (t.j.:Dz.U z 2007r.,Nr 39,poz.251, z późniejszymi zmianami) – art. 14 ust. 6;
- [3] Prawo wodne tekst jednolity (tekst jedn. Dz.U. z 2005 r., Nr 239, poz. 2019, z późniejszymi zmianami);
- [4] rozporządzenie Ministra Środowiska z 9 kwietnia 2003 r. w sprawie sporządzania planów gospodarki odpadami (Dz. U. z 2003 r., Nr 66, poz. 620);
- [5] ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2004 r., Nr 92, poz. 880);

Polityki, programy, plany i inne dokumenty rządowe:UUU

- ◆ II Polityka ekologiczna państwa
- ◆ Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014;
- ◆ Polityka leśna państwa ;
- ◆ Strategia rozwoju turystyki
- ◆ Wytyczne dotyczące zasad i zakresu uwzględniania zagadnień ochrony środowiska w programach sektorowych ;
- ◆ program ochrony różnorodności biologicznej: SIEĆ NATURA 2000.

Programy, plany, rejestry, dane administracji rządowej i samorządowej województwa i powiatu:

- ◆ *Stan środowiska za lata : 2007, 2008,2009* (WIOŚ Rzeszów);
- ◆ *Oceny jakości powietrza za lata 2006, 2007,2008,2009* (WIOŚ Rzeszów);
- ◆ Program Ochrony Środowiska dla Województwa Podkarpackiego – aktualizacja ;
- ◆ Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Bieszczadzkiego;
- ◆ dane dostępne w opracowaniach WIOŚ Rzeszów;
- ◆ dane z programów ochrony rezerwatów, parków krajobrazowych, parków narodowych;
- ◆ dane o planach urządzania lasów i lasach ochronnych;
- ◆ dane z Policji i Straży Pożarnej dotyczące katastrof i stanu bezpieczeństwa pożarowego na terenie powiatu Bieszczadzkiego;
- ◆ dane uzyskane z urzędu gminy drogą ankietyzacji.

2. AKTUALNA ANALIZA STANU ŚRODOWISKA W GMINIE CZARNA

2.1. CHARAKTERYSTYKA GEOGRAFICZNO-GOSPODARCZA

2.1.1. Położenie administracyjne, powierzchnia, dane demograficzne

Gmina Czarna leży w południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego na terenie powiatu bieszczadzkiego z siedzibą w Ustrzykach Dolnych, Wschodnią granicę gminy stanowi granica państwowa Rzeczypospolitej Polskiej z Ukrainą. Od strony południowej Czarna graniczy z gminą Lutowiska, od zachodniej z gminą Cisna i Solina, a od strony północnej gminą Ustrzyki Dolne. Gmina Czarna zajmuje powierzchnię 18.477 ha. Powierzchnia gminy, jest urozmaicona i malownicza. Przygraniczne położenie gminy stwarza również możliwości dalszego jej rozwoju. W miejscowości Michniowiec planowane jest utworzenie przejścia granicznego z Ukrainą. Umożliwi to w przyszłości rozwój funkcji uzupełniających tj. komunikacyjnej i usługowej.

W skład Gminy wchodzi siedem sołectw z następującymi miejscowościami:

- Sołectwo Czarna Górna – Czarna Górna,
- Sołectwo Czarna Dolna - Czarna Dolna, Paniszczów oraz miejscowość niezamieszkała: Sokołowa Wola
- Sołectwo Rabe – Rabe
- Sołectwo Żłobek - Żłobek
- Sołectwo Lipie – Lipie
- Sołectwo Michniowiec – Michniowiec, Bystre
- Sołectwo Polana – Polana, Wydrne, Olchowiec, Chrewt, Serednie Małe oraz miejscowości niezamieszkałe: Rosochate, Rosolin, Tworylne.

Łącznie obszar Gminy Czarna zamieszkuje 2434 osób. Jej tereny cechuje zatem rozproszona sieć osadnicza i niska gęstość zaludnienia. Na 1 km² w gminie Czarna przypada 13 osób.

2.1.2 Dane demograficzne.

Gmina Czarna liczy 2434 mieszkańców (stan na 31 grudzień 2009 r.), co stanowi ok. 3% ludności zamieszkałej na terenie powiatu bieszczadzkiego i ok. 1,1% ogółu mieszkańców województwa podkarpackiego. Poniżej w tabeli nr 2.1 przedstawiono liczbę ludności w poszczególnych miejscowościach gminy w latach 2005 – 2009r , natomiast w tabelach 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7 dane n/t przyrostu naturalnego, migracji ludności oraz struktury wiekowej na terenie gminy.

Tabela Nr.2.1 Dane demograficzne - ilość ludności w poszczególnych miejscowościach w gminie w latach 2005 - 2009– stan na koniec 2009r (dane UG)

L.p.	Miejscowości	2005	2006	2007	2008	2009
		Mk	Mk	Mk	Mk	Mk
1.	Bystre	60	57	56	58	59
2.	Chrewt	4	4	4	4	4
3.	Czarna Dolna	395	392	389	379	371
4.	Czarna Górna	912	912	903	903	886
5.	Lipie	222	221	219	216	214
6.	Michniowiec	161	161	159	159	158
7	Olchowiec	17	17	17	19	17
8	Polana	361	355	357	362	360
9	Rabe	192	202	199	200	194
10	Serednie Małe	4	4	4	4	4
11	Wydrne	14	14	14	14	14
12	Żłobek	155	161	157	149	152
	RAZEM:	2497	2500	2479	2468	2434

Tabela Nr. 2.2 Przyrost naturalny ludności gminy

Rok	Liczba mieszkańców ogółem	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny (osób)
2007	2479	20	20	-
2008	2468	25	33	-8
2009	6434	26	26	-

Tabela Nr 2.3 Migracje ludności na terenie Gminy Czarna

Rok	Napływ			Odływ			Saldo migracji
	Z	ze wsi	razem	do	na	razem	
2007	8	10	18	17	12	29	11
2008	2	12	14	3	3	6	- 8
2009	10	13	23	6	13	8	- 5

Tabela Nr 2.4 Struktura ludności Gminy według wieku

Grupy wiekowe	L a t a		
	2007	2008	2009
	%	%	%
0 – 18	24	23	22
19 – 59	58	59	60
60 – 64	9	9	8
65 i więcej	9	9	10
Ogółem	100	100	100

Tabela Nr.2.5 Stan mieszkańców w rozbiciu na wiek produkcyjny w gminie - stan na koniec 2007r (dane UG)

L.p.	Miejscowości	0 – 18 lat	18 – 65 lat	Ponad 65 lat	Ogółem
		Mk	Mk	Mk	Mk
1.	Bystre	14	26	16	56
2.	Chrewt	0	3	1	4
3.	Czarna Dolna	91	209	89	389
4.	Czarna Górna	198	548	157	903
5.	Lipie	65	123	31	219
6.	Michniowiec	46	89	24	159

7	Olchowiec	4	9	4	17
8	Paniszczów	0	0	1	1
9	Polana	85	204	68	357
10	Rabe	45	135	19	199
11	Serednie Małe	2	2	0	4
12	Wydrne	3	9	2	14
13	Żłobek	39	108	10	157

Tabela Nr.2.6 Stan mieszkańców w rozbiu na wiek produkcyjny w gminie - stan na koniec 2008r (dane UG)

L.p.	Miejscowość	0 – 18 lat	18 – 65 lat	Ponad 65 lat	Ogółem
		Mk	Mk	Mk	Mk
1.	Bystre	15	33	10	58
2.	Chrewt	0	3	1	4
3.	Czarna Dolna	84	230	65	379
4.	Czarna Górna	195	573	135	903
5.	Lipie	62	133	21	216
6.	Michniowiec	47	91	21	159
7	Olchowiec	6	8	5	19
8	Paniszczów	0	0	1	1
9	Polana	81	234	47	362
10	Rabe	47	130	23	200
11	Średnie Małe	2	2	0	4
12	Wydrne	3	4	7	14
13	Żłobek	38	95	16	149

Tabela Nr.2.7 Stan mieszkańców w rozbiu na wiek produkcyjny w gminie - stan na koniec 2009r (dane UG)

L.p.	Miejscowość	0 – 18 lat	18 – 65 lat	Ponad 65 lat	Ogółem
		Mk	Mk	Mk	Mk
1.	Bystre	16	30	13	59
2.	Chrewt	0	3	1	4
3.	Czarna Dolna	79	225	67	371
4.	Czarna Górna	182	560	144	886
5.	Lipie	55	135	51	214
6.	Michniowiec	40	99	19	158
7	Olchowiec	5	11	1	17
8	Paniszczów	0	0	1	1

9	Polana	83	233	44	360
10	Rabe	40	134	20	194
11	Serednie Małe	2	2	0	4
12	Wydrne	3	9	1	14
13	Żłobek	39	104	9	152

Prognozy demograficzne z uwzględnieniem ruchów migracyjnych

Znając tendencję zmian liczby ludności na terenach miejskich i wiejskich w powiecie jasielskim oraz znając liczbę ludności w gminie Czarna w roku 2009 obliczono prognozę demograficzną na lata 2010-2021. Wyniki prognozy demograficznej pokazuje tabela nr 2.8.

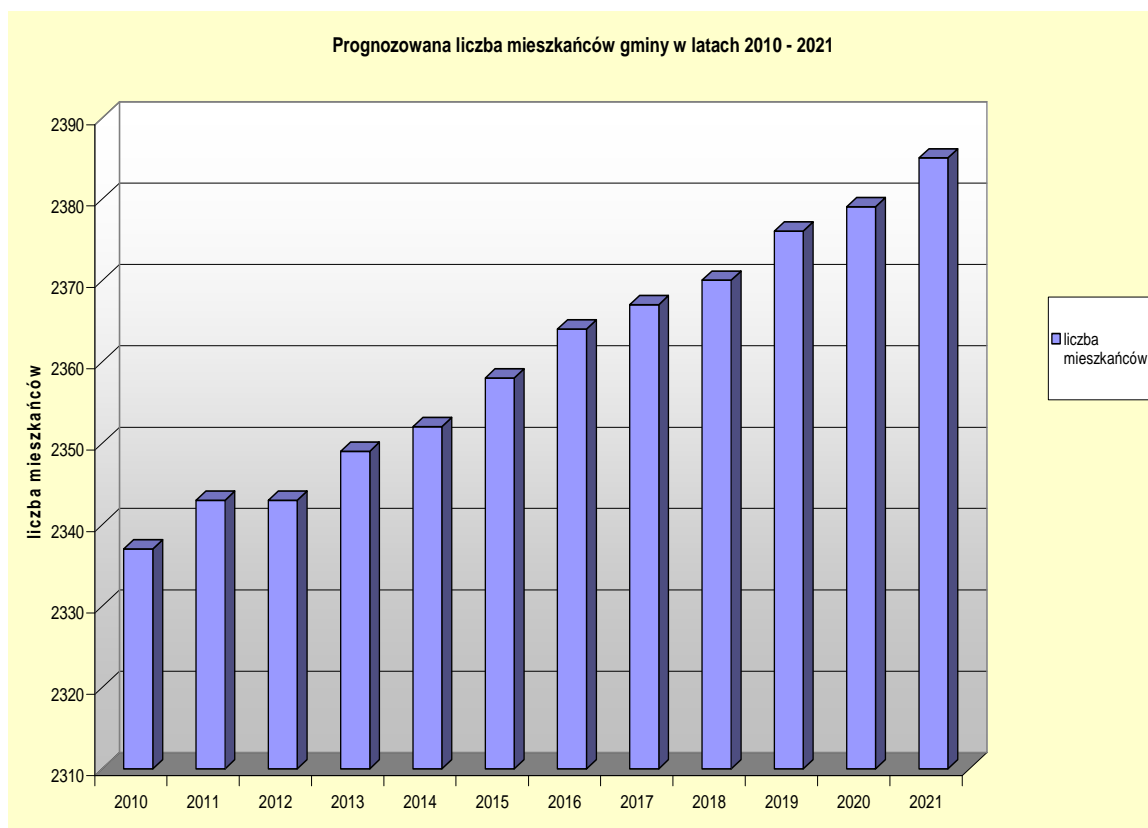
Tabela nr 2.8 Prognoza demograficzna dla Gminy Czarna na lata 2010-2021.

ROK	Gmina Czarna
2010	2437
2011	2443
2012	2443
2013	2450
2014	2453
2015	2459
2016	2465
2017	2468
2018	2472
2019	2478
2020	2481
2021	2487

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z tabeli nr 2.8 wynika, że liczba ludności Gminy Czarna będzie systematycznie wzrastała w stosunku do roku 2009. W 2021 będzie ona 2,1 % wyższa niż w roku 2009. Warunkowane to będzie przede wszystkim systematycznym wzrostem ludności na skutek dodatniego przyrostu naturalnego oraz napływem ludności w związku z migracjami zagranicznymi, krajowymi i regionalnymi. Zjawisko to będzie mogło być podtrzymywane poprzez poprawę infrastruktury technicznej, wzrost konkurencyjności gospodarki Gminy i przedsiębiorstw, rozbudowę systemu komunikacyjnego i infrastruktury.

W 2009 roku wg danych Urzędu Gminy Czarna obszar objęty Programem (Gmina Czarna) był zamieszkały przez około 2437 osób. Prognozę demograficzną dla zdefiniowanej aglomeracji przedstawia rysunek 2.1.

Rysunek 2.1 Prognoza demograficzna obszaru objętego Planem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS i danych z UM Czarna.

Prognozy demograficzne GUS-u na lata 2009-2019 wskazują na powolną tendencję wzrostową w zakresie liczby mieszkańców Gminy Czarna

2.2. Położenie geograficzne, morfologia i geologia.

Gmina Czarna położona jest w Prowincji Karpat Południowo – Wschodnich, Podprowincji Beskidów Wschodnich, w Makroregionie Beskidów Lesistych, Mezoregionie Gór Sanocko – Turczańskich i Bieszczadów Zachodnich. Gęstość zaludnienia wynosi około 13 osób / 1 km² i jest prawie dziesięciokrotnie mniejsza od średniej krajowej.

Czarna zaliczana jest do gmin górskich, rolniczo – leśnych. Lasy stanowią bowiem prawie 63% ogólnej powierzchni, użytki rolne 25%, na pozostałe tereny przypada 12%.

Tereny gminy w całości można zaliczyć do strefy o dominującej funkcji turystyczno – wypoczynkowej oraz uzupełniających funkcjach rolnictwa i leśnictwa. Strefa ta została wyodrębniona w oparciu o potencjalne czynniki rozwoju, warunki środowiska przyrodniczego i predyspozycje obszaru.

Występowanie na jej terenie źródeł mineralnych może w przyszłości wpłynąć na rozwój w kierunku uzdrowiskowym.

Fizjograficznie teren gminy położony jest w tzw. Centralnej Depresji Karpackiej będącej w zasięgu Zewnętrznych Karpat Fliszowych. Występują tu dwie jednostki strukturalne fliszu karpackiego: śląska i skolska. Jednostka skolska obejmuje tylko obszar dolin Rabego i Żłobka.

Podstawowymi jednostkami geomorfologicznymi są :

- Bieszczady Niskie obejmujące prawie całą gminę.
- Bieszczady Wysokie – południowo – wschodnia część gminy.

W morfologii terenu widoczny jest układ rusztowy głównych grzbietów położonych równoleżnikowo oddzielonych od siebie stosunkowo głębokimi dolinami. Stoki głównych grzbietów porożcinane są głębokimi dolinami wciosowymi.

Ważniejsze wyodrębnione formy morfologiczne :

- A. fragmenty doliny rzeki San o wys. bezwzględnej dna 420 – 450 m n. p. m.
- B. Masyw Ostrego i Pasma Otrytu {600 - 800 m n. p. m.}
- C. pasmo Żukowa i Jaworników { 700 - 800 m n. p. m.}

Pasma górskie charakteryzuje intensywność rozdolinienia. Dominują spadki 15 – 30%. Cały teren gminy charakteryzuje się bardzo urozmaiconą rzeźbą co przy dużej lesistości i innych walorach stanowić może bazę dla rozwoju turystyki i rekreacji o znaczeniu ponadregionalnym.

2.3. Środowisko przyrodnicze .

Na kształtowanie się roślinności w gminie istotny wpływ ma zróżnicowanie geomorfologiczne. Roślinność stanowi jeden z podstawowych elementów krajobrazotwórczych oraz środowiskotwórczych. Wpływa też na stosunki wodne, kształtuje lokalny klimat, gleby oraz świat zwierzęcy.

Lesistość gminy wynosi 63% obszaru gminy, głównie lasy bukowo - jodłowe, o znacznej ilości kompleksów ponad 80 – i 100 – letnich. W obszarach granicy rolno – leśnej i dolinek źródliskowych przewaga olszyn oraz wierzby.

Lasy w dużej mierze trudnodostępne dla penetracji rekreacyjnej i turystycznej poza wyznaczonymi szlakami. Spowodowane jest to bogatą rzeźbą terenu i bujnym podszyciem.

Gospodarka leśna prowadzona jest w sposób racjonalny. Uwagi mogą dotyczyć słabszych efektów gospodarki łowieckiej. Wpływ na to mogą mieć obecne zaniedbania, ale chyba przede wszystkim gospodarcze zmiany strukturalne widoczne tutaj bardziej jaskrawo niż w innych regionach kraju. Wcześniejsze radykalne zmiany wynikające z przesłanek i wymogów politycznych w pół wieku zmniejszyły wielokrotnie zaludnienie tego obszaru, a w następstwie doprowadziły do zwiększenia terenów leśnych o ponad 70%. Jednocześnie ten pierwotnie kulturowy { rolniczy } krajobraz stał się wtórnie naturalnym , co wzmocniło kondycję całego miejscowego środowiska naturalnego.

Gmina Czarna charakteryzuje się wysoką bioróżnorodnością, co jest naturalnie pozytywnym elementem. Najcenniejsze na terenie gminy są ekosystemy leśne, bowiem istotnie wpływają one na równowagę systemu ekologicznego, przydają walorów krajobrazowych temu terenowi, a przede wszystkim przyczyniają się do poprawy stanu zdrowia przebywających tu ludzi..

Według podziału Polski na krainy zoograficzne, gmina Czarna położona jest w Krainie Karpackiej, charakteryzującym się przejściowością. Cały obszar gminy znajduje się w krainie zoogeograficznej Bieszczadów.

Dzięki warunkom przyrodniczym i właściwej gospodarce leśnej obszar gminy jest ostoją wielu gatunków zwierząt puszczańskich.

Występują też wszystkie inne gatunki zwierząt, ptaków, płazów i gadów charakterystycznych dla tej części Karpat Wschodnich.

Poza tym dzięki powstaniu Zalewu Solińskiego gniazduje na tym terenie nie tylko bocian czarny, ale także czapla i inne gatunki rybołówów.

Bogactwo fauny na tym obszarze jest niewątpliwie jednym z ważniejszych walorów

przyrodniczych gminy na skalę krajową a nawet europejską.

Biorąc pod uwagę zoogeograficzne czynniki cały omawiany teren przynależy do tzw. Krainy Karpackiej. Potoki i rzeki na terenie gminy Czarna wchodzą w zasięg "krainy pstrąga". Wędkując napotkać tu można takie gatunki ryb jak: pstrąg potokowy, brzana, brzanka, kiełb, kleń, świnka. Natomiast w Zalewie Solińskim gatunki typowo jeziorowe.

Spośród chronionych płazów i gadów występują tu: salamandra plamista, kumak górski i nizinny, rzekotka drzewna, ropucha szara i zielona, traszka górską, zaskroniec, żmija zygzakowata, jaszczurka zwinka i żyworodna oraz padalec. Na terenie gminy znajdują się miejsca gniazdowania ptaków drapieżnych tj. orzeł przedni, orlik krzykliwy, myszołów, jastrząb, krogulec. Występują także: kruk, bocian czarny, brodziec piskliwy, turkawka, kukułka, puszczyk, zimorodek, dzięcioł, kraska, jaskółka oraz wiele innych gatunków ptaków. Fauna Bieszczadów jest typowa dla wschodnio - karpackich kniei.

Zwierzostan poza aspektami naukowymi i edukacyjnymi ma także wymiar gospodarczy {łowiectwo}. Znajdują się tu ostoje i terytoria największych europejskich drapieżników {niedźwiedzia brunatnego, wilka, rysia, żbika}. Ponadto występują też gatunki zwierzyny łownej tj. jeleń, sarna, dzik, lis, kuropatwa, bażant oraz drobna zwierzyna np. kret, ryjówka, jeż, łasica.

2.4 Działalność gospodarcza na terenie Gminy.

Warunki terenowe i glebowe są na ogół nie są sprzyjające dla intensywnej, zgrupowanej w małych - charakterystycznych dla tej części Podkarpacia gospodarstwach – produkcji rolniczej. Dlatego mamy do czynienia powszechnie z dwuzawodowstwem ludności, bowiem większość właścicieli gospodarstw rolnych zarabkuje dodatkowo w zakładach uspołecznionych lub prywatnych, bądź też podejmuje własną działalność gospodarczą.

Gmina Czarna posiada niewielki potencjał przemysłowy, na terenie Gminy znajdują się liczne podmioty gospodarcze prywatne, głównie w dziedzinie handlu, usług, turystyki oraz gospodarki leśnej.

Z uwagi na zachodzące zmiany społeczno-gospodarcze, produkcja rolnicza stała się nieopłacalna ekonomicznie i jej charakter zarobkowy powoli zanika. Obecnie głównym źródłem utrzymania jest praca zarobkowa na zasadzie zatrudnienia u pracodawcy lub prowadzenie własnej działalności gospodarczej, która na terenie gminy opiera się głównie na turystyce , handlu i usługach, budownictwie, gospodarce leśnej.

Ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na terenie Gminy

zakłady według branż :

- ◆ turystyczna ; 18
- ◆ gastronomiczna; 16
- ◆ handlowa ;35
- ◆ ogólnobudowlana ; 19
- ◆ transport towarowy; 27
- ◆ pozostałe usługi materialne (obsługa rolnictwa, leśnictwa, nauka, oświata, kultura i sztuka, ochrona zdrowia, rzemiosło). 79
- ◆ Inne dane 38

Służby publiczne to Urząd Gminy, Bank Spółdzielczy, Poczta , Ośrodek Zdrowia i posterunek policji oraz Straż Graniczna.

Na terenie działa 232 podmioty gospodarcze , głównie w handlu, drobnym rzemiośle i usługach podstawowych, jak również w obsłudze istniejących obiektów turystycznych.

Kilkanaście osób zatrudnia działające jeszcze Kopalnictwo naftowe. Ponadto istnieje piekarnia oraz 2 tartaki, 5 stolarni, sortownia węgla drzewnego. Kilkadziesiąt osób pracuje dla potrzeb Nadleśnictw oraz około 30 przy wypale węgla drzewnego.

Należy też odnotować powstanie w ostatnim dziesięcioleciu kilku hodowli koni w Polanie i Lipiu z prowadzeniem usług turystyki konnej. Na terenie gminy istnieje też kilkanaście pasiek.

Duże znaczenie na rynku mają m.in. podmioty gospodarcze takie jak:

- Zakład Usług Leśnych w Michniowcu
- Zakład Usług Leśnych w Żłobku
- Zakład Usług Leśnych w Czarnej Górnej
- Zakład Usług Leśnych w Polanie
- Wulkanizacja w Czarnej
- Przedsiębiorstwo Produkcyjno – Handlowo - Usługowe w Czarnej Górnej
- Zakład Produkcji Drewna w Czarnej
- Sklep ogólnie - spożywczy w Czarnej
- „Pod Otrytem” S.C. w Polanie
- Usługi transportowe –Rabe

Ważniejsze obiekty zagospodarowania {stan istniejący}.

Slużba zdrowia i rehabilitacja

- Ośrodek Zdrowia
- Gabinet Rehabilitacyjny

Oświata i kultura

- szkoła podstawowa i gimnazjum z halą sportową im. prof. Stefana Myczkowskiego w Czarnej
- Szkoła Podstawowa im. ks. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Polanie
- Gminny Ośrodek Kultury w Czarnej Górnej
- Świetlica w Polanie
- Świetlice i remizy: Lipie, Rabe, Michniowiec, Żłobek
- Galerie malarsko – rzeźbiarskie wystawiające twórczość lokalnych artystów
- Boiska sportowe: Czarna Górna, Rabe, Polana
- Czynne kościoły: Czarna Górna, Rabe, Żłobek, Lipie, Michniowiec, Polana, Czarna Dolna.

Administracja terenowa i służby publiczne

- Obiekty Urzędu Gminy
- Bank Spółdzielczy
- Policja
- Poczta

Pozostałe usługi

a) *Handel: sklepy spożywcze, spożywczo – przemysłowe,*

1. Czarna Dolna	- 2
2. Czarna Górna	- 15
3. Lipie	- 2
4. Michniowiec	- 2
5. Olchowiec	- 1
6. Polana	- 2
7. Rabe	- 2

b) *Gastronomia : bary, restauracje*

1. Bystre	- 1	{sezonowo}
2. Czarna Górna	- 4	{ 1 sezonowo}
3. Chrewt	- 10	{ wszystkie sezonowo}
4. Polana	- 2	{ 1 sezonowo}
5. Żłobek	- 1	

c) *Domy wczasowe : wypoczynkowe, hotele, schroniska młodzieżowe { ilość miejsc noclegowych}*

1. Chrewt	- 1	{zespół ośrodków sezonowych – 80 miejsc}
2. Czarna	- 3	{2 domy wczasowe -121 miejsc, 1 schronisko młodzieżowe – 45 miejsc}
3. Polana	- 1	{schronisko młodzieżowe – 25 miejsc}
4. Żłobek	- 1	{zajazd – 13 miejsc}

d) *Agroturystyka : { ogółem 97 miejsc}*

1. Lipie	- 1	{5 pokoi / 11 miejsc}
2. Polana	- 2	{8 pokoi / 20 miejsc}
3. Rabe	- 3	{12 pokoi / 36 miejsc}
4. Serednie Małe	- 1	{3 pokoje / 20 miejsc}
5. Żłobek	- 1	{4 pokoje / 12 miejsc}
6. Czarna Górna	- 1	{4 pokoje / 10 miejsc}

e) *Obiekty służby leśnej*

Leśnictwo :

1. Czarna Dolna	- 1
2. Rabe	- 1
3. Żłobek	- 1
4. Lipie	- 1
5. Polana	- 1
6. Paniszczów	- 1
7. Olchowiec	- 1

TABL. 2.9. OSOBY FIZYCZNE PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ WEDŁUG SEKCJI POLSKIEJ KLASYFIKACJI DZIAŁALNOŚCI (PKD) W UKŁADZIE PODREGIONÓW, POWIATÓW I GMIN na terenie Gminy Czarna – źródło: Urząd Statystyczny w Rzeszowie

Rok	Ogółem	W tym						
		prze- twórstwo przemys- łowe	budo- wnictwo	handel i napra- wy	hotele i res- tauracje	transport, gospo- darka magazy- nowa i łączność	pośre- dnictwo finan- sowe	obsługa nierucho- mości i firm
2007	123	12	7	19	7	10	1	4
2008	126	15	9	15	7	11	1	4
2009	129	14	10	16	5	10	2	3
2010	151	12	11	25	8	11	2	7

TABL. 2.10 PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WEDŁUG SEKTORÓW WŁASNOŚCI, FORM PRAWNYCH ORAZ PODREGIONÓW, POWIATÓW I GMIN – źródło: Urząd Statystyczny w Rzeszowie

Rok	Ogółem	Sektor		Z ogółem						
		publi- czny	pry- watny	spółki handlowe	W tym z udziałem kapitału zagra- nicznego	spółki cywilne	spółdzie- lnie	fundacje, stowa- rzyszenia i organi- zacje społe- czne	osoby fizyczne prowa- dzące działal- ność gospo- darczą	
				razem						
2007	159	10	149	3	-	5	-	13	123	
2008	160	10	150	3	-	3	-	13	126	
2009	163	10	153	4	-	2	-	13	129	
2010	185	10	175	3	-	2	-	13	151	

TABL. 2.11 PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WEDŁUG SEKCJI POLSKIEJ KLASYFIKACJI DZIAŁALNOŚCI (PKD) ORAZ PODREGIONÓW, POWIATÓW I GMIN – źródło: Urząd Statystyczny w Rzeszowie

Rok	Ogółem	W tym								
		rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	przemys- ł	w tym przetwórstwo przemysłowe	budo- wnictwo	handel i napraw y	hotele i resta- uracje	trans- port, gospo- darka magazy- nowa i łącz- ność	pośre- dnic- two fina- nso- we	obs- ługa nier- ucho- mości i firm
			razem							
2007	159	56	12	12	7	20	10	11	1	7
2008	160	57	15	15	9	16	9	12	1	7
2009	163	57	15	14	10	17	7	10	2	4
2010	185	61	13	12	11	26	10	11	2	7

2.5 Rolnictwo na terenie Gminy.

Specyfika położenia geograficznego Gminy Czarna w Bieszczadach oraz historia osadnictwa i nietypowe procesy demograficzne, w tym migracje zdeterminowały współczesne zagospodarowanie wsi. W grupie szesnastu wsi wymienionych w operatach opisu rolniczego istnieje pięć jednostek, w których nie występuje aktualnie ani jedno gospodarstwo.

Rzutuje to na ogólną liczbę gospodarstw w gminie, których jest około 340 {dla porównania we wsiach gminy Ustrzyki Dolne gospodarstw jest ponad 1000}. W materiałach dokumentalnych z przed 1939 r. znajdujemy informacje o występowaniu na tym obszarze tysięcy zagród rolniczych, o których bytności świadczą jeszcze zadrzewienia i ślady po osadnictwie. Jak wspomniano wyżej do tak drastycznych zmian przyczyniły się przymusowe migracje ludności.

Aktualnie większość gospodarstw rolniczych koncentruje się w miejscowościach Czarna Górna, Polana, Rabe, Czarna Dolna, Lipie, Michniowiec. Większość gospodarstw w gminie oscyluje wokół powierzchni 14 ha. Są jednak wsie, w których średnia powierzchnia gospodarstwa nie przekracza 10 ha, to jest we wsiach : Czarna Górna, Rabe, Żłobek.

Najliczniejszą grupę wsi stanowią te, w których średnia powierzchnia gospodarstwa wynosi 12 – 25 ha. We wsiach, w których gospodarstwa można policzyć na palcach ich powierzchnie znacznie odbiegają od średnich dla gminy i świadczą o powstaniu tych gospodarstw w wyniku prywatyzacji PGR – ów, ponieważ przed zmianą ustrojową 55% powierzchni użytków rolnych znajdowało się w gestii tak zwanego sektora uspołecznionego. Podobna tendencja małego udziału własności prywatnej użytków rolnych i lasów w Gminie Czarna istnieje w dalszym ciągu, bowiem według ostatnich danych z gminy, w gestii prywatnych właścicieli znajduje się 26,15% powierzchni ogólnej. W dwóch wsiach: Tworylnem i Rosochatem własność prywatna nie jest notowana w ogóle. Do 15% udziału własności prywatnej posiadają wsie : Serednie Małe, Chrewt, Paniszczew. Od 15% do 30% posiadają wsie: Wydrne, Czarna Dolna, Wola Sokołowa i Bystre. Od 30% do 45% gruntów prywatnych posiadają wsie : Polana, Czarna Górna, Żłobek, i ponad 45% gruntów prywatnych, ale bez przekraczania granicy 58,04% jaką ustanawia wieś Rosolin występuje we wsiach Michniowiec, Lipie, Rabe, Rosolin. Ten niski udział własności prywatnej we władaniu gruntami jest częściowo wyjaśniony poprzez wysoki stopień lesistości gminy i jej wsi, przy wybitnej dominacji państwowej własności lasów.

Czarna zaliczana jest do gmin górskich, rolniczo-leśnych. Lasy stanowią bowiem prawie 61,6% ogólnej powierzchni, użytki rolne 24,8% na pozostałe tereny przypada 13,6%.

Tereny Gminy w całości można zaliczyć do strefy o dominującej funkcji turystyczno-wypoczynkowej oraz uzupełniających funkcjach rolnictwa i leśnictwa.

Użytkowanie terenów

Powierzchnia gminy Czarna

• Powierzchnia lasów	18.477 ha – 100%
- państwowych	11.374 ha - 61,6%
- prywatnych	10.746 ha
• Użytków rolnych	628 ha
• Terenów zabudowy, zagospodarowania rekreacyjnego, komunikacji, zadrzewień, nieużytków i innych	4.584 ha - 24,8%
	2.519 ha – 13,6%

Struktura użytków rolnych

• Grunty orne	4.584 ha – 100%
• Łąki i pastwiska	1.238 ha – 27%
	3.346 ha – 73%

Tabela 2.12 Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych w poszczególnych miejscowościach Gminy Czarna w 2008r.

Miejscowość	Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych					
	Grupy obszarowe					razem
	< 1 ha	1-5ha	5-10 a	10-15 ha	>15ha	
Czarna Górna	18	72	28	7	10	135
Czarna Dolna	4	27	22	8	6	67
Bystre	1	10	7	5	8	31
Lipie	5	21	22	8	6	62
Michniowiec	6	15	14	4	9	48
Polana	13	44	27	14	21	119
Rabe	4	37	11	4	6	62
Żłobek	3	7	10	3	1	24
Razem	54	233	141	53	67	548
%	9,9	42,5	25,7	9,7	12,2	100

(źródło: Urząd Gminy w Czarnej).

W gminie występuje również 684 działek rolnych posiadających od 0,10 – 1,0 ha użytków rolnych, z czego w miejscowości Czarna Górna występuje 227 (33,1%) działek rolnych do 1 ha.

Zdecydowanie pastwiskowo - łąkarska produkcja rolnicza determinuje możliwości hodowlane rolników w gminie. Z danych wcześniejszych wynika, że gmina była hodowlanym zagłębieniem w skali województwa, bowiem w 1982 r. przy obsadzie w województwie w gospodarstwach chłopskich rzędu 82,8 sztuk na 100 ha ur w gminie Czarna obsada wynosiła 89,6 sztuk.

Do wsi, w których pomimo trudnych warunków gospodarowania jest utrzymywane liczne stado bydła należy zaliczyć : Bystre, Polanę, Żłobek i Lipie. Ukierunkowanie gospodarstw na hodowlę i jej wysoki stan wskazuje, że wymienione wsie skupiają ludność utrzymującą się w znacznej mierze z rolnictwa, natomiast występowanie równolegle licznej grupy płatników podatku od nieruchomości wskazuje na rozwój zaczątków wsi wielofunkcyjnych. Szkoda tylko, że ten pozytywny przekład ma miejsce tylko w czterech na szesnaście wsi gminy.

Kolejną cechą wyróżniającą gospodarstwa w gminie jest występowanie znaczącej obsady koni. Średnio jeden koń przypada na dwa gospodarstwa.

Jest to z jednej strony związane z wykorzystywaniem koni w eksperymentalnych warunkach w rolnictwie, gdzie dostępny sprzęt rolniczy nie może być użyteczny, jak też z wykorzystywaniem koni do prac usługowych w lasach Państwowych i coraz częściej na potrzeby rekreacji i rozwijającej się turystyki w gospodarstwach rolniczych. Dotychczas tradycyjny w górach kierunek produkcji owczarskiej przeżywa w gminie kryzys.

Uzupełnieniem dla gospodarki łąkowo - pasterskiej i hodowli bydła jest uprawa roślin na gruntach ornych. Grunty orne wg ewidencji zajmują w gminie około 31% powierzchni użytków rolnych, jednak jak wynika ze spisu rolnego tylko nieco ponad 20% gruntów ornych jest obsiewnych. Najwięcej obsiewają rolnicy we wsiach: Polana, Czarna Górna, Bystre. Grunty nie obsiane najczęściej ugorują, lub są stopniowo przekształcane w użytki zielone.

Do najpopularniejszych upraw należą w gminie rośliny zbożowe, które zajmują 60% powierzchni zasianej. Ziemniaki należą do roślin uprawianych praktycznie na potrzeby samozaopatrzenia gospodarstw domowych rolników.

W gminie średni udział ziemniaków w strukturze zasiewów wynosi bowiem tylko 7,5%. W kraju również notuje się stały systematyczny spadek powierzchni uprawy ziemniaków, na co wpływ wywiera zespół czynników zewnętrznych i unikanie przez

rolników upraw intensywnych wysokonakładowych, gdzie występuje wysokie ryzyko realizacji dochodów. W gminie wyjątkowo wysoki udział ziemniaków jest notowany we wsiach Polana i Czarna Górna.

2.6 Zasoby kulturowe na terenie gminy i atrakcje turystyczne

Malownicze położenie gminy Czarna na terenie Bieszczadów i duża ilość lasów stwarzają dogodne warunki do rozwoju turystyki i agroturystyki. Gmina Czarna pozbawiona uciążliwego przemysłu gwarantuje turystom czyste, nieskażone środowisko. Świadczy o tym utworzenie na jej terenie obszarów chronionych. Gmina Czarna znajduje się we Wschodniobeskidzkim Obszarze Chronionego Krajobrazu. Niewielką południową część gminy zajmuje Bieszczadzki Park Narodowy. Południowo – zachodnią część gminy zajmuje Park Krajobrazowy Doliny Sanu. Obiekty zabytkowe o wartościach architektonicznych, historycznych i kulturowych objęte ochroną konserwatorską występują w kilku sołectwach. Na terenie Gminy znajduje się szereg obiektów o wartościach architektonicznych, historycznych i kulturowych objętych ochroną konserwatorską i znajdujących się rejestrze zabytków:

- w Czarnej
drewniana cerkiew greckokatolicka p. w. św. Dymitra z 1834 roku, przebudowa w wieku XIX, a obecnie funkcjonująca jako kościół rzymskokatolicki, oraz kaplica narodzenia NMP z 1907 roku ,
- w Polanie
drewniana cerkiew z 1790 roku (obecnie kościół)
pozostałości kościoła parafialnego z XVIII wieku,
- w Rabem
drewniana cerkiew pw. Św.Mikołaja z kompletnym ikonostasem zbudowana w 1861 roku, a obecnie funkcjonująca jako kościół,
- w Żłobku
drewniana cerkiewka z 1830 roku również obecnie użytkowana jako kościół katolicki,
- w Michniowcu
drewniana cerkiew p. w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny zbudowana w 1863 r., z zachowanym ikonostasem. Od 1971r. jako filialny kościół rzymskokatolicki,
- w Bystrem
drewniana cerkiew p. w. Św. Michała Archanioła z 1901 lub 1902r. obecnie nie użytkowana.

Na terenie gminy można spotkać szereg cmentarzy unickich z końca XIX wieku i początku XX, obecnie już nieczynnych. Wraz z rosnącym na tym terenie starodrzewiem stanowią one istotny element krajobrazu kulturowego, również liczne stare przydrożne kapliczki (szczególnie w Michniowcu). Ponadto zachowało się kilkadziesiąt drewnianych chat wiejskich (przeważnie już w bardzo złym stanie technicznym) wskazującym na wygląd danego budownictwa regionalnego.

Turystyka w gospodarce gminy odgrywa duże znaczenie . Występuje tu i wciąż rozwija się baza noclegowa i żywieniowa- pensjonaty, domy wycieczkowe, kwatery prywatne, schroniska, pola namiotowe, gospodarstwa agroturystyczne, restauracje i bary. Łącznie gmina oferuje turystom prawie 300 miejsc noclegowych, w tym 179 całorocznych.

Rocznie korzysta z nich około 3500 turystów.

Baza turystyczna rozwinęła się w oparciu o atrakcje turystyczne licznie występujące na terenie gminy. Należą do nich: urozmaicona rzeźba terenu, szlaki turystyczne umożliwiające uprawianie turystyki pieszej, liczne zabytki - cerkwie w Czarnej, Bystrem, Rabem, Żłobku, Polanie i Michniowcu. Szczególnie atrakcyjne i dynamicznie rozwijające się są miejscowości położone nad Zalewem Solińskim. Głównym ośrodkiem turystycznym w tym regionie jest Chrewt. Powstało tu wiele ośrodków wczasowych głównie z domkami kempingowymi, pola namiotowe, kąpielisko umożliwiające uprawianie sportów wodnych.

Infrastrukturę turystyczną gminy stanowią następujące jednostki usługowe i handlowe:

Domy wczasowe : wypoczynkowe, hotele, schroniska młodzieżowe { ilość miejsc noclegowych}

Chrewt	- 1 {zespół ośrodków sezonowych – 80 miejsc}
Czarna	- 3 {2 domy wczasowe -121 miejsc, 1 schronisko
młodzieżowe – 45 miejsc	
Polana	- 1 {schronisko młodzieżowe – 25 miejsc}
Żłobek	- 1 {zajazd – 13 miejsc}

Agroturystyka : { ogółem 97 miejsc}

Lipie	- 1 {5 pokoi / 11 miejsc}
Polana	- 2 {8 pokoi / 20 miejsc}
Rabe	- 3 {12 pokoi / 36 miejsc}
Serednie Małe	- 1 {3 pokoje / 20 miejsc}
Żłobek	- 1 {4 pokoje / 12 miejsc}

2.7. Istniejąca infrastruktura gminy.

Wodociągi, kanalizacja.

Gmina Czarna należy do średnio wyposażonych w infrastrukturę techniczną. Warunki naturalne na terenie Gminy utrudniają budowę dużych ujęć, a ujęcia z rzeki lub potoków wymagają kosztownych inwestycji.

Ze względu na położenie zalewu Solińskiego i poziomu ujęcia wody pitnej poniżej 410 m n. p. m. obszar gminy Czarna nie jest zaopatrywany w wodę z tego ujęcia.

Kilkunastokilometrowa sieć wodociągowa zaopatrywana jest z miejscowych ujęć {studnie wiercone}. Na terenie gminy funkcjonują następujące ujęcia wody:

- Ujęcie w Czarnej Górnej - ujęcie wody powierzchniowej z potoku Żłobek dla potrzeb miejscowości Czarna Górna w ilości $Q_{maxd}=102,2 \text{ m}^3/\text{d}$

W skład ujęcia wchodzi:

- próg piętrzący,
- studnia pompowa i pompownia,
- stacja uzdatniania wody, (filtry pośpieszne, chlorowanie)
- zbiornik wody uzdatnionej,
- pompownia wody uzdatnionej,
- hydrofornia.

Pozwolenie wodnoprawne BOŚ.6223-5/04 Starosty Bieszczadzkiego z dnia

08.09.2004r. Dla ujęć wody nie ustalono stref ochrony pośredniej
Stacja obsługuje:

- Budynki mieszkalne 115 szt.(209 gospodarstw domowych)
- ilość korzystających z sieci osób 488
- Urząd Gminy,
- posterunek policji,
- oddział BBS Ustrzyki Dolne,
- stacja Straży Granicznej,
- piekarnia,
- OSM Sanok zlewnia mleka w Czarnej,
- PPUH Sto Krzemień (sklep, bar, hotel)
- jednostki handlowe - 8 szt.
- tartak,
- szkoła podstawowa i gimnazjum

- Ujęcie w Czarnej Górnej - Kopalnia - pobór wody podziemnej ze źródeł dla potrzeb miejscowości Czarna Górna przysiółek Kopalnia w ilości $Q_{d\acute{s}r} = 36 \text{ m}^3/\text{d}$.

W skład ujęcia wchodzi:

- źródła 3 szt,
- zbiornik wyrównawczy o pojemności $V = 500 \text{ m}^3$

Woda nie podlega uzdatnianiu.

Pozwolenie wodnoprawne BOŚ.6223-12/2009 Starosty Bieszczadzkiego z dnia 14.10.2009. Dla ujęć wody nie ustalono stref ochrony pośredniej

Stacja obsługuje:

- budynki mieszkalne 37 szt
- ilość korzystających z sieci osób 132

- Ujęcie wody w Czarnej Dolnej - pobór wody podziemnej z studni wierconych dla potrzeb miejscowości Czarna Dolna i Czarna Górna w ilości $Q_{d\acute{s}r} = 130 \text{ m}^3$.

W skład ujęcia wchodzi:

- cztery studnie głębinowe,
- zbiornik wyrównawczy,
- pompownia wody,

Woda nie podlega uzdatnianiu.

Pozwolenie wodnoprawne OS.6223-9/2002 Starosty Bieszczadzkiego z dnia 29.03.2002r.

Dla ujęć wody nie ustalono stref ochrony pośredniej Stacja obsługuje:

Budynki mieszkalne 59 szt (81 gospodarstw domowych) ilość korzystających z sieci osób 259

- Ujęcie wody w Lipiu - pobór wody podziemnej z dwóch studni wierconych dla potrzeb miejscowości Lipie w ilości $Q_{d\acute{s}r} = 20 \text{ m}^3$,
- zbiornik wyrównawczy o pojemności $V = 15 \text{ m}^3$
- stacja uzdatniania wody (włączana awaryjnie)

Pozwolenie wodnoprawne BOŚ6223-12/2009 z dnia 14.10.2009r. Dla ujęć wody nie ustalono stref ochrony pośredniej

Ujęcie obsługuje:

- Budynki mieszkalne 47 budynków,
- ilość korzystających z sieci osób 186

- Ujęcie wody w Polanie - pobór wody podziemnej ze studni wierconej o głębokości 30m. dla potrzeb miejscowości Polana w ilości $Q_{maxd} = 30 \text{ m}^3 \text{ Id}$, - zbiornik wyrównawczy o pojemności $V = 15 \text{ m}^3$

Zezwolenie wodnoprawne BOŚ6223-5/2003 Starosty Bieszczadzkiego z dnia 22.03.2003r. Dla ujęć wody nie ustalono stref ochrony pośredniej

Ujęcie obsługuje:

- budynki mieszkalne 8 szt. (20 gospodarstw domowych)
- remiza OSP,
- świetlica wiejska z przedszkolem,
- ilość korzystających z sieci osób - 65.

- Ujęcie wody w Żłobku (ujęcie stanowi własność Nadleśnictwa Ustrzyki Dolne) - pobór wody podziemnej dla potrzeb miejscowości Żłobek.

Ujęcie obsługuje:

- budynki mieszkalne 28 szt.
- ilość Korzystających z sieci osób - 112

- Ujęcie wody w Michniowcu - pobór wody podziemnej ze studni wierconej (wydajność nieustalona) zezwolenie wodnoprawne nie obowiązuje pobór roczny wody - około 640 m³. Dla ujęć wody nie ustalono stref ochrony pośredniej.

Ujęcie obsługuje:

- budynki mieszkalne 4 szt.
- ilość korzystających z sieci osób - 30.

- Ujęcie wody w Chrewcie (Olchowiec) - pobór wody podziemnej ze studni wierconej o głębokości 34 m. w ilości Q_{max}F21,2 m³/d,

Zezwolenie wodnoprawne BOŚ.6223-8/2003 Starosty Bieszczadzkiego z dnia 22.08.2003r.

Ujęcie obsługuje domki letniskowe oraz stanicę harcerską.

Do żadnej z sieci wodociągowej nie podłączono zakładów produkcyjnych, podłączone są gospodarstwa domowe, szkoły podstawowa i gimnazjum, urząd gminy. strażnica SG, sklepy, bary i bank.

Na terenie Gminy znajdują się dwie sieci hydrantowe zlokalizowane w Czarnej Dolnej i Czarnej Górnej oraz sieć hydrantowa w miejscowości Lipie.

W Czarnej Górnej i Czarnej Dolnej zlokalizowanych jest 39 hydrantów typu naziemnego 080, istnieje możliwość zasilania dwustronnego z sieci wodociągowej w Czarnej Dolnej i sieci w Czarnej Górnej. W Lipie zainstalowanych jest 12 hydrantów 0100 typu naziemnego.

Sprzedaż wody w Gminie w okresie ostatnich trzech lat wynosiła :

W 2007 r. 33200 m³

W 2008 r. 30500 m³

W 2009 r. 33400 m³

Cena wody kształtowała się następująco :

2007 2,86 zł dopłata z Gminy do 1 m³ wody brutto [zł] 0,80 zł

2008 2,86 zł dopłata z Gminy do 1 m³ wody brutto [zł] 0,80 zł

2009 3,19 zł dopłata z Gminy do 1 m³ wody brutto [zł] 1,13 zł

Gospodarka ściekowa

Głównymi źródłami zanieczyszczenia wód powierzchniowych są ścieki komunalne i w mniejszym stopniu przemysłowe. Znaczący wpływ mają również spływy powierzchniowe, szczególnie z terenów stanowiących grunty orne.

Na terenie gminy wybudowano ponad 3 km {z tego w Czarnej Górnej 2,5 km} sieci kanalizacji sanitarnej z czterema oczyszczalniami :

- Czarna kopalnia – BIOVAC {biologiczno - chemiczno – mechaniczna}
- Czarna Górna {osiedle – dawny SKR} – biologiczna
- Czarna {osiedle południowe} – biologiczna
- Czarna (Szkoła Podstawowa) - biologiczna

Poniżej przedstawiono zastosowaną technologię w 2 większych oczyszczalniach ścieków na terenie gminy:

Czarna Górna - Kopalnia

Oczyszczalnia mechaniczno biologiczna typu BIOV AC składająca się z:

- zbiornika wyrównawczo-uśredniającego z pompami zatapialnymi tłoczącymi ścieki surowe do reaktorów,
- dwóch reaktorów z polietylenu o pojemności 10m³,
- zbiornika polietylenowego do gromadzenia i stabilizacji osadów o pojemności 10m³,
- systemu napowietrzania,
- komputerowy system sterowania BIOVAC

Oczyszczalnia o przepustowości 36m³/d

Oczyszczalnia posiada decyzję pozwolenie wodnoprawne znak BOŚ.6223-12/2009 z dnia 14.10.2009

Czarna Górna

Oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna składająca się z:

- Osadnik gnilny OGM-9 osadnika monolityczny, trzykomorowy o kształcie kołowym o pojemności użytkowej 72,5 m³
- Złoże biologiczne nisko-obciążona, żelbetowe, zagłębione w ziemi, pojemność złoża 32,76 m³, powierzchnia czynna 16,39 m², materiałem wypełniającym złoże jest koks.

Oczyszczalnia o przepustowości 22,7m³/d

Oczyszczalnia posiada decyzję pozwolenie wodnoprawne znak BOŚ.6223-5/04 z dnia 8.09.2004.

Mieszkańcy części miejscowości gromadzą produkowane ścieki w zbiornikach wybieralnych (szambach), okresowo opróżnianych. W zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych na terenie Gminy Czarna przedsiębiorcą posiadającym zezwolenie jest Nieczystości ciekłe pochodzące ze zbiorników bezodpływowych odbierane przez firmę : Eugeniusz Tarnawski posiadającą zezwolenie Wójta Gminy Czarna z dnia 28.12.2006 transportowane są do stacji zlewnej Oczyszczalni Ścieków w Ustrzykach Dolnych.

Duże rozproszenie poszczególnych miejscowości na terenie Gminy utrudnia stworzenie jednolitego systemu kanalizacji z jedną oczyszczalnią ścieków. Warunki terenowe umożliwiają skanalizowanie większość terenów gminy, natomiast lokalnie gdzie występują trudne warunki terenowe planuje się wykonanie przydomowych oczyszczalni ścieków. Poniżej podano dane dotyczące ilości podłączonych gospodarstw oraz długości sieci kanalizacji sanitarnej.

Ilość gospodarstw podłączonych do sieci kanalizacyjnej :

2007	-	149
2008	-	153
2009	-	154

Długość sieci kanalizacyjnej na terenie gminy:

2007	-	3,0 km
2008	-	3,0 km
2009	-	3,0 km

Długość sieci kanalizacyjnej rozdzielczej na terenie gminy:

2007	-	3,6 km
2008	-	3,6 km
2009	-	3,6 km

Sieć energetyczna

Wszystkie zamieszkałe miejscowości są zelektryfikowane. Zabezpieczają to linie napowietrzne {110kV i SN 15kV}.

Dostawy energii elektrycznej do Gminy odbywają się liniami elektroenergetycznymi średniego napięcia 15 kV. Sieć elektroenergetyczna Gminy jest dobrze rozwinięta. Wymaga ona jednak we fragmentach – w celu poprawy jakości i niezawodności zasilania – rozbudowy i modernizacji. Przez teren gminy przebiegają trzy linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia.

Strefa bezpieczeństwa od istniejących linii elektroenergetycznych wysokiego napięcia 110 kV wynosi 20 m od osi (pas 40 m), od linii elektroenergetycznych średniego napięcia 15 kV wynosi 7,5 m (pas 15 m).

Gmina Czarna posiada dobrze rozwiniętą sieć elektroenergetyczną opartą na systemie linii średniego napięcia 15 kV. Stacje transformatorowe znajdują się w każdej miejscowości.

Zaopatrzenie w ciepło

Gmina Czarna nie posiada sieci ciepłowniczej. Na terenie gminy funkcjonują małe, lokalne kotłownie. Generalnie ogrzewanie obiektów oparte jest na bazie rozwiązań indywidualnych, takich jak piece lub wewnętrzne instalacje centralnego ogrzewania. Najczęściej stosowanym paliwem jest węgiel, drewno, gaz.

Na terenie Gminy brak jest obiektów wykorzystujących odnawialne źródła energii. Część mieszkańców używa drewna, nie posiadają oni jednak specjalnych pieców przystosowanych do spalania biomasy.

Telekomunikacja i łączność

Na terenie Gminy Czarna operatorem stacjonarnej publicznej sieci telefonicznej jest Telekomunikacja Polska S.A.

Są to sieci telekomunikacyjne kablowe i napowietrzne.

Teren Gminy w przeważającej części znajduje się w zasięgu wszystkich działających na rynku operatorów telefonii komórkowej. W latach 2007/2008 z systemu łączności telefonicznej w gminie Czarna korzysta 217 abonentów. W miejscowości Czarna Górna zarejestrowanych jest 119 abonentów tj. 54,9% . Telefonia komórkowa – cały teren gminy pokryty jest zasięgiem.

System komunikacji.

Sieć drogową na terenie Gminy Czarna tworzą drogi powiatowe, gminne oraz wewnętrzne. Zarządcami dróg, do właściwości których należą sprawy z zakresu planowania budowy, modernizacji, utrzymania i ochrony dróg, są następujące organy administracji rządowej i samorządowej:

- dróg powiatowych – Zarząd Powiatu,
- dróg gminnych –Wójt

Sieć drogową na terenie gminy Czarna ukształtowana została w sposób ewolucyjny wraz z rozwojem zagospodarowania terenu. Ciągi drogowe powstały poprzez kolejne modernizacje techniczne utrwalające wcześniejsze przebiegi szlaków komunikacyjnych. Taki sposób kształtowania sieci poddaje się zazwyczaj różnym

czynnikom zewnętrznym. W przypadku dróg przebiegających przez teren gminy Czarna dominującym czynnikiem było zapewne ukształtowanie terenu poprzez sieć wodną.

Na terenie gminy Czarna poza kołową nie ma innych rodzajów komunikacji masowej i indywidualnej.

- Drogi wojewódzkie - 2 drogi:
 - - nr 894 (mała pętla) - 19 km, 922 m
 - - nr 896 (duża pętla - przebiega przez Czarną Górna) - 11km
- Drogi powiatowe - 5 dróg, (24 km, 165 m)
- Drogi gminne (10,5 km)
- Drogi dojazdowe do pól i drogi leśne (288 km)

Znikoma sieć dróg nie zabezpiecza potrzeb gminy. Jednak w związku z wielkimi niezamieszkałymi obszarami braki dotyczą raczej jakości tych dróg, a w drugiej kolejności dodatkowych nowych ciągów.

Stan techniczny dróg można ocenić jako średni. Główne drogi mają nawierzchnię bitumiczną, stanowią one większość dróg twardych w gminie. Pozostałe drogi to drogi gruntowe oraz utwardzone, przeważające w terenie. Udział ruchu ciężkiego w strukturze rodzajowej jest stosunkowo niewielki i nie stanowi szczególnego zagrożenia w aspekcie wpływu na środowisko oraz warunki i bezpieczeństwo ruchu drogowego. Niekorzystną cechą istniejącego układu komunikacyjnego w gminie jest brak rozdzielania przestrzeni ruchowej dla różnych rodzajów ruchu. Szczególnie dotkliwie dotyka to tzw. niechronionych uczestników ruchu - rowerzystów i pieszych, którzy przy braku wydzielonych ścieżek, czy chodników korzystają z jezdni dróg. Nasilenie ruchu pieszych i rowerzystów ma miejsce lokalnie w poszczególnych miejscowościach. Część dróg gminnych, która w tej chwili posiada funkcję mieszaną o znikomym natężeniu ruchu kołowego, spełnia techniczne warunki ciągów pieszo - jezdnych.

Drogi gminne zarządzane i utrzymywane są przez Gminę, która zgodnie z Ustawą o samorządzie gminnym, jako zarządca dróg podejmuje m.in. następujące zadania:

- Opracowuje projekty planów finansowych budowy, utrzymania i ochrony dróg oraz obiektów mostowych,
- Opracowuje plany rozwoju sieci drogowej,
- Pełni funkcję inwestora dla dróg gminnych,
- Koordynuje roboty w pasie drogowym,
- Prowadzi gospodarkę gruntami i innymi nieruchomościami pozostającymi w zarządzie organu zarządzającego drogą.

Instytucją odpowiedzialną za utrzymanie infrastruktury dróg powiatowych jest Zarząd Dróg Powiatu w Ustrzykach Dolnych, będący jednostką Starostwa Powiatowego w Ustrzykach Dolnych.

Transport publiczny

Komunikacja publiczna realizowana jest przez transport zbiorowy (autobusy PKS, a także mikrobusy firm prywatnych).

Gazownictwo

Gmina Czarna jest częściowo zgazyfikowana gazem ziemnym nisko i średniociśnieniowym (Czarna kopalnia). Na bazie istniejących złóż gazu zbadać należy możliwość gazyfikacji Czarnej Górnej i Czarnej Kopalni. W następnym etapie gazyfikacją objęte byłyby pozostałe miejscowości. Zewnętrzna instalacja gazowa zwłaszcza w małych zespołach odbiorców miałaby zastosowanie nawet po wyczerpaniu złóż rodzimych. Można w takim wypadku zastąpić gaz ziemny biogazem wytwarzanym z miejscowych odpadów organicznych. Gazyfikacja pozwoli na

wyeliminowanie w znacznej części konwencjonalnych, nieekologicznych surowców opałowych {węgiel, miał}.

2.8. Przemysł.

Urządzenia przemysłowe

Eksploracja ropy naftowej wycisnęła piętro na infrastrukturze tego obszaru. Do niedawna była to jedyna gałąź przemysłowa. Obecnie pola naftowe w Bystrem i Rajskim są nieczynne. Natomiast w Czarnej jest utrzymane śladowe wydobywanie ropy naftowej bez większego znaczenia przemysłowego.

Ma ono na celu przede wszystkim likwidację przesączeń zagrażających wodom wgłębnym i glebie.

2.9. Wnioski wynikające z analizy ekonomiczno-finansowej

W 2010 roku Rada Gminy Czarna zaplanowała dochody swojej jednostki samorządowej na poziomie 2037993 zł, a wydatki 4690893 zł. Największą część dochodów w planie budżetu na 2010 r. stanowią dochody od osób prawnych, osób fizycznych i od innych jednostek nie posiadających osobowości prawnej. Największe wydatki w 2010 r. przeznaczone były na oświatę i wychowanie. Poniżej w tabelach przedstawiono budżet Gminy w latach 2005 – 2010.

Tab. nr 2.13 Sytuacja finansowa Gminy Czarna w 2009 r.

	<i>Plan zł</i>
Dochody ogółem	6394403
Wydatki ogółem	6879627

Źródło: Urząd Gminy Czarna

Tab. nr 2.14 Plan budżetu Gminy Czarna w 2010 r.

	<i>Plan zł</i>
Dochody ogółem	6728886
Wydatki ogółem	8549086

Źródło: Urząd Gminy Czarna

Tab. nr 2.15 Dochody budżetu Gminy Czarna – plan na 2010 r.

	<i>Plan zł</i>
Dochody własne (podatki i opłaty lokalne pozostałe dochody)	2037993
Dochody własne (podatki i opłaty lokalne pozostałe dochody)	4690893

Źródło: Urząd Gminy Czarna

Tab. nr 2.16 Wydatki budżetu gminy Czarna – plan na 2010 r.

Nr działu	Nazwa działu	Wydatki w zł
010	ROLNICTWO I ŁOWIECTWO	1220
600	TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ	567000
700	GOSPODARKA MIESZKANIOWA	9000
750	Administracja publiczna	1254681
751	Urzędy naczelnych organów władzy państwowej kontroli ochrony prawa oraz sądownictwa	393
754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	358000
757	Obsługa długu publicznego	15000
801	Oświata i wychowanie	3168540
851	Ochrona zdrowia	35200
852	Pomoc społeczna	1251246
854	Edukacyjna opieka wychowawcza	6750
900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	484291
921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	1228685
926	Kultura fizyczna i sport	32000
400	Wytw. i zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz, wodę	84980
630		8100
710		13000
756		18000
758		13000
RAZEM		8549086

Źródło: Urząd Gminy Czarna

Tab. nr 2.17 Przychody i wydatki Gminnego Funduszu Ochrony Środowiska.

Nr działu	2007 r	2008 r	2009 r
Przychody ogółem [tys. zł]	5570,59	11181,22	14352,59
Wydatki ogółem [tys. zł]	14546,35	3570,01	3925,40

Zagospodarowanie przestrzenne

Wg danych ewidencyjnych powierzchnia gminy wynosi 18477 ha. W strukturze użytków gruntowych przeważają lasy, których powierzchnia wynosi 11374 ha co daje 61,6% ogólnej powierzchni gminy. Drugą pozycję wśród gruntów zajmują grunty rolne – 4584 ha co stanowi 24,8% ogólnej powierzchni gminy.

Użytkowanie terenów**Powierzchnia gminy Czarna**

- Powierzchnia lasów
- państwowych 10.746 ha

18.477 ha – 100%

11.374 ha - 61,6%

- prywatnych	628 ha	
• Użytków rolnych		4.584 ha - 24,8%
• Terenów zabudowy, zagospodarowania rekreacyjnego, komunikacji, zadrzewień, nieużytków i innych		2.519 ha - 13,6%
Struktura użytków rolnych		4.584 ha - 100%
• Grunty orne		1.238 ha - 27%
• Łąki i pastwiska		3.346 ha - 73%

3. ZASOBY I STAN ŚRODOWISKA

3.1. Wody

3.1.1. Wody powierzchniowe

Obszar gminy położony jest w obrębie zlewiska Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego. Odwadniają go rzeki: Czarna z dopływami należący do zlewni górnej Wisły oraz Mszanka z dopływami należący do zlewni górnego Dniestru. Rzeki w gminie mają charakter górski. Charakterystycznym zjawiskiem jest duża nierównomierność przepływów wynikająca m.in. ze zmienności zasilania opadami i warunków terenowych. Intensywne opady atmosferyczne przy znacznych spadkach rzek i potoków stwarzają dobre warunki szybkiego odpływu. Z uwagi na mało przepuszczalne podłoże spływ odbywa się w znacznym stopniu powierzchniowo, wskutek czego w okresach posuchy występują bardzo małe przepływy, a w okresach deszczowych gwałtowne i wielkie wezbrania. W ciągu roku maksymalny odpływ w rzekach i potokach powiatu występuje w miesiącach marzec, kwiecień, maj natomiast minimum odpływu obserwowane jest najczęściej w miesiącu sierpniu.

W systemie zarządzania gospodarką wodną obszar gminy przynależy do Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Krakowie.

Potok Czarny

Jest dopływem górnego Sanu wraz z dopływami zbiera wody z terenów objętych ochroną prawną ze względu na duże walory przyrodnicze i krajobrazowe. Są to na terenie gminy: Bieszczadzki Park Narodowy, Park Krajobrazowy Doliny Sanu. Czarny jest jedynym z większych dopływów prawobrzeżnych Sanu. Rzeka płynie krętą doliną o charakterze przełomu górskiego. Po przyjęciu licznych dopływów górskich potoków staje się rzeką szeroką, ale płytką o skalistym dnie, z prześwitującymi płytami i progami skalnymi. Mało przepuszczalne podłoże zlewni w większości skalne, posiada niewielką zdolność retencjonowania opadów.

Potok Mszanka

Należy do zlewiska Morza Czarnego, jest lewobrzeżnym dopływem Dniestru. W granicach Polski znajduje się początkowy, źródłowy odcinek rzeki w Gminie Czarna.

Zbiornik zaporowy Solina

Część zbiornika wodnego Solina położona jest w gminie Czarna.

Zbiornik jest źródłem zaopatrzenia w wodę pitną okolicznych miejscowości wczasowo-turystycznych, wsi oraz miasta Ustrzyki Dolne. łączny pobór wody ze zbiornika z 4 ujęć powierzchniowych wynosił ponad 1200 tys.m³.

Zbiornik Solina jest typowym zbiornikiem górskim. Głównymi jego cechami są: wąski i kręty kształt oraz przepływ znacznych ilości wody. Dozwolony odpływ ze zbiornika wynosi 400 m³/s, przy czym w sytuacjach wyjątkowych, np. w okresie powodzi może wzrosnąć do 560 m³/s (po uzyskaniu zgody organu właściwego do spraw ochrony przeciwpowodziowej). Minimalny przepływ w Sanie poniżej zapory w Myczkowcach ustalono na poziomie 1,5 m³/s.

Woda w zbiorniku wymienia się prawie dwukrotnie w ciągu roku. Zbiornik posiada dobrze rozwiniętą linią brzegową z licznymi zatokami i fiordami. W części południowej znajdują się dwie duże odnogi, będące pierwotnie dolinami Sanu i Solinki. Niekorzystną cechą zbiornika są znaczne wahania poziomu lustra wody. Średnie dobowe wahania sięgają do 40 cm, a okresowe wynoszą 1,2-1,5 m. W wyniku zmian poziomu zwierciadła wody zbiornika, falowania, zmiennych warunków atmosferycznych występuje niszczenie brzegów zbiornika. Zjawisku temu sprzyjają znaczne spadki brzegów zbiornika. Wymienione czynniki powodują deformację linii brzegowej zbiornika oraz osuwiska, a duże ilości materiału skalnego i zawieszin gromadzą się w wodzie zbiornika.

Decydujący wpływ na jakość wód na terenie Gminy Czarna mają ścieki komunalne z terenu miejscowości położonych wzdłuż biegu – cieków wodnych i zbiornika solińskiego . W zlewni potoku Czarny, prowadzona jest eksploatacja złóż ropy naftowej.

Głównymi czynnikami wpływającymi na taki stan jakości wody w Gminie Czarna są:

- występujące braki kanalizacji,
- spływy powierzchniowe z rolnictwa,
- nielegalne zrzuty ścieków.

3.1.2 Wody podziemne

Wody podziemne na terenie gminy występują w trzech horyzontach wodonośnych: czwartorzędowym, trzeciorzędowym i kredowym. Ten ostatni nie ma większego znaczenia gospodarczego.

Wody zbiornika czwartorzędowego mają charakter porowy, jest to poziom przypowierzchniowy, pozostający w bezpośrednim kontakcie z powierzchnią, reagujący wprost na istniejące warunki hydrologiczne.

Wody zbiornika trzeciorzędowego występują w ośrodku szczelinowym i szczelinowo-porowym. Utwory, w których znajdują się warstwy wodonośne, charakteryzują się dużą zmiennością warunków hydrogeologicznych na niewielkich przestrzeniach.

Na terenie Gminy Czarna znajduje się jeden z głównych zbiorników wód podziemnych w Polsce, zbiornik „Bieszczady” (GZWP nr 431). Obszar doliny Sanu został uznany za obszar wymagający najwyższej i wysokiej ochrony (ONO i OWO) - na podstawie oprac. A. S.. Kleczkowskiego pt. „Mapa obszarów głównych zbiorników wód podziemnych w Polsce”. Ma to swe uzasadnienie w fakcie, iż jest to zbiornik płytki, w obrębie utworów czwartorzędowych, słabo lub zupełnie nie izolowany od powierzchni utworami słabo przepuszczalnymi bądź nieprzepuszczalnymi. Istnienie w obrębie gminy obszaru o najwyższej i wysokiej ochronie (ONO i OWO) wymagać będzie ukierunkowanego gospodarowania na ich powierzchni np. dolesienia Potencjalnymi źródłami zanieczyszczenia wód mogą być niekontrolowane zrzuty wód komunalnych, powierzchniowy spływ lub infiltracja wód skażonych bituminami (stacje paliw , drogi , kopalnia ropy) lub innymi związkami chemicznymi pochodzącymi ze składowisk odpadów lub niewłaściwie magazynowanych substancji chemicznych (np. nawozów sztucznych) albo niewłaściwie stosowanych środków ochrony roślin .

Na terenie gminy występowanie wód gruntowych związane jest z budową geologiczną i ukształtowaniem terenu. Wyraźnie zaznaczają się tu dwa obszary o odmiennych reżimach hydrogeologicznych wód czwartorzędowych:

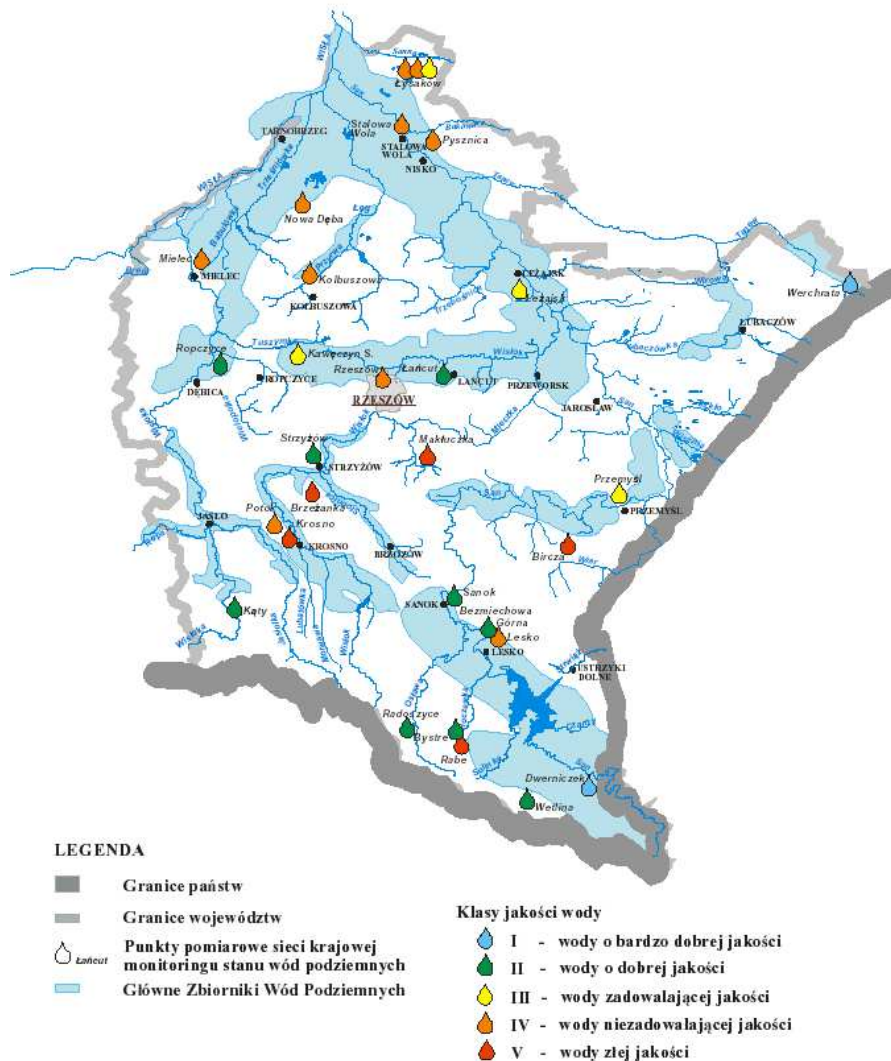
- obszar den dolinnych
- obszar wyniesień terenu.

W obrębie den dolinnych zwierciadło wody gruntowej utrzymuje się w aluwiach na głębokości od 0,2 do 2,0 m n.p.m. Wahania wody mogą dochodzić do 1,0 m w okresie wzmożonych opadów i roztopów.

W obrębie wyniesień w pokrywach soliflukcyjno-deluwialnych występują sączenia wód wsiąkowych na różnych głębokościach. Występowanie ich jest uzależnione od nasilenia opadów atmosferycznych i roztopów.

Wody w obrębie osadów trzeciorzędowych występują w postaci wód szczelinowych. Jak wykazały badania przeprowadzone na terenie gminy, wydajność wód trzeciorzędowych wynosiła 0,5 - 1,5 m³/d.

Oprócz zwykłych (słodkich) wód podziemnych, tj. takich, w których zawartość rozpuszczonych substancji stałych nie przekracza 1g/dm³, występują tutaj także wody mineralne (zawierające ponad 1g/dm³ rozpuszczonych substancji stałych) w okolicach Czarnej.

Rys nr 3.1 Jakość wód podziemnych na terenie województwa podkarpackiego (źródło: WIOŚ Stan Środowiska w Województwie Podkarpackim)

3.2. Klimat

Obszar gminy zaliczany jest do strefy klimatu górskiego i podgórskiego. Nasłonecznienie jest tu dobre szczególnie na wzniesieniach o ekspozycji południowej, zachodniej i wschodniej. Ponadto teren ten należy do obszarów o dobrym przewietrzaniu. Panują tu korzystne warunki zarówno termiczne jak i wilgotnościowe. Mniej korzystne warunki można zaobserwować na zacienionych stokach północnych. Mniej korzystne warunki występują w wąskich dolinach, gdzie mamy do czynienia z inwersją temperatury i stagnacją wychłodzonego powietrza. Cechy klimatu gminy Czarna najlepiej prezentują wyniki pomiarów na stacji meteorologiczno- synoptycznej w Lesku i posterunku meteorologicznego w Brzegach Dolnych. Z analizy materiałów pomiarowych temperatury wynika, że zimy są surowe i mroźne, wiosny cechują się dużym zróżnicowaniem temperatur. W lecie występują temperatury wysokie, a jesień jest ciepła i długa. Średnia roczna temperatura w Lesku wynosi $7,2^{\circ}\text{C}$, zaś w Brzegach Dolnych 6°C .

Najmniejsze opady są w styczniu i lutym, maksimum opadów - w czerwcu i lipcu. Zaleganie pokrywy śnieżnej - to średnio 88 dni w roku. Kierunki wiatrów w największym stopniu wykazują zależność od orografii terenu, a ściśle kierunków przebiegu dolin rzecznych.

Brak przemysłu i duża odległość od regionów uprzemysłowionych pozwoliła zachować czystość powietrza. Lokalne zadymienia od palenisk tradycyjnych odczuwalne są w mieście w okresie grzewczym.

3.3. Surowce mineralne

Poza niewielkim, nieznacznej wydajności polem naftowym w Czarnej Górnjej – 6 otworów wiertniczych (tzw.Czarna Kopalnia) – surowce na skalę przemysłową nie występują. Żwiry są mocno ilaste i słabo wysegregowane, i piaskowce b. łatwo wietrzejące.

Ze względu na urozmaiconą budowę geologiczną gmina zalicza się do mało zasobnych w kopaliny. Surowce mineralne występują tu w następujących grupach tj.:

Skąły krzemionkowe luźne (kruszywa naturalne)

W gminie Czarna występują kruszywa naturalne dwóch grup genetycznych; są to żwiry i pospółki niskich teras budujące współczesne dna dolin rzecznych oraz osady piaszczysto-żwirowe występujące poza dolinami rzecznyymi.

Kruszywa naturalne w dnach dolin rzecznych związane są głównie z holocenem. Ich jakość jest stosunkowo wysoka i mało zmienna co wynika z ubogiego składu petrograficznego (dominują piaskowce) oraz niewielkiego zwiętrzenia ziarn. Są to wyłącznie kruszywa grube - żwiry i pospółki, ze znaczną zawartością nadziarna. Dominujący w nich materiał piaskowcowy (ponad 95 % frakcji) rzutuje na znaczną nasiąkliwość ziarn oraz wysoką zawartość ziarn nieforemnych. Są to wyłącznie żwiry, (pp. do 30 %), których stopień zapylenia jest niski (rzędu 1,59 - 5,9 %). Nasiąkliwość produkowanego z nich kruszywa waha się w granicach od 2,6 - 3,57 a mrozoodporność od 0,79 - 8,5 %.

Piaskowce (skały krzemionkowe zwięzłe), są najbardziej pospolitym a jednocześnie najcenniejszym surowcem skalnym.

Surowce bitumiczne (ropa naftowa i gaz ziemny) - Karpacka ropa naftowa należy do typu metanowego. Jej gęstość waha się od 0,750 do 0,943 g/cm³ i zalicza się do rop beziarkowych. Zawartość parafiny waha się od 3,5-7%. W wyniku wieloletniej eksploatacji nastąpiło znaczne wyczerpanie się zasobów tego regionu

Złoża gazu ziemnego występują w utworach kredowych i trzeciorzędowych, zarówno w złożach samodzielnych jak i towarzysząc złożom ropy naftowej, lub kondensatów. Wydobycie gazu ze złóż karpaccich przebiega w warunkach gazowo-aporowych. Gaz jest wysokometanowy (powyżej 80%) i niskoazotowy (zawartość kilka procent).

Według „Bilansu zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce” sporządzonego przez Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy w 2010 r. (stan na 31.12.2009) na obszarze powiatu bieszczadzkiego znajdują się następujące złoża (tabela nr 3):

Tab. nr 3.1 Złoża udokumentowane ropy naftowej

L.p.	Wyszczególnienie złoża	Stan zag. złoża	Zasoby		Wydobycie w tys. ton
			wydobywalne w tys. ton	przemysłowe	
2.	Czarna	E	Tylko pzb.	-	0,21

Źródło: „Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce”, 2009

Tab. nr 3.2 Złoża udokumentowane gazu ziemnego

L.p.	Wyszczególnienie	Stan zag. złoża	Zasoby		Wydobycie w mln m ³
			wydobywalne w mln m ³	przemysłowe	
1.	Czarna	E	tylko pzb	-	0,11

Źródło: „Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce”, 2009

Wszystkie złoża są zagospodarowane i eksploatowane w różnym stopniu.

Ochrona środowiska a eksploatacja kopalin

Z dostępnych informacji wynika, że eksploatacja kopalin w obrębie gminy nie koliduje i nie będzie kolidować z ochroną przyrody w rozumieniu przepisów ustawy o ochronie przyrody, pod warunkiem prowadzenia jej zgodnie z obowiązującymi przepisami / ustawa - prawo geologiczne i górnicze.

3.4 Zarzys budowy geologicznej gminy

Teren gminy zbudowany jest z fliszu karpacciego, w skład którego wchodzi naprzemianlegle występujące skały trzeciorzędowe, które powstały w wyniku sedymentacji utworów terygenicznych w płytkim zbiorniku morskim. Generalnie w skład fliszu karpacciego wchodzi: piaskowce, łupki ilaste, iły łupkowe i margle. Skalne, fliszowe podłoże przykryte jest zwietrzeliną gliniastą oraz glinami zboczowymi o grubości 1,0 do 5,0 m. W dolinach rzecznych większych cieków występują gliniste deluwia, piaski i żwiry czwartorzędowe.

Utwory najmłodsze spoczywają bezpośrednio na podłożu skalnym. Są to żwiry rzeczne zdeponowane podczas preglacjału. Żwiry, głównie w rejonie miasta, podścielają pyły i utwory gliniaste. Utwory plejstoceńskie reprezentowane są również przez muły, iły, żwiry, które budują podłoże terasy nadzalewowej w dolinie Czarnej .

3.5. Gleby

Gleby obszaru powstały jako rezultat wietrzenia skał osadowych, piaskowców, łupków marglistych i ilastych. W dnach dolin rzecznych zostały zdeponowane utwory aluwialne (nanoszone przez rzeki) i deluwialne (zwietrzelina ze zboczy). Z piaskowców powstały gliny lekkie i średnie, z utworów marglistych, ilastych i łupków wytworzyły się gliny ciężkie, a miejscami ilaste. Cechą charakterystyczną pokrywy glebowej jest odczyn kwaśny lub słabo kwaśny jako efekt silnego odwapnienia. W dolinach Czarnej i innych większych ciekach występują wkładki gleb złożonych z madów, piaskowców, żwirów.

Gleby należą do następujących typów: brunatne kwaśne, wytworzone ze zwietrzeliny piaskowców, brunatne właściwe - powstałe z łupków, o różnej zawartości szkieletu i miąższości, a co za tym idzie - głębokości występowania skały macierzystej. Gleby płytkie, szkieletowe pokrywają zbocza, strome stoki oraz ostre grzbiety; gleby średniogłębokie i głębokie reprezentowane są w dolinach, łagodnych zboczach dolinnych i stokach oraz obniżeniach (np. siodłach). W kotlinowatych obniżeniach dominują gleby kompleksu bielcowo - brunatnego górskiego o niskich klasach bonitacyjnych. Mady związane są rejonach gminy z dolinami rzecznyymi - okrywają terasy zalewowe i nadzalewowe

3.6. Lesistość gminy

Lasy i tereny leśne stanowią 67 % powierzchni gminy. Głównym zbiorowiskiem leśnym w gminie, zgodnie z powszechną inwentaryzacją przyrodniczą gminy, jest żyzna buczyna karpacka, która występuje tu w dwóch formach wysokościowych: podgórskiej i reglowej. Pierwsza zajmuje niższe położenie górskie (do 560 - 600 m n.p.m.) i ma odchylenie w kierunku lasów łąkowych. Forma reglowa charakteryzuje się bardzo bogatym udziałem w runie roślin górskich.

Gospodarkę leśną, zgodnie z ustawą z dnia 28 września 1991 roku o lasach, na terenie gminy prowadzi Nadleśnictwo Brzegi Dolne i Lutowiska

Gospodarka leśna prowadzona jest w oparciu o plany zarządzania lasu, które opracowywane są na okresy dziesięcioletnie zgodnie z następującymi zasadami:

- powszechnej ochrony lasów,
- trwałości utrzymywania lasów i ciągłości ich użytkowania, - powiększania zasobów leśnych.

W drzewostanach dominuje jodła oraz buk i sosna zwyczajna. Spośród innych gatunków liczniejsze są: dąb szypułkowy, grab zwyczajny, brzoza brodawkowata, modrzew europejski. Wśród siedliskowych typów lasu dominuje las wyżynny. W wyższych partiach spotyka się fragmenty lasu górskiego. Dość wyraźnie zaznacza się również las mieszany, rzadko spotykany jest las jesionowy. W dolinach większych cieków rozciągają się niewielkie fragmenty lasu łąkowego. Zbiorowiska łąkowe to najczęściej zespół nadrzecznej olszyny górskiej, rzadziej zespół bagiennej olszyny górskiej pojawiający się na śródleśnych polanach. Wzdłuż cieków lokalnie występuje zespół wiklin nadrzecznych. Na gruntach porolnych i na zrębach dominują sztucznie wprowadzone lasy sosnowe i modrzewiowe. Nieużytki rolnicze opanowała olsza szara. Zbiorowiska nieleśne to głównie żyzne łąki rajgrasowe - często przekształcone przez gospodarkę człowieka. W dolinach rzek, w obszarach stale i okresowo podmokłych występują szuwały trzcinowe. W północnym fragmencie gminy reprezentowane są zbiorowiska kserotermiczne.

W układzie zbiorowisk leśnych charakterystyczna jest strefowość będąca wyrazem zmieniających się, wraz ze wzrostem wysokości, warunków klimatycznych. Zwraca uwagę znaczne zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych w obrębie poszczególnych pięter. Na terenie Gminy Czarna wyższe partie stoków pokryte są lasami mieszanymi. Lasy te reprezentowane są przez drzewa liściaste (buk, dęby, grab) oraz iglaste (świerk, jodła, miejscami modrzew). Są to na ogół czyste drzewostany jodłowe, w słabo zwartej

warstwie krzewów rośnie kruszyna oraz jarzębina. W ubogiej warstwie runa i mchów zaznacza się współdominacja roślin acidofilnych i gatunków o szerokiej amplitudzie ekologicznej. Najczęściej rosną tu: borówka czarna, kosmatka orzęsiona, konwalijka dwulistna, jeżyna gruczołowata. Zbiorowiska tego typu zajmują zwykle grzbietowe spłaszczenia wzniesień, rzadziej wykształcają się na podłożu stokowym. W dolinach górnych odcinków potoków występują smugi łągu podgórskiego oraz nadrzecznej olszyny górskiej. W dolnych odcinkach mniejszych cieków spotykane są fragmenty niżowego, przystrumykowego łągu jesionowo - olszowego. Na skarpach, nasypach dróg i skrajach lasów, również nad potokami spotykane są samosiewne zarośla akacyjne. Miejscami na zaburzonych siedliskach /np. nasypy dróg/ trafiają się zarośla olszy szarej. Bardzo często spotykane są tu płaty ciepłolubnych zarośli. Występują one na eksponowanych, odlesionych zboczach. Skrajnych lasów, na miedzach i skarpach, często jako zbiorowiska ekotonowe na pograniczu muraw kserotermicznych i lasów. Do najcenniejszych zbiorowisk roślinności nieleśnej omawianego terenu należą półnaturalne zbiorowiska łąkowe oraz murawy kserotermiczne. W dolinach większych cieków spotykane są bogate florystycznie zespoły wilgotnych łąk z rzędu Molinietalia, zajmują one jednak niewielkie powierzchnie. W zagłębieniach terenu w miejscach nieregularnie wypasanych występuje kępowy zespół śmiałka darniowego. Niewielkie powierzchnie w silnie uwilgotnionych obniżeniach terenu zajmują płaty sitowia leśnego. Śródleśne ziołoroślowe łąki rozwijające się w miejscu wyciętych łągów i w zarastających rowach reprezentują płaty zespołu wiązówki błotnej i bodziszka błotnego. Łąki świeże reprezentuje zespół łąki rajgrasowej, spotykany w dolinach większych cieków oraz w niższych partiach zboczy. Często spotykany jest pastwiskowy zespół życicy trwałej i grzebienicy pospolitej. Znaczne powierzchnie w przygrzbietowych partiach odlesionych wzgórz zajmuje zbiorowisko z panującą mietlicą pospolitą. Jest to interesujące zbiorowisko ze względu na duży udział gatunków ciepłolubnych. Zbiorowiska synantropijne reprezentowane są głównie przez zespoły segetalne, do których zalicza się zespoły chwastów towarzyszących uprawom zbożowym oraz chwastów okopowych.

Do najczęściej spotykanych zespołów ruderalnych należą:

- tanaceto - Artemisietum - na przydrożach,
- Rudbeckio - Solidaginetum Eupatorietum cannabini - w dolinach potoków,
- Polygono Bidentetum, Junco - Menthetum longifoliae - w rowach,
- Rubo - Calamagrostietum epigei - na zrębach leśnych i nasypach dróg.

Do interesujących zbiorowisk synantropijnych należą fitocenozy reprezentujące różne stadia sukcesji w opuszczonych zdziczałych sadach, na porzuconych łąkach i polach. Często spotykane są zarośla zdziczałych roślin ozdobnych /np. rdest ostrokończysty/ i krzewów owocowych /np. maliny/.

3.7. Świat zwierzęcy

Możliwości przetrwania i rozwoju fauny uwarunkowane są bogactwem nisz ekologicznych, które z kolei wynika z różnorodności i wysokiego stopnia naturalności zbiorowisk roślinnych, obecności rozległych kompleksów leśnych, mozaiki upraw rolnych, łąk i pastwisk oraz licznych zadrzewień i zakrzewień. Gmina Czarna wyróżnia się dużym zróżnicowaniem fauny. Świat zwierzęcy gminy jest zróżnicowany i składa się na niego bogactwo gatunków. Występują tu głównie gatunki pospolite w kraju, ale znaczący udział stanowią gatunki lub odmiany górskie. Charakter pokrycia terenu decyduje o przewadze zwierząt zamieszkujących lasy. Dzięki warunkom przyrodniczym i właściwej gospodarce leśnej obszar gminy jest ostoją wielu gatunków zwierząt puszczańskich.

Występują też wszystkie inne gatunki zwierząt, ptaków, płazów i gadów charakterystycznych dla tej części Karpat Wschodnich.

Poza tym dzięki powstaniu Zalewu Solińskiego gniazduje na tym terenie nie tylko bocian czarny, ale także czapla i inne gatunki rybołówów.

Bogactwo fauny na tym obszarze jest niewątpliwie jednym z ważniejszych walorów

przyrodniczych gminy na skalę krajową a nawet europejską.

Biorąc pod uwagę zoogeograficzne czynniki cały omawiany teren przynależy do tzw. Krainy Karpackiej. Potoki i rzeki na terenie gminy Czarna wchodzą w zasięg "krainy pstrąga". Wędkując napotkać tu można takie gatunki ryb jak: pstrąg potokowy, brzana, brzanka, kiełb, kleń, świnka. Natomiast w Zalewie Solińskim gatunki typowo jeziorowe.

Spośród chronionych płazów i gadów występują tu: salamandra plamista, kumak górski i nizinny, rzekotka drzewna, ropucha szara i zielona, traszka górską, zaskroniec, żmija zygzakowata, jaszczurka zwinka i żyworodna oraz padalec. Na terenie gminy znajdują się miejsca gniazdowania ptaków drapieżnych tj. orzeł przedni, orlik krzykliwy, myszołów, jastrząb, krogulec. Występują także: kruk, bocian czarny, brodziec piskliwy, turkawka, kukułka, puszczyk, zimorodek, dzięcioł, kraska, jaskółka oraz wiele innych gatunków ptaków. Fauna Bieszczadów jest typowa dla wschodnio - karpackich kniei.

Zwierzostan poza aspektami naukowymi i edukacyjnymi ma także wymiar gospodarczy {łowiectwo}. Znajdują się tu ostoje i terytoria największych europejskich drapieżników {niedźwiedzia brunatnego, wilka, rysia, żbika}. Ponadto występują też gatunki zwierzyny łownej tj. jeleń, sarna, dzik, lis, kuropatwa, bażant oraz drobna zwierzyna np. kret, ryjówka, jeż, łasica.

3.8. Powietrze atmosferyczne

Stan jakości powietrza atmosferycznego w gminie kształtuje emisja zanieczyszczeń:

- z lokalnych kotłowni osiedlowych i palenisk domowych;
- ze środków transportu samochodowego lokalnego i tranzytowego;
- z transgranicznego przenoszenia zanieczyszczeń z zagranicy oraz ościennych powiatów.

Udział gminy w globalnej emisji zanieczyszczeń powietrza w skali kraju i województwa jest bliski zeru. W ostatnich latach przeprowadzone zostały modernizacje kotłowni gminnych obiektów publicznych (wprowadzenie opalania gazem ziemnym) m.in. w szkołach, ośrodku zdrowia. Do powietrza emitowane są gazy i pyły głównie z energetycznego spalania paliw stałych w domowych paleniskach. Wzrost ilości pojazdów samochodowych na terenie gminy prowadzi do wzrostu zanieczyszczenia powietrza związkami dwutlenku azotu, tlenkiem węgla, węglowodorami i związkami ołowiu.

W ostatnich latach obserwuje się spadek emisji zanieczyszczeń, wiąże się to niewątpliwie z regresem gospodarczym, zastosowaniem węgla lepszej jakości oraz w szerszym zakresie gazu ziemnego i oleju opałowego oraz realizowania przez zakłady przemysłowe przedsięwzięć ekologicznych zmniejszających ich uciążliwość. W ostatnich latach notuje się znaczną poprawę czystości powietrza, jest to głównie wynikiem zmiany systemu ogrzewania z węglowego na gazowe i likwidacja lokalnych kotłowni.

Intensywny wzrost ilości pojazdów samochodowych na terenie powiatu bieszczadzkiego prowadzi do wzrostu zanieczyszczenia powietrza związkami dwutlenku azotu, tlenkiem węgla, węglowodorami i związkami ołowiu.

W świetle prowadzonych badań stan czystości powietrza w powiecie bieszczadzkim należy uznać za dobry. Nastąpiło znaczne zmniejszenie emisji zanieczyszczeń z procesów technologicznych i procesów energetycznego spalania paliw. Uwidacznia się jednak coraz większy wpływ zagrożeń komunikacyjnych – tranzyt na przejście graniczne, zwiększona ilość pojazdów poruszających się po drogach.

Na potrzeby ustalenia odpowiedniego sposobu oceny jakości powietrza w województwie w Wojewódzkim Inspektoracie Ochrony Środowiska w Rzeszowie, przy współpracy z Wojewódzką Stacją Sanitarно Epidemiologiczną, dokonano klasyfikacji stref. W województwie wyróżniono 25 stref, których granice pokrywają się z granicami powiatów. Uwzględniono dwie grupy kryteriów:

- określonych w celu ochrony zdrowia ludności zamieszkującej strefę;
- określonych w celu ochrony roślin i ekosystemów.

Wszystkie strefy poddano ocenie jakości powietrza ze względu na ochronę zdrowia. Ze względu na ochronę roślin i ekosystemów oceniono 21 stref (z wyłączeniem powiatów grodzkich). Wykonana klasyfikacja stref wskazała na potrzebę prowadzenia w niektórych strefach (powiatach) intensywnych pomiarów, na wysokim poziomie. Powiat bieszczadzki nie został zaliczony do tej grupy, a aktualna sieć pomiarowa jest wystarczająca do dokonania - ocen bieżących poziomu zanieczyszczenia powietrza. Badania stanu powietrza wykazały na większości stanowisk pomiarowych niskie stężenia dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, tlenku węgla, benzenu, ołowiu, ozonu. Nie wykazano przekroczenia dopuszczalnych norm tych substancji, zarówno w kryterium zdrowia jak i ochrony roślin.

Stan jakości powietrza atmosferycznego w gminie kształtuje emisja zanieczyszczeń:

- z lokalnych kotłowni i palenisk domowych;
- ze środków transportu samochodowego lokalnego i tranzytowego;
- z przenoszenia zanieczyszczeń z ościennych gmin.

Udział gminy w globalnej emisji zanieczyszczeń powietrza w skali kraju i województwa jest bliski zeru. W ostatnich latach przeprowadzone zostały modernizacje kotłowni gminnych obiektów publicznych (wprowadzenie opalania gazem ziemnym) m.in. w szkołach, ośrodku zdrowia. Do powietrza emitowane są gazy i pyły głównie z energetycznego spalania paliw stałych w domowych paleniskach. Wzrost ilości pojazdów samochodowych na terenie gminy prowadzi do wzrostu zanieczyszczenia powietrza związkami dwutlenku azotu, tlenkiem węgla, węglowodorami i związkami ołowiu.

Jakość powietrza atmosferycznego, na terenie województwa podkarpackiego, monitorowana była w 2009 roku w zakresie dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, tlenków azotu, pyłu zawieszony PM10, tlenku węgla, ołowiu i benzenu na stałych stacjach, nadzorowanych przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie oraz Wojewódzką Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną w Rzeszowie.

Na terenie Gminy Czarna w ostatnich latach nie przeprowadzano monitoringu jakości powietrza.

4. SYSTEM OBSZARÓW CHRONIONYCH

Na podstawie ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92 z 2004 r., poz.880), za tereny chronione należy uznać parki narodowe, rezerваты i parki krajobrazowe wraz z ich otulinami oraz obszary chronionego krajobrazu. Formę przestrzenną mogą mieć również niektóre pomniki przyrody, użytki ekologiczne, a zwłaszcza zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

Na terenie gminy obszary wyróżniające się szczególnymi walorami przyrodniczymi objęto następującymi formami ochrony:

4.1. Systemy ochrony przyrody - Obszary i obiekty specjalnie chronione

Walory przyrodnicze gminy sprawiły, że 100 % obszaru objęta jest ochroną prawną. Są to:

- Bieszczadzki Park Narodowy
- Park Krajobrazowy Doliny Sanu

- Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu
- rezerваты przyrody
- pomniki przyrody
- obszary Natura 2000

4.1.1 Bieszczadzki Park Narodowy

Park narodowy stanowi najwyższą formę ochrony przyrody w Polsce. Na jego obszarze ochronie podlega całość przyrody oraz swoiste cechy krajobrazu. Powierzchnia Parku wynosi: 29 202 ha. Park obejmuje najciekawsze pod względem krajobrazowym i przyrodniczym partie górskie Bieszczadów. Jest największym polskim górskim parkiem narodowym. Głównym celem Parku Narodowego jest ochrona przyrody i krajobrazu, które stanowią fragment polskich Karpat Wschodnich. Stanowi on centralną część pierwszego na świecie trójstronnego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery "Karpaty Wschodnie" utworzonego pod patronatem programu UNESCO-MaB ("Człowiek i Biosfera"). Grunty parku położone są na terenie 4 gmin, z tego większość na terenie gminy Lutowiska 22 963 ha. Ekosystemy leśne Parku obejmują 22 520 ha, co stanowi 77,50 % powierzchni.

Cele ochrony Bieszczadzkiego Parku Narodowego to:

I. Celem ochrony przyrody nieożywionej jest:

- 1) zabezpieczenie wód płynących (potoków górskich) oraz stojących (niewielkie oczka wodne, starorzecza).
- 2) poprawa czystości wód potoków na terenie parku.
- 3) zabezpieczenie zasobów wodnych zretencjonowanych w pokrywach zwietrzelinowo-glebowych (obszary źródliskowe, zabagnienia),
- 4) zachowanie naturalnego biegu potoków wraz z elementami rzeźby fluwialnej występującymi w korytach potoków;
- 5) zachowanie charakterystycznych elementów rzeźby górskiej i walorów krajobrazowych (skałki i wychodnie skalne, rumowiska skalne - grechoty, osuwiska);
- 6) zachowanie cennych siedliskowo gleb, o dużych walorach ekologiczno-hydrologicznych (gruntowo-glejowych, próchniczno-glejowych),
- 7) zachowanie cennych krajobrazowo i przyrodniczo torfowisk i zatorfień oligotroficznych pełniących także funkcję hydrologiczną,
- 8) zachowanie walorów krajobrazowych przełomowych odcinków dolin rzecznych, ukazujących przebieg naturalnych procesów erozyjnych;
- 9) zachowanie ścian nieczynnych kamieniołomów jako cennych przykładów zmienności litologicznej utworów fliszowych;
- 10) zachowanie naturalnych odsłoneń skał fliszowych ukazujących wgłębną budowę geologiczną;
- 11) zabezpieczenie pokrywy glebowej w obrębie pieszych szlaków turystycznych.

II. Celem ochrony ekosystemów Parku jest:

- 1) zachowanie procesów przyrodniczych w ekosystemach naturalnych.
- 2) zachowanie leśnych ekosystemów o charakterze pierwotnym i naturalnym wraz z zachodzącymi w nich procesami;
- 3) przywrócenie struktury i składu gatunkowego właściwych dla fitocenoz naturalnych w lasach częściowo zgodnych z siedliskiem,

- 4) unaturalnienie składu gatunkowego lasów przedplonowych (na gruntach porolnych) oraz innych sztucznych drzewostanów w kierunku naturalnego składu gatunkowego zgodnego z siedliskiem;
- 5) spontaniczna renaturalizacja enklaw lasów przedplonowych oraz drzewostanów sztucznych w kompleksie lasów naturalnych,
- 6) utrzymanie wybranych polan w celu zachowania różnorodności biologicznej kompleksów leśnych;
- 7) zachowanie naturalnej różnorodności biocenoz potoków górskich;
- 8) zachowanie dużej różnorodności łągów nadrzecznych wraz z korytami rzek z oraz charakterystycznymi dla nich populacjami zwierząt;
- 9) podniesienie zwierciadła wód gruntowych - w ekosystemach podmokłych, zdegradowanych przez prace melioracyjne w latach poprzednich;
- 10) utrzymanie utworzonych oczek wodnych w celu utrzymania biocenoz wód stojących;
- 11) renaturalizacja siedlisk i odbudowa populacji zwierząt związanych z siedliskami bagiennymi, bagienno-łąkowymi i bagienno-zaroślowymi;
- 12) ochrona spontanicznych procesów regeneracji subalpejskich zbiorowisk połoninowych;
- 13) spontaniczna regeneracja naturalnej górnej granicy lasu oraz strefy wysokogórskich zbiorowisk zaroślowych;
- 14) zabezpieczenie cennych zbiorowisk połoninowych przed negatywnym wpływem ruchu turystycznego;
- 15) zachowanie różnorodności biocenotycznej i gatunkowej wysokogórskich zbiorowisk połoninowych w obszarze ochrony częściowej;
- 16) utrzymanie półnaturalnych zbiorowisk łąkowych i pastwiskowych wraz z przywiązanymi do nich gatunkami;
- 17) kształtowanie mozaikowego układu korytarzy leśnych i łąkowych oraz szerokiej strefy ekotonu;
- 18) eliminacja wielkopowierzchniowych płatów ekspansywnych roślin obcego pochodzenia;
- 19) ochrona i regeneracja fitocenoz wilgociolubnych (ziołorośli, torfowisk, młak i szuwarów), wykazujących szczególne walory przyrodnicze;
- 20) restytucja torfowisk w strefie ich wcześniejszego zdegradowania przez stosowane melioracje.

III. Celem ochrony gatunków roślin i ich siedlisk jest:

- 1) zabezpieczenie siedlisk roślin wysokogórskich i wschodniokarpackich niszczonego przez wzmożony ruch turystyczny wzdłuż partii grzbietowych połonin;
- 2) przywrócenie naturalnego poziomu wód gruntowych w obrębie siedlisk gatunków wilgociolubnych;
- 3) zabezpieczenie przed sukcesją wtórną w bogatych florystycznie zbiorowiskach łąkowych krainy dolin, będących siedliskiem roślin wschodniokarpackich i wysokogórskich;
- 4) zabezpieczenie mało licznych populacji roślin wysokogórskich, wschodniokarpackich i wilgociolubnych;
- 5) wzmacnianie *in situ* populacji torfowiskowych gatunków „szczególnej troski” o dużym znaczeniu lokalnym i regionalnym.
- 6) zabezpieczenie przed synantropizacją flory poprzez niewprowadzanie szlaków konnych w obszary ochrony ścisłej (za wyjątkiem szlaku relacji

Wetlina-Przełęcz Orłowicza-Suche Rzeki), właściwe planowanie turystyki pieszej oraz gospodarki wokół osad i na łąkach.

IV. Celem ochrony gatunków zwierząt i ich siedlisk jest:

- 1) zachowanie naturalnych ekosystemów puszczy karpackiej wraz z populacjami, dużych drapieżników (niedźwiedź, wilk, ryś), ssaków kopytnych (żubr, jeleń, dzik, sarna) i drobnych ssaków (pilchowate, owadożerne, nietoperze);
- 2) utrzymanie naturalnych relacji pomiędzy drapieżnikami i ofiarami;
- 3) zachowanie fauny dużych i średnich dziuplaków występujących w starszych fragmentach drzewostanów buczyny karpackiej;
- 4) opieka nad populacjami dużych ptaków drapieżnych i sów ze szczególnym uwzględnieniem gatunków ginących i zagrożonych (orzeł przedni, orlik krzykliwy, orlik grubodzioby, trzmiełojad, gadożer, puchacz, puszczyk uralski, sóweczka i włośchatka);
- 5) zachowanie awifauny subalpejskiej i alpejskiej występującej w piętrze połonin (nagórnik skalny, płochacz halny, siwerniak, drożd obrożny);
- 6) utrzymanie populacji płazów (kumak górski, traszka karpacka, traszka górską, rzekotka drzewna) oraz rzadkich gatunków ptaków (derkacz, świergotek łąkowy, kłaskawka, błotniak łąkowy) występujących na siedliskach podmokłych;
- 7) zabezpieczenie stanowisk bezkręgowców: endemitów wschodnio-karpackich i południowo/wschodnio-karpackich oraz taksonów opisanych w BdPN (*loci typici*),
- 8) zachowanie fauny łągów i potoków górskich w tym gatunków rzadkich i kluczowych (wydra, płuszc, pstrąg potokowy);
- 9) utrzymanie zgrupowań drzew i krzewów, których owoce wzbogacają bazę pokarmową zwierząt;
- 10) kształtowanie leśnych korytarzy ekologicznych w krainie dolin mających na celu umożliwienie swobodnej migracji zwierząt pomiędzy izolowanymi kompleksami leśnymi;
- 11) zachowanie unikatowej rasy konia huculskiego w Karpatach;

V. Celem ochrony siedlisk przyrodniczych jest:

- 1) zachowanie kwaśnych buczyn (*Luzulo-Fagetum*),
- 2) zachowanie żyznych buczyn (*Dentańo glandulosae-Fagetum*),
- 3) zachowanie górskich jaworzyn ziołoroślowych (*Aceri-Fagetum* i *Sorbo-Aceretum*),
- 4) zachowanie jaworzyn górskich na stokach i zboczach (*Lunario-Aceretum* i *Phylitido-Aceretum*),
- 5) zachowanie lasów łągowych (*Alnetum incanae*) i nadrzecznych zarośli wierzbowych;
- 6) zachowanie pionierskiej roślinności na kamieńcach górskich potoków;
- 7) zachowanie górskich ziołorośli nadpotokowych,
- 8) zachowanie wysokogórskich borówczysk bażynowych;
- 9) zachowanie wysokogórskich muraw połoninowych z kostrzewą niską;
- 10) zachowanie gołoborzy krzemianowych,
- 11) zachowanie płatów murawy bliźniczkiwce stosunkowo bogatych florystycznie w krainie dolin;
- 12) utrzymanie łąk górskich poprzez ekstensywnie użytkowanie;
- 13) utrzymanie górskich łąk konietlicowych poprzez ekstensywnie użytkowanie;
- 14) zachowanie podmokłych łąk eutroficznych (*Calthion*),
- 15) zachowanie torfowisk wysokich z roślinnością torfotwórczą poprzez utrzymanie wysokiego poziomu wód gruntowych;
- 16) renaturalizacja stosunków wodnych w obrębie zdegradowanych torfowisk wysokich, zdolnych do naturalnej i stymulowanej regeneracji;
- 17) zachowanie torfowisk przejściowych poprzez utrzymanie wysokiego poziomu wód gruntowych,

VI. Celem ochrony krajobrazów jest:

- 1) ochrona krajobrazu naturalnego w obszarze ochrony ścisłej.
- 2) utrzymanie harmonijnego stanu wewnątrz krajobrazowych w obszarach ochrony częściowej poprzez stosowne zabiegi pielęgnacyjne.
- 3) eksponowanie wybranych atrakcji widokowych poprzez odsłonięcie przedpola.
- 4) kształtowanie architektury obiektów kubaturowych poprzez nawiązanie do tradycji regionalnej.
- 5) poprawa zagospodarowania przestrzennego w celu zharmonizowania obszarów funkcjonalnych z krajobrazem.

VII. Celem ochrony wartości kulturowych jest:

- 1) zachowanie i konserwacja śladów nieistniejących wsi: zabudowy (cerkwie, cmentarze, kaplice, młyny wodne, tartaki, dwory, folwarki, przydrożne krzyże, infrastruktura kolejek leśnych, potażarnie) i rozłogów dawnych pól, a w szczególności:
 - wykonanie dokumentacji historycznej,
 - uczytelnienie poprzez rekultywację w terenie,
 - ekspozycję śladów w terenie i źródeł w muzeum,
- 2) zachowanie i uczytelnienie przebiegu historycznych granic: dawnych wsi, Granicy rolno-leśnej, miedz, dawnych dróg poprzez oznaczenie w terenie.

Otulina Bieszczadzkiego Parku Narodowego

Bieszczadzki Park Narodowy (BdPN) utworzony został w 1973 r. i zajmuje obecnie powierzchnię 29 202 ha. Powierzchnia otuliny parku wynosi 22 969 ha, a w jej skład wchodzi tereny należące do parków krajobrazowych Doliny Sanu i Ciśniańsko-Wetlińskiego. W granicach BdPN znajdują się najwyższe i najciekawsze, pod względem przyrodniczym i krajobrazowym, partie górskie Bieszczadów: pasmo Tarnicy i Halicza, pasmo Wielkiej Rawki, połoniny Wetlińskiej i pasmo graniczne. Bieszczadzki Park Narodowy jest jednocześnie ośrodkiem koncentracji rzadkich gatunków fauny, flory oraz rzadkich zbiorowisk roślinnych. Bardzo bogaty jest świat zwierząt (kilka tysięcy gatunków, z czego ok. 200 gat. (1/3 notowanych w Polsce) przypada na kręgowce, głównie ptaki (140 gat., w tym 122 lęgowych). Wielką osobliwością faunistyczną BdPN są duże zwierzęta puszczańskie, jak: żubr *Bison bonasus* linii białowiesko-kaukaskiej (reintrodukowany), jeleń szlachetny *Cervus elaphus*; z drapieżników: niedźwiedź *Ursus arctos*, wilk *Canis lupus*, ryś *Lynx lynx*, żbik *Felis silvestris*, wydra *Lutra*, orzeł przedni *Aquila chrysaetos*, orlik krzykliwy *Aquila pomarina*, pszczołojad *Pernis apivorus*, puszczyk uralski *Strix uralensis*, włośchatka *Aegolius funereus* i inne.

Z gatunków roślin, występujących na terenie BdPN, warto wymienić ciemniężycę białą *Veratrum album*, tojadą tauryckiego *Aconitum tauricum* ssp. *nanum*, endemity karpackie: pszeńca białego *Melampyrum saxosum* i lepnicę karpacką *Silene dubia*. Bogata flora parku zawiera w swym składzie wiele gatunków wschodniokarpackich, charakterystycznych dla Bieszczadów. Do nich należą, m.in. wilczomlec karpacki, goździk skupiony oraz chaber Kotschy'ego. Z flory wysokogórskiej na uwagę zasługuje alpejska turzyca skalna i pierwiosnka długokwiatowa.

Na terenie parku wykazano obecność 200 gatunków mchów i 300 gatunków porostów.

4.1.2 Park Krajobrazowy Doliny Sanu

Park Krajobrazowy Doliny Sanu powstał na mocy Rozporządzenia Nr 18 Wojewody Krośnieńskiego z dnia 27 marca 1992 r. Jego powierzchnia według tego rozporządzenia wynosiła 35 635 ha, jednakże Rozporządzenia Rady Ministrów nr 664 z dnia 19.11.1996 r. i nr 1068 z dnia 3.11.1999 r. o powiększeniu

Bieszczadzkiego Parku Narodowego, spowodowały jednocześnie zmniejszenie powierzchni Parku do 28718 ha (Rozporządzenie Wojewody Podkarpackiego z dnia 22.04.2004 r).

Celem utworzenia Parku jest zachowanie unikalnych walorów krajobrazowych i przyrodniczych terenów położonych w południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego. Stanowi od północnego-wschodu naturalną otulinę dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Bogactwo przyrodnicze parku wynika z dużej lesistości. W parku dominuje piętro regla dolnego, z uwagi na to, iż większość terenu leży powyżej 500 m. n.p.m. Jak sama nazwa wskazuje, osią parku jest największa rzeka regionu - San. Należy pamiętać, że jest to obszar wtórnie zdziczały, niegdyś licznie zamieszkały. O charakterze tego terenu stanowi również jego pewne oddalenie od głównych bieszczadzskich szlaków. Jego potencjalnie mniejsza atrakcyjność powoduje słabszy napływ ludzi, dzięki czemu park emanuje spokojem.

Góry, okalające dolinę Sanu jak i pomniejszych cieków wodnych, zaledwie w kilku przypadkach przekraczają 1000 m n.p.m. Najważniejszym masywem górskim jest osiemnastokilometrowej długości Otryt. Od południa i zachodu obmywają go wody Sanu, od wschodu potok Smolnik, a od północy potok Głuchy i Czarny. Ten biegnący z północnego zachodu na południowy wschód wał, porośnięty jest jodłowo-bukowymi lasami, często jeszcze z okazami pięknych starych drzew. Jest to miejsce ostoi rzadkich zwierząt. Najwyższym wzniesieniem pasma Otrytu jest Trohaniec (939 m n.p.m.). Z góry Dwernik-Kamień (1004 m n.p.m.) roztacza się panorama w kierunku południowym na Połoninę Wetlińską, Caryńską i grupę Tarnicy oraz pobliski Jawornik. Dodatkową atrakcją góry są dość liczne wychodnie piaskowców. Znana jest również Magura Stuposiańska (1016 m n.p.m.). Masyw tej góry pokryty jest wspaniałymi bukowymi lasami, a ze szczytowej polanki podziwiać można połoniny i lasy.

W parku zasadniczo wyróżnia się dwa piętra roślinne: pogórze (do 500 m n.p.m.) i regiel dolny (500-1150 m n.p.m.), przy czym drugie z nich stanowi większość opisywanego terenu. 80% powierzchni parku stanowią lasy, z przeważającą reglową, żyzną buczyną karpacką. Drzewostany stuletnie i starsze stanowią blisko ich połowę. Dolinę Sanu i jego dopływów porastają często zespoły nadrzecznej olszyny górskiej. Flora naczyniowa parku liczy 806 gatunków (95,8% gatunków zanotowanych w Bieszczadach Zachodnich). Znaczny w niej udział mają gatunki górskie, w tym 38 gatunków wysokogórskich (9 alpejskich i 29 subalpejskich), 64 gatunki reglowe i 25 gatunków ogólnogórskich. Jest to obszar, na którym spotykają się i przenikają gatunki wschodnio- i zachodniokarpackie. Spośród gatunków wschodniokarpackich na opisywanym terenie występują między innymi: wężymord górski, olsza zielona, chaber Kotschyego, goździk skupiony, wilczomlec karpacki, okrzyń górski, ciemiężca biała, fiołek dacki, tojad, toczyga pośrednia, smotrawa okazała, śnieżyca wiosenna w odmianie karpackiej. Tutejsze endemity wschodniokarpackie to: wilczomlec karpacki, tojad, śnieżyca wiosenna oraz saprofityczny grzyb - bocznik wetliński, żyjący na drewnie bukowym. Krajobraz z dominacją lasów urozmaicają tereny otwarte.

Bogactwo siedlisk i biocenoz parku sprzyja rozwojowi życia zwierzęcego. Park zamieszkują wszystkie krajowe duże drapieżniki, włącznie z niedźwiedziem. Z dużych zwierząt puszczańskich wymienić należy także żubra. Miejsce swojego bytowania znalazły tu prawie wszystkie krajowe gady z faunistyczną rzadkością -wężem Eskulapa. Stan liczebności awifauny szacuje się na blisko 130 gatunków, wśród których wymienić należy orła przedniego, orlika krzykliwego i bociana czarnego.

4.1.3. Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu

Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu był pierwszą tego typu formą ochrony przyrody. Utworzony został w 1972 r. Rok później w jego granicach wydzielono Bieszczadzki Park Narodowy, a w 1992 r. Parki Krajobrazowe: Doliny Sanu i Ciśniańsko-Wetliński (będące otuliną dla BPN, Gór Słonnych oraz Pogórza Przemyskiego. W tej chwili obejmuje on niewielki procent z pierwotnego zasięgu. Są

to głównie tereny najbardziej zurbanizowane, a głównym jego zadaniem jest stanowienie strefy zewnętrznej dla wymienionych parków krajobrazowych.

4.1.4. Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie”

Rezerwat utworzony został pod patronatem UNESCO 2 lutego 1999 r. Położony jest na styku granic Polski, Słowacji i Ukrainy. Po stronie polskiej tworzą go Bieszczadzki Park Narodowy i przyległe do niego Parki Krajobrazowe: Ciśniańsko-Wetliński i Doliny Sanu.

Po stronie ukraińskiej w jego skład wchodzi Użański Park Narodowy i Nadsański Park Krajobrazowy, zaś na Słowacji - Park Narodowy "Połoniny".

Jest to jedyny w Europie obszar chroniony leżący na pograniczu trzech państw. Stanowi on element światowego systemu obszarów chronionych, obejmujących obszary chronione o randze międzynarodowej, ustanawiane przez UNESCO w ramach programu Człowiek i Biosfera (MaB).

Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” ustanowiono w celu ochrony reprezentatywnych fragmentów naturalnych biomów, unikatowych zespołów roślin i zwierząt wraz z ich ostojami, przykładowych jednostek fizjograficznych i krajobrazowych, będących rezultatem tradycyjnego gospodarowania w harmonii z przyrodą, a także ekosystemów antropogenicznych i przekształconych, które mogą być w znacznej mierze przywrócone do stanu naturalnego, charakterystycznych dla Karpat Wschodnich.

Rezerваты biosfery, nie wpływając bezpośrednio na system prawny państw, pozwalają na podejmowanie wspólnych działań umożliwiających przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom, wzmożoną wymianę doświadczeń i realizację wspólnych projektów badawczych.

4.1.5 Obszary Natura 2000

Obszar Gmin Czarna zlokalizowany jest częściowo w granicach **obszaru specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 "Bieszczady" (PLC180001)** - funkcjonującego na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313, z późno zm.) oraz **obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty "Bieszczady" (PLB180001)**.

Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 "Bieszczady" (PLC180001)

KOD OBSZARU: PLC180001

NAZWA OBSZARU: Bieszczady

POWIERZCHNIA (ha): 107 317,9

Obszar ten to ostoja ptasia o randze europejskiej E 77. Wchodzi w skład trójstronnego (polsko-ukraińsko-słowacki) Rezerwatu Biosfery "Karpaty Wschodnie". Występuje tu co najmniej 38 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 13 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Stwierdzono gniazdowanie ok. 150 gatunków ptaków. W okresie lęgowym obszar zasiedla: powyżej 1% populacji krajowej (C6): bocian czarny, dzierzba czarnoczelna (PCK), dzięcioł biało grzbiety (PCK), muchołówka białoszysza, orlik krzykliwy (PCK), orzeł przedni (PCK), puchacz (PCK), trzmielojad oraz co najmniej 1% populacji krajowej (C6) następujących gatunków ptaków: dzięcioł trójpalczasty (PCK), dzięcioł zielonosiwy, gadożer (PCK), głuszec (PCK), orzełek włochaty (PCK), puszczyk uralski (PCK), sóweczka (PCK), włochatka (PCK), płochacz halny (PCK). W stosunkowo wysokim zagęszczeniu (C7) występują: bocian biały i derkacz.

Jest to jedna z najwartościowszych w Europie ostoi fauny puszczańskiej ze wszystkimi wielkimi drapieżnikami (niedźwiedź, wilk, ryś). Bardzo silne populacje wydry, węża Eskulapa, traszki karpackiej (endemit karpacki). Jedna z pięciu wolnożyjących populacji żubra. W faunie wodnej Bieszczadów występuje około 700 gatunków zamieszkujących siedliska wodne i 300 siedliska ziemnowodne, wśród nich 24 to endemity karpackie. Bieszczady w granicach Polski posiadają pełny zestaw endemitów północno-wschodniego regionu Karpat i są dla większości z nich, najdalej na zachód wysuniętą częścią areału.

Obszar charakteryzuje bogata flora roślin naczyniowych (1100 gatunków) z wieloma rzadkimi i zagrożonymi gatunkami, w tym chronionymi prawnie oraz kilkoma (7) endemitami wschodniokarpackimi. Występuje tu jedna z dwóch najliczniejszych populacji dzwonka piłkowanego i tocji karpackiej w Polsce. Pojawiły się doniesienia o występowaniu rzepika szczeciniastego. Wyjątkowo bogata jest tu bryoflora (ok. 1000 gatunków). Brak aktualnych danych o częstości występowania mchów z załącznika II Dyrektywy. Łącznie stwierdzono występowanie 31 gatunków (w tym 5 priorytetowych) z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Liczne, dobrze zachowane zbiorowiska roślinne, wśród nich endemiczne. Szczególnie cenne są zbiorowiska leśne (zwłaszcza buczyna karpacka) oraz unikatowe w Polsce zbiorowiska połoninowe. Łącznie stwierdzono tu występowanie 17 rodzajów siedlisk z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej.

Zagrożenia

Przygotowano bazując na opracowaniu Ministerstwa Ochrony Środowiska.

Zagrożenie stanowią transgraniczne zanieczyszczenie powietrza, braki w rozwiązaniach gospodarki wodno-ściekowej dla istniejącego osadnictwa, powstawanie dzikich wysypisk śmieci, prowadzenie eksploatacji surowców mineralnych bez zabezpieczeń i działań rekultywacyjnych, sukcesja naturalna roślinności, dzika zabudowa korytarzy ekologicznych, kłusownictwo.

W ostoi stwierdzono występowanie 38 gatunków wymienionych w załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Liczebność 11 gatunków mieści się w kryteriach wyznaczania ostoi, są to: bocian czarny *Ciconia nigra* (lęgowy 20 par), trzmielojad *Pernis apivorus* (lęgowy 25 par), orlik krzykliwy *Aquila pomarina* (lęgowy 61 par), orzeł przedni *Aquila chrysaetos* (lęgowy 7 – 8 par), derkacz *Crex crex* (lęgowy około 200 par), puchacz *Bubo bubo* (lęgowy 7 – 8 par), sóweczka *Glauclidium passerinum* (lęgowa 4 pary), puszczyk uralski *Strix uralensis* (lęgowy 100 – 150 par), włochatka *Aegolius funereus* (lęgowa 10 par), dzięcioł biało-grzbiety *Dendrocopos leucotos* (lęgowy 30 par), dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus* (lęgowy 5 par).

Bieszczady są jedną z ważniejszych ostoi sów (najliczniej puszczyk uralski), ptaków drapieżnych i dzięciołów w Polsce (Głowaciński Z. 2001). Stwierdzono tu również podobnie jak w Beskidzie Niskim największą liczebność derkacza w ostojach górskich.

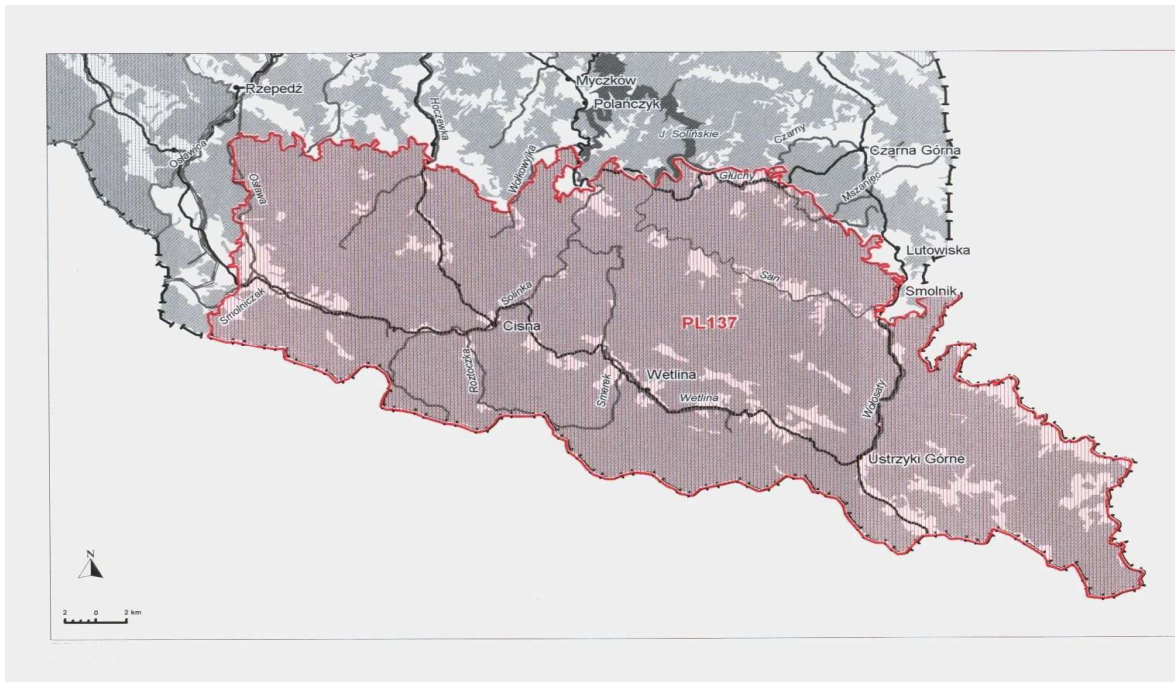
Pozostałe gatunki lęgowe i te, które pojawiają się w okresie wędrówek wymienione w załączniku I Dyrektywy Ptasiej stwierdzone w latach 1995 – 2002 to: bocian biały *Ciconia ciconia* (lęgowy 74-96 par), bielik *Haliaeetus albicilla* (przelotny), ścierwnik *Neophron percnopterus* (zalatujący), sęp płowy *Gyps fulvus* (zalatujący), gadożer *Circaetus gallicus* (lęgowy sporadycznie 1 para), błotniak zbożowy *Circus cyaneus* (przelotny), błotniak stepowy *Circus macrourus* (zalatujący wyjątkowy), błotniak łąkowy *Circus pygargus* (przelotny), orzełek *Hieraaetus pennatus* (lęgowy sporadycznie 1-2 pary), rybołów *Pandion haliaetus* (przelotny), jarząbek *Tetrastes bonasia* (lęgowy), głuszc *Tetrao urogallus* (zalatujący), żuraw *Grus grus* (przelotny), mornel *Charadrius morinellus* (zalatujący), łęczak *Tringa glareola* (zalatujący, być

może lęgowy), rybitwa czarna *Chlidonias niger* (zalatująca), lelek *Caprimulgus europaeus* (przelotny), zimorodek *Alcedo atthis* (lęgowy), kraska *Coracias garrulus* (lęgowa), dzięcioł zielonosiwy *Picus canus* (lęgowy około 20 par), dzięcioł czarny *Dryocopus martius* (lęgowy), dzięcioł średni *Dendrocopos medius* (lęgowy), lerka *Lullula arborea* (przelotny), jarzębka *Sylvia nisoria* (lęgowa), muchołówka mała *Ficedula parva* (lęgowa), muchołówka białoszyja *Ficedula albicollis* (lęgowa), gąsiorek *Lanius collurio* (lęgowy), dzierzba czarnoczelna *Lanius minor* – lęgowa (Kunysz 1995, 2004).

Zagrożeniami dla ptaków w Bieszczadach są: zalesianie terenów rolniczych, wyręb starych drzewostanów, wypalanie węgla drzewnego, lokalizacja odpadów, miejsca zrzutu ścieków, napowietrzne linie energetyczne, penetracja siedlisk przez turystów, kłusownictwo, zabijanie ptaków drapieżnych, transgraniczne zanieczyszczenie powietrza, eksploatacja surowców

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty "Bieszczady" (PLB180001).

Ostoja obejmuje całe znajdujące się w Polsce pasmo Bieszczadów Zachodnich (Bieszczadzki Park Narodowy, Ciśniańsko – Wetliński Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Doliny Sanu oraz część Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu – powierzchnia ostoi 107.317,9 ha) w całości znajduje się na obszarze Województwa Podkarpackiego. Ten łańcuch górski stanowi najdalej na zachód wysunięty fragment Karpat Wschodnich i zawiera się między granicznymi przełęczami łupkowską i Użocką. Ma długość 65 km, a szerokość w granicach Polski do 25 km.

Rys. nr 3.2 Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków NATURA 2000 „Bieszczady”

Jest to jedno z wyższych pasm górskich Karpat w Polsce. Wysokości względne sięgają 700 m i zwiększają się ku południowemu wschodowi. Główna grań wznosi się na wysokości od około 900 m na zachodzie do 1251 m n.p.m. w skalistym szczycie Kińczyka Bukowskiego na wschodzie. Najwyższy szczyt, Tarnica, ma 1346 m n.p.m. Zbudowane są z fliszu, w tym m. in. z odpornych na niszczenie piaskowców. Długie i strome grzbiety górskie mają charakterystyczny rusztowy układ, ułożone są równolegle, w zwieńczeniach szczytów często pojawiają się ostre wychodnie skalne.

Dolne partie stoków pokrywa ruchomy materiał skalny.

Główną rzeką ostoi jest San, który ma źródła na Ukrainie. Zbiera on wszystkie potoki i rzeki wypływające spod głównej grani gór. Największe dopływy Sanu na tym odcinku to Solinka i Osława.

Lasy pokrywają prawie 90% powierzchni ostoi. Charakterystyczną cechą szaty roślinnej Bieszczadów jest niskie położenie dolnej granicy lasu (około 1200 m) oraz brak górnego piętra leśnego ze świerkiem. Regiel dolny budują lasy w części dolnej są to lasy liściaste z jodłą, bukiem i świerkiem, natomiast w górnej drzewostany prawie wyłącznie bukowe. Na górnej granicy lasu rosną tylko karłowate buki i olchy. Wyróżnikiem w szacie roślinnej Bieszczadów są połoniny — specyficzne łąki górskie. Stanowią one najwyższe piętro roślinne, położone powyżej 1200 m n.p.m. Są to zespoły ubogich muraw i krzewinek, z pojedynczymi jarzębinami i olchą kosą.

We florze Bieszczadów występuje wiele gatunków alpejskich, a także wschodniokarpackich oraz liczne gatunki endemiczne. W górnym biegu Sanu, a także na Wołosatem i u znajdują się, cenne przyrodniczo torfowiska wysokie.

Bieszczady są ostoją fauny puszczańskiej ze wszystkimi dużymi drapieżnikami: niedźwiedziem, wilkiem i rysi. Silna jest tu populacja wydry, liczne są endemiczne gatunki typowe dla północno-wschodniego regionu Karpat. Większość z nich występuje na zachodniej granicy swojego bytowania.

Po wysiedleniu rdzennej ludności Bieszczadów obszar ten przez ponad 25-30 lat pozostawał bezludny. Przyczyniło się to do bezprecedensowych przemian przyrodniczych. Przed wojną jeden z gęściej zaludnionych obszarów, stał się ostoją dzikiej przyrody. W dalszym ciągu pozostaje najsłabiej zaludniony w Polsce, choć obserwowany jest, zwłaszcza w paśmie połonin, ciągły wzrost ruchu turystycznego i zwiększanie związanej z nim infrastruktury (Kunysz 2004).

Obszar stanowi jedną z najwartościowszych w Europie ostoi fauny puszczańskiej ze wszystkimi wielkimi drapieżnikami (niedźwiedź, wilk, ryś). Występują tu bardzo silne populacje wydry, węża Eskulapa i traszki karpackiej (endemit karpacki) oraz jedna z pięciu wolno żyjących populacji żubra. W faunie wodnej występuje około 700 gatunków zamieszkujących siedliska wodne oraz około 300 siedliska ziemnowodne, wśród których 24 to endemity karpackie. Bieszczady w granicach Polski posiadają pełny zestaw endemitów północno-wschodniego regionu Karpat i są dla większości z nich najdalej na zachód wysuniętą częścią arealu.

Bogata jest również flora roślin naczyniowych (1100 gatunków) z wieloma rzadkimi zagrożonymi gatunkami, w tym chronionymi prawnie oraz kilkoma (7) endemitami wschodniokarpackimi. Występuje tu jedna z dwóch najliczniejszych populacji dzwonka piłkowanego i tocji karpackiej w Polsce.

Łącznie stwierdzono tu występowanie 31 gatunków (w tym 5 priorytetowych) z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Liczne i dobrze zachowane są zbiorowiska roślinne, wśród nich endemiczne. Szczególnie cenne są zbiorowiska leśne (zwłaszcza buczyna karpacka) oraz unikatowe w Polsce zbiorowiska połoninowe. Łącznie stwierdzono tu występowanie 17 rodzajów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej.

4.1.6 Rezerваты przyrody

Rezerwat przyrody jest drugą co do rangi formą ochrony przyrody. Podstawowym celem istnienia rezerwatów przyrody jest stworzenie warunków przetrwania dla świata roślin i zwierząt poprzez ochronę różnorodności biocenoz oraz zawartego w nich materiału genetycznego. Rezerваты stwarzają szansę dla rozwoju dziko występujących gatunków roślin i zwierząt, łącznie z ich siedliskami, a jednocześnie zapewniają trwałe istnienie różnych form geomorfologicznych i geologicznych, stanowiących o istnieniu naturalnego krajobrazu.

• **istniejące** :

a) „*Krywe*” – na terenie miejscowości Tworylne

b) „*Przełom Sanu*” – na terenie Tworylnego i częściowo miejscowości Chrewt – Olchowiec

c) „*Sine Wiry*” - fragment na terenie miejscowości Tworylne

• **projektowane** : (wg propozycji Inwentaryzacji Przyrodniczej BUL)

d) „*Rosolin*” – częściowo na terenie miejscowości Rosolin, częściowo na terenie wsi Czarna Dolna.

e) „*Bystre*” – na terenie wsi Bystre

4.1.7. Pomniki przyrody

Na terenie gminy ochroną pomnikową objęte są i projektowane do ochrony pojedyncze drzewa, aleje, szpalery oraz płaty roślinności (leśne, torfowiskowe, źródliskowe). Obiekty te nie mają znaczenia w ustalaniu strategii rozwoju i kierunków zagospodarowania przestrzennego, ponieważ są to formy punktowe lub o niewielkiej powierzchni (do 2 ha).

4.1.8. Ochrona gatunkowa roślin i zwierząt

Ustawa o ochronie przyrody nakłada obowiązek ochrony gatunkowej, która ma na celu zabezpieczenie dziko rosnących roślin i zwierząt, głównie rzadkich lub zagrożonych wyginięciem, a także zachowaniem bioróżnorodności regionu.

W obszarze gminy reprezentowane są rośliny objęte ochroną całkowitą i częściową. Przeważająca część stanowisk tych roślin położona jest na obszarach leśnych o najwyższym stopniu naturalności, tak więc większość gatunków chronionych występuje w istniejących i projektowanych rezerwach przyrody

Wprowadzone zakazy i ograniczenia:

- ◆ wycinanie, niszczenie, i uszkodzenie drzew,
- ◆ zrywanie pąków, kwiatów, owoców i liści,
- ◆ zanieczyszczenie terenu wokół drzew oraz wzniesienie ognia,
- ◆ umieszczenie na drzewach tablic, znaków, ogłoszeń i napisów za wyjątkiem tych, które związane są z ich ochroną,
- ◆ nacinanie drzew, rycie napisów i innych znaków,
- ◆ wchodzenie na drzewa,
- ◆ podkopywanie drzew.

4.5. Obszary ochrony wód

4.5.1. Ochrona wód powierzchniowych

Celem ochrony wód powierzchniowych jest utrzymanie lub poprawa jakości wód, tak aby wody osiągnęły co najmniej dobry stan ekologiczny i w zależności od

potrzeb nadawały się do zaopatrzenia ludności w wodę zdatną do spożycia, bytowania ryb

w warunkach naturalnych, rekreacji wodnej.

- **Ochrona wód polega na:** unikaniu, eliminacji i ograniczaniu zanieczyszczeń wód oraz zapobieganiu niekorzystnym zmianom naturalnych przepływów wody lub naturalnych poziomów zwierciadła wody.

- **Strefa ochrony bezpośredniej ujęcia,** obejmuje teren wyznaczony zaporą oraz brzegami zbiornika na rzece do odległości 600 m w górę rzeki oraz do mostu na drodze. Teren wewnętrzny strefy ochrony pośredniej, w granicach tego terenu zabrania się wykonywania czynności powodujących zmniejszenie przydatności ujmowanej wody oraz ujęcia,

a w szczególności: odprowadzania nie oczyszczonych ścieków do wody i ziemi, rolniczego wykorzystywania ścieków, stosowania niektórych środków ochrony roślin, mycia pojazdów, pojenia zwierząt, budowy nowych obiektów inwentarskich

i mieszkalnych i usługowych w odległości nie mniejszej niż 100 m od brzegów potoków w terenie nie posiadającym pełnej infrastruktury, lokalizowania ferm, zakładów przemysłowych, magazynów substancji ropopochodnych i innych substancji chemicznych oraz rurociągów do ich transportu, budowy stacji paliw, budowy dróg publicznych bez oceny ich oddziaływania na środowisko, parkingów, składowisk odpadów, nowych cmentarzy, grzebowisk zwierząt, nowych urządzeń melioracyjnych bez odpowiednich uzgodnień, urządzania nowych obiektów rekreacyjnych, intensywnej hodowli ryb oraz wydobywania żwiru i piasku. Ponadto wprowadza się nakazy, zapewnienia ochrony wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniem poprzez budowę i eksploatację urządzeń służących tej ochronie, z tym, że - wybór miejsca i sposobu usuwania i oczyszczania ścieków powinien minimalizować negatywne oddziaływania na środowisko.

4.5.2. Ochrona wód podziemnych

Ochronę zasobów wód podziemnych prowadzi się przez ustanawianie stref ochronnych źródeł i ujęć wody. Przez strefę ochrony źródła wody i ujęcia wody rozumie się obszar poddany zakazom, nakazom i ograniczeniom w zakresie użytkowania gruntów i korzystania z wody obejmujący ujęcie wody, źródło wody lub jego część oraz grunty przylegające do ujęcia i źródła wody (zasobów wód podziemnych). Strefę ochrony dzieli się na teren ochrony bezpośredniej lub ochrony pośredniej: wewnętrzny i zewnętrzny.

Teren ochrony bezpośredniej ujęcia wód podziemnych obejmuje grunty, na których jest usytuowane ujęcie wody oraz otaczający je pas gruntu licząc od zarysu budowli i urządzeń służących do poboru wody. Przy studniach wierconych pas ten powinien wynosić ca 8-10 m, przy studniach kopanych od 10-15 m, przy studniach zbiorczych poziomych systemów drenażowych od 10-15 m, a przy ujęciach naturalnego wypływu wód podziemnych od

15 do 20 m. Na terenie ochrony bezpośredniej należy zapewnić:

- odprowadzenie wód opadowych w taki sposób, aby nie mogły one przedostać się do urządzeń służących do poboru wody i zasobów wód podziemnych,
- zagospodarowanie terenu zielenią,
- szczelne odprowadzanie poza granicę strefy ochronnej, ścieków z urządzeń sanitarnych przeznaczonych do użytku osób obsługujących zakłady wodociągowe,
- ograniczenie do niezbędnych potrzeb osób nie zatrudnionych stale przy urządzeniach służących, do poboru wody.

Teren strefy ochronnej bezpośredniej winien być ogrodzony i oznakowany.

Na terenach ochrony bezpośredniej mogą być zabronione roboty i czynności powodujące zmniejszenie przydatności ujmowanej wody lub wydajności ujęcia.

Teren strefy ochrony pośredniej wewnętrzny obejmuje obszar wyznaczony 30 dniowym czasem przepływu wody w warstwie wodonośnej do ujęcia, a teren zewnętrzny obejmuje obszar wyznaczony 25 letnim czasem wymiany wody w warstwie wodonośnej. Stąd na właścicielach gruntów położonych na terenie ochrony pośredniej może być nałożony obowiązek zlikwidowania nieczynnych studni i ognisk zanieczyszczeń, oraz stosowania określonych upraw rolnych i leśnych. Celem ochrony wód podziemnych należy na bieżąco kontrolować szczelność zbiorników bezodpływowych na ścieki, szczelność przewodów kanalizacyjnych i obiektów oczyszczalni ścieków, oraz szczelność zbiorników na gnojowicę oraz nawóz naturalny, a także szczelne podłoże magazynów ze środkami ochrony roślin i nawozami sztucznymi. Szczególnej kontroli wymagają zbiorniki i przewody stacji paliwowych.

5. ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA

5.1. Zagrożenia jakości wód

Osadnictwo, działalność rolnicza prowadzą do zaśmiecenia środowiska i do zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych ściekami, rozkładającymi się śmieciami oraz nieumiejętnie używanymi nawozami i środkami ochrony roślin. Proces zwiększania zrzutów zanieczyszczeń zbiega się w czasie z procesem zmniejszania przepływów prowadząc do znacznego pogorszenia jakości wód. Wysypiska śmieci lokalizowane najczęściej w korytach rzek lub w lasach stanowią ponadto element znacznie obniżający wartości estetyczne krajobrazu. W dolinach poważnym zagrożeniem czystości wód są ścieki komunalne, nieumiejętnie stosowane nawozy sztuczne i środki ochrony roślin, eksploatacja surowców mineralnych. Potencjalnym zagrożeniem dla jakości wód płytkiego krążenia mogą być:

- ścieki (surowe lub niedostatecznie oczyszczone) wprowadzane do gleby i wody,
- ścieki przemysłowe
- „dzikie wysypiska” odpadów;
- nie posiadające wymaganych zabezpieczeń stacje paliw, magazyny produktów ropopochodnych oraz innych substancji chemicznych;
- szlaki komunikacyjne: drogi, parkingi i place postojowe samochodów;
- fermy zwierząt;
- intensywne nawożenie i stosowanie środków ochrony roślin, rolnicze wykorzystywanie ścieków;
- cmentarze.

W dorzeczu potoku Czarnego płynącego do Zalewu Solińskiego brak jest znaczących źródeł zanieczyszczeń o charakterze przemysłowym. Na jakość wód wymienionych cieków wodnych na odcinku Gminy Czarna decydujący wpływ mają nieoczyszczone ścieki bytowe z terenów zurbanizowanych gminy.

Zlewnia ma charakter rolniczo - leśny. Duży procent obszaru zlewni stanowią kompleksy leśne, natomiast w użytkach rolnych znaczny udział mają łąki i pastwiska. Brak jest tutaj przemysłu, funkcjonują natomiast gospodarstwa rolne, których działalność koncentruje się na hodowli bydła oraz na uprawie zbóż.

Zagrożenia jakości wód podziemnych dotyczą przede wszystkim Głównego Zbiornika Wód Podziemnych „Bieszczady” (GZWP nr 431), który jest płytki w obrębie utworów czwartorzędowych i słabo lub zupełnie nieizolowany od powierzchni. Potencjalnym zagrożeniem dla jakości wód płytkiego krążenia mogą być:

- ścieki (surowe lub niedostatecznie oczyszczone) wprowadzane do gleby i wody,
- „dzikie wysypiska” odpadów;
- nie posiadające wymaganych zabezpieczeń stacje paliw, magazyny produktów ropopochodnych oraz innych substancji chemicznych;
- szlaki komunikacyjne: drogi, parkingi i place postojowe samochodów;
- fermy zwierząt;

- intensywne nawożenie i stosowanie środków ochrony roślin, rolnicze wykorzystywanie ścieków;
- cementarze.

5.2. Odpady

Zagadnienia dotyczące stanu i prognozy gospodarki odpadami analizowane są w tomie II Programu „**Plan gospodarki odpadami dla gminy Czarna**”. Za najpilniejsze zadanie w tym zakresie należy uznać utrzymanie i dalszy rozwój systemu segregacji odpadów i rozwiązanie kwestii odpadów azbestowych.

5.3. Hałas

Najpowszechniejszym źródłem hałasu na terenie gminy jest hałas związany z ruchem na drogach: powiatowych. Na terenie gminy nie były prowadzone badania poziomu hałasu drogowego. W gminie Czarna nie stwierdzono w ostatnich latach poważniejszych źródeł hałasu przemysłowego. Działania jakie będą realizowane w zakresie ochrony przed hałasem na terenie gminy będą miały charakter przede wszystkim prewencyjny. Na terenie gminy nie prowadzono badań uciążliwości hałasu. Hałas o ponadnormatywnym poziomie występuje w otoczeniu szlaków komunikacji kołowej (drogi powiatowe). Istotna uciążliwość akustyczna dotyczyć może dróg powiatowych, na odcinkach biegnących obok zabudowy mieszkaniowej. Szybki wzrost ruchu samochodowego niesie odpowiedni wzrost poziomu hałasu. Jedynym w pełni skutecznym rozwiązaniem problemu staje się budowa nowych odcinków omijających tereny zabudowane. Ponieważ takie rozwiązanie wydaje się w perspektywie najbliższych lat mało prawdopodobne, rozwiązaniem niezbędnym może okazać się realizacja zabezpieczenia akustycznego obiektów w pierwszej linii zabudowy. Wskazaniem dla polityki przestrzennej planu, dotyczącej emisji hałasu jest, niezależnie od respektowania wymaganych odległości linii zabudowy od dróg, preferencja dla lokowania w pierwszym szeregu zabudowy usługowej i innej nie przeznaczonej na długotrwały pobyt ludzi. Wydzielenie nowych terenów dla zabudowy mieszkaniowej z dopuszczeniem usług (i wytwórczości), wynika z powszechności tej formy działalności gospodarczej mieszkańców, prowadzonej w wydzielonych pomieszczeniach budynków mieszkalnych lub obiektach wolnostojących wśród zabudowy mieszkaniowej. Mimo często niekorzystnego wpływu tego rozwiązania funkcjonalnego na jakość środowiska terenów mieszkaniowych (przeważnie bezpośredniego sąsiedztwa), jest ono koniecznością wobec faktu, że działalność taka jest źródłem utrzymania części społeczności lokalnej. Trzeba pamiętać, że wymóg ograniczenia zasięgu ewentualnej uciążliwości odnosi się nie tylko do granic działki, lecz również do znajdującej się na działce zabudowy mieszkaniowej (dom właściciela lub pomieszczenia zamieszkania zbiorowego).

5.4. Zagrożenia jakości powietrza

Zasadnicze znaczenie dla oceny warunków środowiska na terenie gminy Czarna ma uzyskanie obiektywnych, wiarygodnych i w miarę możliwości dokładnych informacji o stopniu zanieczyszczenia powietrza. Emisja zanieczyszczeń powietrza, czyli przestrzenny rozkład zanieczyszczeń w powietrzu zależy jest od wielkości emisji, parametrów meteorologicznych oraz topografii terenu. Na omawianym terenie emisja pochodzi przede wszystkim z takich źródeł jak: lokalne kotłownie, indywidualne paleniska domowe, komunikacja samochodowa. Z uwagi na zmienność stężeń zanieczyszczeń powietrza w czasie i przestrzeni, najbardziej wiarygodnym źródłem informacji jest system automatycznych stacji pomiarowych /monitoring zanieczyszczeń powietrza/ umożliwiających ciągłe pomiary zanieczyszczeń. W celu

lepszego poznania stanu czystości powietrza atmosferycznego na terenie gminy proponuje się utworzenie stanowisk pomiarowych np. w miejscowości Czarna. Do głównych kierunków działań na terenie gminy z zakresu ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem należy zaliczyć redukcję emisji: dwutlenku siarki, tlenków azotu, tlenków węgla i pyłów. Redukcja zanieczyszczeń pyłowych i innych w/w powinna odbywać się poprzez stosowanie ekologicznych mediów grzewczych, a w przypadku dużych kotłowni lub zakładów poprzez montowanie w kominach odpowiednich urządzeń wychwytyjących zanieczyszczenia bądź unowocześnianie stosowanych technologii. W ostatnich latach następuje systematyczny spadek ogólnej wielkości zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza. Mało prawdopodobna jest możliwość powstawania przekroczeń dopuszczalnych norm wskutek oddziaływania lokalnych źródeł emisji, ponieważ nie ma tu poważniejszych źródeł oraz panują dość korzystne warunki rozpraszania zanieczyszczeń. Niewątpliwie jednak na jakości powietrza w okresie grzewczym mógłby się odbić niekorzystnie duży rozwój zabudowy, zwłaszcza ogrzewanej przy użyciu paliw stałych i tradycyjnych systemów grzewczych. Podwyższone stężenia zanieczyszczeń komunikacyjnych mogą występować wyłącznie w bezpośrednim otoczeniu dróg powiatowych w porach zwiększonego natężenia ruchu, jednak ze stosunkowo niewielkiego natężenia i korzystnych warunków ruchu na drodze oraz przewagi terenów otwartych w jej otoczeniu można sądzić o braku przekroczeń norm zanieczyszczenia powietrza poza pasem drogowym. Szybki wzrost natężenia ruchu może jednak spowodować pogorszenie sytuacji w terenie bezpośrednio przyległym do pasa drogowego. Czarna i inne miejscowości gminy są miejscowościami, gdzie rolnictwo jest częściowo źródłem utrzymania mieszkańców. Z gospodarką rolną związany jest pewien poziom uciążliwości zapachowej (której postrzeganie jest silnie indywidualnie różnicowane). Należy uznać, że sporadyczne występowanie wyczuwalnego zapachu w niewielkiej odległości od miejsca emisji nie powinno być w warunkach miejscowych uznane za uciążliwe.

W klasyfikacji gmin byłego województwa Bieszczadzkiego pod względem występowania zagrożeń środowiska Gmina Czarna została zakwalifikowana do grupy B tzn. do grupy gmin, na których terenie wyniki badań nie wskazują na występowanie ponadnormatywnych zanieczyszczeń i uciążliwości mimo stwierdzonego antropogenicznego oddziaływania.

Z badań przeprowadzonych przez WIOŚ w Rzeszowie w wyniku, że poziom zanieczyszczenia powietrza w powiecie bieszczadzkim jest niewielki, nie stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów mierzonych substancji.

Mało prawdopodobna jest możliwość powstawania przekroczeń dopuszczalnych norm wskutek oddziaływania lokalnych źródeł emisji, ponieważ nie ma tu poważniejszych źródeł oraz panują dość korzystne warunki rozpraszania zanieczyszczeń. Niewątpliwie jednak na jakości powietrza w okresie grzewczym mógłby się odbić niekorzystnie duży rozwój zabudowy, zwłaszcza ogrzewanej przy użyciu paliw stałych i tradycyjnych systemów grzewczych.

Podwyższone stężenia zanieczyszczeń komunikacyjnych może występować w bezpośrednim otoczeniu drogi wojewódzkiej:

Nr 896 Ustrzyki Dolne – Ustrzyki Górne (klasy IV)

w porach zwiększonego natężenia ruchu, jednak ze stosunkowo niewielkiego natężenia i korzystnych warunków ruchu na drodze oraz przewagi terenów otwartych w jej otoczeniu można sądzić o braku przekroczeń norm zanieczyszczenia powietrza poza pasem drogowym.

Szybki wzrost natężenia ruchu może jednak spowodować pogorszenie sytuacji w terenie bezpośrednio przyległym do pasa drogowego.

5.5. Poważne awarie i klęski żywiołowe

5.5.1. Informacje ogólne

Największym zagrożeniem dla środowiska mogą być sytuacje awaryjne, wypadki; katastrofy. Zgodnie z Ustawą z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz. U. Nr 62, poz. 558) klęska żywiołowa to katastrofa naturalna lub awaria techniczna, której skutki zagrażają życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, a pomoc i ochrona mogą być skutecznie podjęte tylko przy zastosowaniu nadzwyczajnych środków, we współdziałaniu różnych organów i instytucji oraz specjalistycznych służb i formacji działających pod jednolitym kierownictwem. Katastrofą naturalną lub awarią techniczną może być również zdarzenie wywołane działaniem terrorystycznym. Poważna awaria to zdarzenie (w szczególności emisja, pożar lub eksplozja powstała w trakcie procesu przemysłowego, magazynowania lub transportu, w których występuje jedna lub więcej niebezpiecznych substancji) prowadzące do natychmiastowego powstania zagrożenia życia lub zdrowia ludzi lub środowiska lub powstania takiego zagrożenia z opóźnieniem. Katastrofa naturalna to zdarzenie związane z działaniem sił natury, w szczególności wyładowania atmosferyczne, wstrząsy sejsmiczne, silne wiatry, intensywne opady atmosferyczne, długotrwałe występowanie ekstremalnych temperatur, osuwiska ziemi, pożary, susze, powodzie, zjawiska lodowe na rzekach i morzu oraz jeziorach i zbiornikach wodnych, masowe występowanie szkodników, chorób roślin lub zwierząt albo chorób zakaźnych ludzi albo też działanie innego żywiołu.

5.5.2. Poważne awarie

5.5.2.1. Przewozy ładunków niebezpiecznych.

Przez teren Gminy Czarna przebiega droga wojewódzka. Podstawowy układ sieci komunikacyjnej Gminy Czarna stanowią :

w systemie drogowym transportowym :

Nr 896 Ustrzyki Dolne – Ustrzyki Górne

Na przebiegu tych ciągów komunikacyjnych mogą zaistnieć kolizje pojazdów połączone z uwolnieniem się ładunków niebezpiecznych. Mogą one spowodować lokalne zniszczenie lub skażenie środowiska oraz zagrażać życiu i zdrowiu ludzi, szczególnie na terenach zabudowanych. Najwięcej zdarzeń związanych z nadzwyczajnym zagrożeniem środowiska powstaje podczas transportu drogowego (wyciek substancji ropopochodnych). Zdarzenia te mają charakter lokalny i możliwe są do zneutralizowania lub usunięcia. Dane dotyczące średniodobowego ruchu na odcinku drogi wojewódzkiej wskazują na znaczną dynamikę wzrostu ruchu pojazdów. Wiąże się to z bliskością położenia przejścia granicznego w Krościenku. W związku z tym, ruch na drodze – wojewódzkiej z każdym dniem będzie wzrastał i będzie bardziej uciążliwy dla Gminy Czarna. Stwarza to także warunki dla zwiększenia wypadkowości pojazdów, w tym połączonych z uwolnieniem się ładunków niebezpiecznych. W ostatnich latach na terenie gminy nie zanotowano takich wypadków, co nie znaczy że nie istnieje takie niebezpieczeństwo.

5.5.2.2 Awarie elektrowni jądrowych, gwałtowne pożary obiektów przemysłowych, ataki terrorystyczne

Awarie elektrowni jądrowych na Ukrainie, Słowacji i na Węgrzech o technologii zbliżonej do technologii stosowanej w Czarnobylu potencjalnie mogą być przyczyną - skażenia znacznych obszarów. Potencjalnym źródłem degradacji środowiska może być

również pożar na terenie, gdzie magazynowane są łatwopalne środki, w tym stacje paliw.

5.5.3. Katastrofy naturalne

5.5.3.1. Zagrożenie powodziowe

Rzeki na terenie gminy mają charakter rzek górskich i wraz z swymi dopływami i szeregiem potoków tworzą sieć, która w czasie obfitych i długotrwałych opadów kształtuje obszar zalewowy sołectw przez które przepływają. Następstwami powodzi minionych lat były:

⇒ podtopienia kilku zabudowań gospodarskich,

Dla ochrony przed powodzią został opracowany „Plan operacyjny ochrony przed powodzią”. Plan ten określa cele ochrony, wnioski, koncepcje i zakres działań ochronno - ratowniczych. Mając na uwadze w/w zagrożenie istnieje zasadność realizacji przedsięwzięć ograniczających skutki powodzi i prowadzenia profilaktyki powodziowej. Polityka zagospodarowania terenów zagrożonych polegać będzie na:

- nie poszerzaniu terenów przeznaczonych do zainwestowania w dotychczasowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- wykorzystaniu terenów zalewowych na cele lokalizacji terenów zieleni i urządzeń rekreacyjnych oraz innych obiektów, których zalanie nie spowoduje znacznych strat materialnych / np. parkingi /,
- pozostawienie części terenu pod rolnicze wykorzystanie bez możliwości lokalizacji nowych obiektów kubaturowych,
- kształtowaniu zieleni wysokiej na terenach zagrożonych w sposób nie utrudniający przepływu wód powodziowych np. w pasma równoległe do osi doliny,
- kształtowaniu układu komunikacyjnego w sposób umożliwiający szybką ewakuację ludności z terenów zagrożonych.

Ponadto należy:

- objąć tereny zalewowe systemem kanalizacji i wodociągów w celu ograniczenia na wypadek powodzi skażenia środowiska ściekami a także zapewni ludności dostawę wody przydatnej do picia dla ludzi i zwierząt,
- objąć całą gminę a szczególnie tereny zagrożone zasięgiem słyszalności instalacji akustycznej ostrzegania i alarmowania o zagrożeniach, w tym celu czynić starania o podłączenie lokalnych syren alarmowych do radiowego systemu alarmowania,
- uwzględnić w planach gospodarczych i w budżecie gminy środki na:
 - utrzymywanie drożności przepustów, rowów odwadniających itp.,
 - podwyższanie i uszczelnianie fundamentów budynków znajdujących się na terenach zalewowych ponad przewidywany poziom wody w czasie powodzi,
 - wyposażenie i utrzymanie gminnego magazynu p. powodziowego (zgodnie z art. 7 ust.1 pkt 14, ustawy z dnia 8 marca 1990 r o samorządzie terytorialnym Dz.U. z 2002 r. Nr 23, poz. 220),
 - wykupienie polis ubezpieczenia od strat spowodowanych przez powódź.
- Wykonać Główny Gminny Plan Reagowania z uwzględnieniem 3-ch etapów zagrożenia; tj. w obliczu klęski, w czasie jej trwania i po powodzi.

Dla bezpieczeństwa ludzi i mienia w strefie zalewowej dopuszcza się lokalizację obiektów i urządzeń służących ochronie przeciwpowodziowej, związanych z eksploatacją (ujęcia) ochroną wód (oczyszczalnie ścieków), infrastrukturę techniczną, rekreacyjne zagospodarowanie i wykorzystanie (bez wznoszenia trwałych obiektów kubaturowych), wyznaczanie tras i urządzeń komunikacyjnych. Dopuszcza się ponadto rolnicze wykorzystanie obszarów zalewowych, przy czym preferowane lub zalecane jest użytkowanie tych terenów jako trwałych łąk i pastwisk.

- Wszelka działalność inwestycyjna, a także wprowadzanie zmian w funkcjonowaniu obszarów zalewowych, wymaga każdorazowego uzgodnienia zamierzeń z odpowiednimi służbami gospodarki wodnej i ochrony środowiska lub uzyskania na etapie procedury lokalizacyjnej pozwolenia wodnoprawnego. Obiekty oraz roboty zmieniające stosunki wodne wymagają ocen oddziaływania na środowisko, a działalność inwestycyjna pozwoleń wodnoprawnych. Ponadto każdorazowo konieczna jest zgoda właściwego organu ds. gospodarki wodnej i ochrony środowiska oraz Wojewódzkiego Komitetu Przeciwpowodziowego.
- Na terenach położonych w strefie zagrożenia zalaniem wielkimi wodami zabrania się m.in. lokalizowania cmentarzy, składowisk odpadów, zbiorników paliw, magazynów środków chemicznych, a w szczególności toksycznych oraz innych obiektów szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi. Oczyszczalnie powinny być projektowane z uwzględnieniem zagrożenia zatopieniem, a wyloty ścieków zabezpieczone przed wodami cofkowymi w okresie wezbrań powodziowych, z możliwością przepompowania ścieków do odbiorników.

5.5.3.2 Osuwiska

Osuwiska są na Podkarpaciu zjawiskiem bardzo częstym. Zasięg ich oddziaływania jest bardzo ograniczony, nieraz do kilkudziesięciu metrów kwadratowych. Często zagraża obiektom budowlanym. Występują lokalnie i związane są najczęściej z podcięciem skarp przez drogi lub budowę budynków, a w ostatnich latach powodowane są przez płytkie wody stokowe i wycinanie lasów. W ciągach terenów osadnictwa istniejącego i potencjalnego rozwoju – nie występują. Natomiast osuwiska przyległe do tras komunikacyjnych znajdują się przy drodze wojewódzkiej między Czarną i Polaną, pomiędzy Olchowcem i Rajskim, oraz przy drodze wojewódzkiej na odcinku od Czarnej – Kopalnia w stronę Lutowisk.

5.6.3.3. Huragany

Huragany, określane są jako wiatry wiejące z prędkością powyżej 35 m/s (12 w skali Beauforta), występują w województwie podkarpackim sporadycznie. Odmianą huraganów w Polsce są występujące sporadycznie trąby powietrzne o zasięgu oddziaływania kilkudziesięciu metrów i na długości do kilku kilometrów. Huragany według wieloletnich obserwacji stacji synoptycznych mogą występować w całym obszarze przygranicznym.

5.5.3.4. Gradobicia

Gradobicia, czyli intensywne opady gradu najczęściej w połączeniu z burzami, także występują sporadycznie powodując skutki klęski żywiołowej na obszarach do 1 km² PPP². Zjawiska te w ostatnich latach nasilają się w okresie letnim.

5.5.3.5. Susze

Cały teren kraju ulega stopniowemu przesuszaniu poprzez zmniejszanie naturalnej retencyjności zlewni oraz obniżaniu się poziomów zwierciadeł wód podziemnych oraz zmian klimatu. To zagrożenie w gminie Czarna nie jest tak istotne jak dla innych rejonów Polski.

5.5.3.6. Trzęsienia ziemi

Trzęsienia ziemi praktycznie nie występują, ale mogą dotyczyć obszarów pansejsmicznych Karpat. Najbliżej powiatu zanotowano trzęsienie ziemi w latach 80 o sile 2 w skali Richtera w okolicach Krynicy.

5.5.3.7. Pożary

Pożary, szczególnie lasów i łąk są zjawiskiem częstym, a równocześnie bardzo - zróżnicowanym w zasięgu i konsekwencjach. Szczególnie nasilają się w okresie wiosennego wypalania traw, a także w okresach letnich (susza), co wiąże się z niską świadomością ekologiczną społeczeństwa. Lasy na obszarze gminy znajdują się w III kat. zagrożenia pożarowego.

5.6. Elektromagnetyczne promieniowanie niejonizujące

5.6.1. Informacje ogólne

Wszystkie urządzenia elektryczne, w tym napowietrzne linie przesyłowe wytwarzają - w swoim otoczeniu pola elektromagnetyczne. W zależności od zakresu częstotliwości, pola elektromagnetyczne wytwarzają elektromagnetyczne promieniowanie niejonizujące (1-10⁶ - Hz) oraz promieniowanie jonizujące (10¹⁶-10²² Hz; ultrafiolet, promieniowanie X oraz gamma). Źródłem promieniowania niejonizującego są systemy przesyłowe energii elektrycznej, stacje nadawcze radiowe, telewizyjne, telefonii komórkowej, medyczne urządzenia diagnostyczne i terapeutyczne i gospodarstwa domowego (kuchenki mikrofalowe). Ochrona ludzi i środowiska przed niejonizującym promieniowaniem elektromagnetycznym uregulowana jest przepisami: ochrony przed promieniowaniem, zagospodarowania przestrzennego, bezpieczeństwa i higieny pracy oraz przepisami sanitarnymi. Szkodliwe oddziaływanie elektromagnetycznego promieniowania niejonizującego ujawnia się przy długotrwałym przebywaniu człowieka w strefach wpływu pól w postaci zmian i dolegliwości m.in. wzroku, układu nerwowego, układu sercowo- naczyniowego. Intensywność oddziaływania zmniejsza się wraz z odległością od źródła promieniowania. Dostatecznym środkiem zapobiegania jest więc wyznaczenie stref ograniczonego użytkowania. Urządzenia nadawcze wypromieniowują do otoczenia energię elektromagnetyczną. Energia ta nie ma właściwości jonizacji cząstek materii, może jednak wywoływać w otaczającej materii więc również w organizmach żywych przepływ prądów elektrycznych. powodujących zakłócenia działania układu nerwowego i układu krążenia. Dopuszczalna wartość graniczna wynosi 0,1 W/m². W obszarach o

wartościach natężenia pola lub gęstości mocy osiągającej lub przekraczającej powyższe wartości nie dopuszcza się przebywania ludności, poza osobami zatrudnionymi przy użytkowaniu źródeł pól. Stacje bazowe telefonii komórkowej są obecnie najbardziej rozpowszechnionym rodzajem obiektów radiokomunikacyjnych. W otoczeniu typowych stacji bazowych telefonii komórkowych GSM pola elektromagnetyczne o wartościach wyższych od dopuszczalnych występują nie dalej niż kilkadziesiąt metrów od samych anten i na wysokości ich zainstalowania. Urządzenia nadawcze ze względu na emitowane do otoczenia elektromagnetyczne promieniowanie niejonizujące zaliczane są do inwestycji wymagających sporządzania raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko.

5.6.2. Linie energetyczne

Energia elektryczna stanowi jedno z głównych mediów potrzebnych współczesnemu człowiekowi w celu zaspokojenia potrzeb bytowych warunkujących odpowiedni standard życia. Dostarczanie energii ze źródeł zasilania do odbiorcy wymaga przesyłu niejedenkrotnie na znaczne odległości. Poza obszarami zurbanizowanymi odbywa się to, głównie systemem linii i stacji redukcyjnych napowietrznych.

Dostawy energii elektrycznej do gminy odbywają się liniami elektroenergetycznymi średniego napięcia 15 kV. Sieć elektroenergetyczna gminy jest dobrze rozwinięta. Wymaga ona jednak we fragmentach - w celu poprawy jakości i niezawodności zasilania - rozbudowy i modernizacji. Przez teren gminy przebiegają linie elektroenergetyczne średniego napięcia 30 kV i 15 kV oraz jedna linia wysokiego napięcia 110 kV.

Obszar otaczający źródło pola elektromagnetycznego, jakim są linie energetyczne musi być objęty strefami ochronnymi, ze względu na występowanie podwyższonego poziomu natężenia pola elektromagnetycznego. Pole to o częstotliwości 50 Hz i przy natężeniu powyżej 1 kV/m, poprzez swoją składową elektryczną ma niekorzystny wpływ na organizmy żywe. Miarą pośrednią oddziaływania pola jest prąd pojemnościowy, płynący przez ciało człowieka do ziemi. Ustalona, bezpieczna wartość tego prądu przy dotykaniu i elementów metalowych, pojazdów ogrodzeń i innych przedmiotów usytuowanych w pobliżu urządzenia elektrycznego nie powinna przekraczać 4 mA. Dla zachowania wyżej podanych wartości wyznaczone zostały odpowiednimi przepisami szerokości stref ochronnych. Są to:

- Strefa ochronna I ° - stopnia - określa się nią obszar między skrajnymi przewodami linii i wyznacza ją rozpiętość ramion słupa, natężenie pola elektromagnetycznego w strefie wynosi powyżej 10 kV /m
- Strefa II ° stopnia liczona jest od skrajnego przewodu i jest uzależniona od napięcia linii, natężenie pola elektromagnetycznego w tej strefie wynosi od 10 do 1 kV/m.

Linie i stacje napowietrzne są postrzegane jako elementy nieharmonizujące z krajobrazem zarówno naturalnym jak i zurbanizowanym., zaś strefy ochronne są obszarami ograniczonego użytkowania i zagospodarowania terenu. Dotyczy to lokalizacji obiektów kubaturowych przeznaczonych na stały pobyt ludzi i zalesień w pobliżu linii. Sposób gospodarowania w obrębie stref ochronnych jest określony przez Polskie Normy, wytyczne projektowania i eksploatacji urządzeń elektrycznych oraz przepisy branżowe.

5.6.3. Stacje nadawcze radiowo telewizyjne

Z punktu widzenia ochrony środowiska i ludzi istotne znaczenie mają urządzenia radiolokacji rozsiewczej, stacje nadawcze radiowo-telewizyjne, telefonii komórkowej, które emitują do środowiska fale elektromagnetyczne o wysokiej częstotliwości, w postaci radiofal o częstotliwości od 0,1 - 300 MHz i mikrofal od 300 do 300 000 MHz.

Na terenie gminy nie występują radiowo – telewizyjne stacje nadawcze i przekaźnikowe .

W obszarach o wartościach natężenia pola lub gęstości mocy osiągającej lub przekraczającej powyższe wartości nie dopuszcza się przebywania ludności, poza osobami zatrudnionymi przy użytkowaniu źródeł pól.

Urządzenia nadawcze ze względu na emitowane do otoczenia elektromagnetycznego promieniowania niejonizującego zaliczane są do inwestycji wymagających sporządzania raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko.

Stacje bazowe telefonii komórkowej są obecnie najbardziej rozpowszechnionym rodzajem obiektów radiokomunikacyjnych. W otoczeniu typowych stacji bazowych telefonii komórkowych GSM pola elektromagnetyczne o wartościach wyższych od dopuszczalnych występują nie dalej niż kilkadziesiąt metrów od samych anten i na wysokości ich zainstalowania.

5.8. Zanieczyszczenia transgraniczne

Wschodnia granica gminy jest granicą państwową z Ukrainą, tylko na odcinku około 600 m od południa powiat graniczy ze Słowacją. W związku z tym na terenie powiatu na stan środowiska mogą mieć wpływ zanieczyszczenia transgraniczne.

Wpływ zanieczyszczeń transgranicznych na stan lasów

Lasy w gminie przylegające do granicy z Ukrainą leżą w przyrodniczo-leśnej Krainie Karpackiej. Występują tu liczne drzewostany w różnym stopniu narażone na negatywne skutki oddziaływania transgranicznych zanieczyszczeń powietrza. Zanieczyszczenia te wpływają ujemnie na aparat asymilacyjny drzew. Najbardziej wrażliwe na skutki oddziaływania zanieczyszczeń przemysłowych są gatunki drzew iglastych: sosna, świerk, jodła. Gatunki liściaste m.in. buk, brzoza są znacznie mniej wrażliwe na negatywne skutki oddziaływania zanieczyszczeń atmosferycznych.

Głównym źródłem informacji na temat zmian stanu zdrowotnego lasów na skutek m.in. zanieczyszczeń transgranicznych Polski są badania prowadzone w ramach monitoringu lasów. W wyniku badań (PIOŚ,1998) przy granicy z Ukrainą nie stwierdzono klas skrajnych tj. klas 0 – bez uszkodzeń oraz klas 3 - dużych uszkodzeń i klas 4 - drzew martwych. Zagadnienia transgranicznego przenoszenia zanieczyszczeń atmosferycznych oraz skutków jakie te procesy wywołują między innymi w drzewostanach usytuowanych po obydwu stronach granicy Polska – Ukraina, są ważne w ogólnej ocenie stopnia zmian w środowisku przyrodniczym terenu. Jednak w obecnym etapie rozpoznania dotyczącym zasięgów rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń głównie z wysokich emitorów w pasie przygranicznym, nie można wskazać konkretnych źródeł emisji oddziałujących niekorzystnie na stan drzewostanów leśnych.

Zagadnienie to wymaga szczegółowych studiów, wieloletnich obserwacji i badań obydwu państw.

Transgraniczne zanieczyszczenia powietrza

Analiza kierunków przeważających wiatrów dla obszaru przygranicznego nie wskazuje jednoznacznie na zwiększony napływ zanieczyszczeń. Wskazuje na to stan lasów po stronie polskiej (nie dysponujemy dokładnymi danymi odnośnie źródeł zanieczyszczeń powietrza z terenu Ukrainy). Nie można jednak wykluczyć, że emitowane zanieczyszczenia przemysłowe z obszarów uprzemysłowionych po obu stronach granicy transportowane na dużych wysokościach mogą mieć wpływ na imisję. Odpowiedź mogłyby dać wyniki badań przemieszczania się mas powietrza na dużych wysokościach, połączone z badaniami emisji i imisji .

W ostatnich latach sukcesywnie obserwuje się spadek podstawowych zanieczyszczeń, co ma wpływ na zmniejszenie rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń transgranicznych, ze względu na minimalne wskaźniki zanieczyszczeń powietrza w gminie oraz na różę wiatrów. Do takiego stanu przyczyniły się likwidacje niektórych zakładów przemysłowych, kotłowni węglowych. Zaznacza się jednak wpływ zanieczyszczeń transgranicznych, zwłaszcza w odniesieniu do lasów. Lasy leżą w przyrodniczo-leśnej Krainie Karpackiej. Występują tu liczne drzewostany w różnym stopniu narażone na negatywne skutki oddziaływania transgranicznych zanieczyszczeń - powietrza. Zanieczyszczenia te wpływają ujemnie na aparat asymilacyjny drzew. Najbardziej wrażliwe na skutki oddziaływania zanieczyszczeń przemysłowych są gatunki drzew iglastych: sosna, świerk, jodła. Gatunki liściaste m.in. buk, brzoza są znacznie mniej wrażliwe na negatywne skutki oddziaływania zanieczyszczeń atmosferycznych. Głównym źródłem informacji na temat zmian stanu zdrowotnego lasów na wskutek m.in. zanieczyszczeń transgranicznych Polski są badania prowadzone w ramach monitoringu lasów. Wśród drzewostanów w województwie podkarpackim dominują drzewostany zaliczone do średniej defoliacji koron (klasa 2).

Zagadnienia transgranicznego przenoszenia zanieczyszczeń atmosferycznych oraz skutków jakie te procesy wywołują między innymi w drzewostanach usytuowanych na granicy Polska - Słowacja, są ważne w ogólnej ocenie stopnia zmian w środowisku przyrodniczym terenu. Jednak w obecnym etapie rozpoznania dotyczącym zasięgów rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń głównie z wysokich emitorów w pasie przygranicznym, nie można wskazać konkretnych źródeł emisji oddziałujących niekorzystnie na stan drzewostanów leśnych.

Zagadnienie to wymaga szczegółowych studiów, wieloletnich obserwacji i badań trójstronnych. Wykonywany przy pomocy programu SURFER rozkład stężeń średniorocznych mierzonych na stanowiskach monitoringowych zanieczyszczeń powietrza pokazuje, że w rejonach przygranicznych:

- w zakresie dwutlenku siarki wysokie stężenia zanotowano -w rejonie Ustrzyk Dolnych
- w zakresie dwutlenku azotu i pyłu zawieszonego również w okolicach Ustrzyki Dolne zanotowano wysokie wartości .

W ostatnich latach sukcesywnie obserwuje się spadek podstawowych zanieczyszczeń w województwie, co ma wpływ na zmniejszenie rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń transgranicznych szczególnie poza granice wschodnią, ze względu na minimalne wskaźniki zanieczyszczeń powietrza na południu województwa oraz na różę wiatrów. Do takiego stanu przyczyniły się likwidacje niektórych zakładów przemysłowych, kotłowni węglowych, modernizacje dużych kotłowni i instalowanie urządzeń do redukcji zanieczyszczeń.

Transgraniczne zanieczyszczenia wód

Przez teren gminy przepływa jeden potok graniczny Mszanka. Górny bieg Mszanki położony jest na terenie Polski , natomiast pozostała jego część aż do ujścia do Dniestru na terenie Ukrainy. Wody tego cieku na terenie Polski nie są zanieczyszczane ściekami przemysłowymi. Tak więc transgraniczne zanieczyszczenie wód powierzchniowych po stronie polskiej jest śladowe.

W pasie przygranicznym znajduje się Główny Zbiornik Wód Podziemnych „Bieszczady”. Wody te są potencjalnie narażone na zanieczyszczenia i zmiany stosunków wodnych. Stan czystości wód podziemnych na terenie powiatu jest dobry. Na terenie przygranicznym po obu stronach granicy nie występują większe ośrodki przemysłowe wpływające na zanieczyszczenia zbiorników wód podziemnych.

Szczególne zagrożenia środowiska i klęski żywiołowe.

Szczególne zagrożenia środowiska i klęski żywiołowe są wywoływane zjawiskami naturalnymi lub powstają wskutek awarii czy katastrof. W znacznej mierze ich skutki wiążą się z rejonami ich zaistnienia lecz mogą mieć miejsce sytuacje, że ich skutki mogą zostać przeniesione na terytoria kraju sąsiedniego. Dotyczy to powodzi na rzekach granicznych, a także kolizji przy przewozie ładunków niebezpiecznych oraz awarii w zakładach przemysłu chemicznego, czy nawet elektrowni jądrowych.

6. Pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych

Na terenie gminy nie pozyskuje się energii ze źródeł odnawialnych.

7. Edukacja ekologiczna

Na terenie gminy edukacja ekologiczna prowadzona jest przez urząd gminy, szkoły podstawowe, gimnazjum. Gmina zamierza rozwinąć współpracę z organizacjami szkolnymi w celu okresowych zbiórek niektórych surowców wtórnych, oraz baterii szczególnie w okresach wiosenno-jesiennych. Kontynuowana będzie rozpoczęta akcja edukacyjna tj:

- ◆ Konkurs na największą ilość baterii zebranych przez dzieci i młodzież ze szkół podstawowych i gimnazjów na terenie gminy Czarna. Akcja zorganizowana we współpracy z Organizacją Odzysku i Recyklingu „REBA”
- ◆ W szkołach organizowane są również akcje „Sprzątanie Świata”

Forma takiej współpracy spowoduje połączenie „przyjemnego z pożytecznym” tj. pozwoli na gromadzenie funduszy potrzebnych do różnego rodzaju form działalności dzieci i młodzieży a ponadto odciąży budżet gminy. Podczas corocznej akcji „Sprzątanie Świata” prowadzona jest zbiórka odpadów przez młodzież szkolną. Na terenie gminy edukacja ekologiczna prowadzona jest przez szkoły podstawowe, gimnazjum, Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale, Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny przy Bieszczadzkim Parku Narodowym w Ustrzykach Dolnych.

8. Podsumowanie

W świetle prowadzonych badań (WIOŚ w Rzeszowie) należy uznać stan środowiska gminy za dość dobry. Spowodowane jest to brakiem dużych zakładów przemysłowych na terenie gminy i małą ilością podmiotów gospodarczych mających istotny wpływ na stan środowiska. Istotny problem stanowi nadal zapewnienie ludności dobrej jakościowo wody do spożycia, ochrona przeciwpowodziowa, racjonalna gospodarka odpadami, brak w niektórych rejonach kanalizacji, ograniczanie hałasu drogowego i zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego. Zintensyfikowania wysiłków w świetle planowanego rozwoju wymagać będzie ochrona bioróżnorodności, krajobrazu, ciągłości systemów ekologicznych i gleb.

9. ANALIZA SWOT

9.1. Czynniki wewnętrzne

Stan przyrody i środowiska

Mocne strony

- + praktycznie brak na terenie gminy zagrożeń środowiska (z wyjątkiem potencjalnych, powodziowych),
- + występowanie dużych, zwartych obszarów leśnych
- + różnorodność biologiczna obszaru gminy (krajobrazowa, morfologiczna, ekosystemowa, siedliskowa)
- + występowanie naturalnie ukształtowanych dolin rzecznych;
- + istnienie sieci obszarów i obiektów chronionych (park narodowy, parki krajobrazowe, obszar chronionego krajobrazu, rezerваты i in.) obejmujących cały obszar
- + mała ilość emitatorów zanieczyszczeń powietrza (przemysłowych),
- + zadowalający stan zdrowotny lasów;
- + niewielkie i stale zmniejszające się zanieczyszczenie powietrza;
- + zadowalający stan czystości rzek i potoków;
- + brak gruntów zdewastowanych i zdegradowanych, wymagających rekultywacji i zagospodarowania przy średniej krajowej za wyjątkiem obszarów wydobywania kopalin pospolitych
- + bardzo niska zawartość metali ciężkich w glebach użytków rolnych;
- + ogólnie niski poziom chemizacji środowiska i zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego;
- + położenie w obszarze Głównego Zbiornika Wód Podziemnych

Słabe strony

- wysoka podatność gleb na czynniki erozyjne;
- utrzymujące się zanieczyszczenie i eutrofizacja wód;
- zanikanie drobnych zbiorników wodnych oraz bogatych przyrodniczo enklaw śródpolnych;
- niska odporność drzewostanów w lasach silnie przekształconych gospodarczo na działanie czynników biotycznych, w szczególności na gradacje owadów;
- hałas, wibracje i zanieczyszczenie gleb wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych,
- niedostateczna retencja wód w zlewniach;
- obniżanie się poziomu wód gruntowych;
- zagrożenie rodzimych gatunków flory i fauny przez obce gatunki inwazyjne (np. barszcz Sosnowskiego);
- postępująca urbanizacja terenów cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym;
- brak dostatecznej sieci korytarzy ekologicznych na obszarach pozbawionych kompleksów leśnych;
- zaśmiecanie lasów (turystyka, dzikie wysypiska śmieci) dewastacja drobnych zbiorników wodnych brak lokalnych partnerów w ochronie przyrody i krajobrazu kulturowego - organizacji i stowarzyszeń ekologicznych

Stan infrastruktury służącej ochronie środowiska

Mocne strony

- + ilość i jakość obiektów ochrony

- + istniejący system oceny zagrożenia pożarowego w lasach, zagrożeń przeciwpowodziowych,
- + istnienie rezerw przepustowości funkcjonujących oczyszczalni ścieków, które umożliwiają rozbudowę systemów kanalizacyjnych i odprowadzanie ścieków do istniejących obiektów;
- + wzrost liczby ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków;
- + zorganizowany system monitoringu stanu środowiska,
- + zorganizowany system ratowniczo-gaśniczy do zwalczania skutków pożarów i likwidacji skutków poważnych awarii;
- + rozwój sprawnego systemu segregacji odpadów
- + zmodernizowane kotłownie i przeprowadzone termorenowacje w obiektach użyteczności publicznej.
- + tworzenie korzystnych warunków przestrzennych do absorpcji funduszy strukturalnych;
- + udział gminy w programie rozwoju przedsiębiorczości w powiecie;
- + brak przemysłu degradującego środowisko,
- + korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i integrowanego oraz rozwoju przyjaznych dla środowiska form turystyki
- + korzystne warunki dla rozwoju wykorzystania odnawialnych źródeł, upowszechnianiem się stosowania palenisk (pieców co) na drewno,
- + wzrost zainteresowania tworzeniem gospodarstw agroturystycznych;

Słabe strony

ograniczone środki finansowe na rozbudowę i modernizację infrastruktury służącej ochronie środowiska (zapotrzebowanie przekraczające możliwości dofinansowania zadań);

- niedostateczny stan infrastruktury komunikacyjnej (zły stan dróg.),
- niedostateczny stan infrastruktury wodno-kanalizacyjnej
- wzrost zanieczyszczeń komunikacyjnych, hałasu i wibracji
- duża ilość wyrobów zawierających azbest w obiektach budowlanych;
- duże rozproszenie zabudowań utrudniające objęcie całości gminy kanalizacją sanitarną za małą w stosunku do potrzeb liczbą oczyszczalni ścieków;
- niewystarczające wyposażenie służb ratownictwa ekologicznego (straży pożarnej);
- ogólnie niski standard i zbyt mała liczba urzędzeń ochrony środowiska;
- dysproporcje w rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
- brak infrastruktury przy drodze tranzytowej (miejsca awaryjnego przeładunku materiałów niebezpiecznych) zmniejszającej zagrożenie dla środowiska naturalnego podczas awarii i wypadków w transporcie materiałów niebezpiecznych;

Sfera społeczna

Mocne strony

- + rosnące kwalifikacje oraz doświadczenie kadr ochrony środowiska; + powstawanie stowarzyszeń i związków gmin podejmujących wspólne działania dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju gminy,
- + intensywna działalność edukacyjna szkół
- + działalność edukacyjna prowadzona przez pracowników obszarów chronionych oraz członków proekologicznych organizacji pozarządowych (konkursy, wydawnictwa, zajęcia aktywnej edukacji terenowej, akcje prośrodowiskowe - sprzątanie świata, dzień ziemi, etc.)
- + wprowadzanie do programów edukacji formalnej zagadnień ochrony przyrody i środowiska, działalność szkolnych kół zainteresowań i akademickich kół naukowych;

- + upowszechnianie informacji o środowisku i problemach jego ochrony w środkach masowego przekazu (prasa, radio, telewizja, internet), wydawnictwach popularnych i specjalistycznych;
- + rosnąca liczba proekologicznych imprez masowych.

Słabe strony

zbyt wolno postępujący wzrost świadomości społecznej dotyczącej konieczności gospodarowania w sposób przyjazny dla przyrody i środowiska, brak indywidualnych nawyków i postaw prośrodowiskowych (segregacji odpadów, oszczędności wody, nie zaśmiecania lasów, spalanie szkodliwych odpadów powodujące zanieczyszczenie powietrza, etc.);

- słaba informacja o działalności doradczo-szkoleniowej, słaba współpraca z mediami, niedostatecznie rozpowszechniona wiedza na temat technicznych i organizacyjnych rozwiązań służących ochronie środowiska (nowe prawo ochrony środowiska, najlepsze dostępne techniki itp.);
- ucieczka wykwalifikowanych ludzi poza teren gminy i powiatu,

9.2. Czynniki zewnętrzne

Sfera prawna i polityczna

Mocne strony

- + wprowadzenie większości przepisów ochrony przyrody i środowiska dostosowanych do prawa unijnego i wdrożenie instrumentów prawno-ekonomicznych mobilizujących do realizacji inwestycji prośrodowiskowych,
- + zwiększenie gamy instrumentów finansowania inwestycji i działań proekologicznych (preferencyjne kredyty, ulgi podatkowe, dotacje z budżetu państwa); może obniżyć efektywność wykorzystania środków przeznaczonych na rozwój regionalny;
- + możliwość uzyskiwania dotacji i pożyczek z funduszy krajowych i zagranicznych na inwestycje w zakresie ochrony środowiska,
- + uspołecznienie procesów podejmowania decyzji mających wpływ na stan środowiska i zwiększanie zakresu informacji o środowisku
- + doskonalenie krajowego i wojewódzkiego systemu formalnej edukacji środowiskowej

Słabe strony

- niespójność przepisów prawnych i opóźnienia w przygotowywaniu nowych aktów prawnych i przepisów wykonawczych dotyczących ochrony przyrody, programów rolnośrodowiskowych
- słaba informacja na temat skutków prawnych
- słaba pozycja w kraju województwa podkarpackiego w dostępie do środków finansowych, pomimo okazałych kwot przeznaczanych na rozwój regionalny ze źródeł zagranicznych w stosunku do innych województw
- brak jasnych zasad przyznawania środków finansowych na działania związane z ochroną środowiska brak funduszy na realizację programu Natura 2000, w szczególności na wykonywanie planów ochrony, wykonywanie zabiegów ochronnych, monitoring i dofinansowanie proekologicznych metod gospodarowania;
- opóźnienia w przygotowywaniu nowych aktów prawnych i przepisów wykonawczych dotyczących ochrony przyrody i środowiska, w tym przepisów wprowadzających system Natura 2000;

Sfera przyrodnicza a społeczno - gospodarcza

Mocne strony

- + możliwość wdrożenia programów rolno-środowiskowych UE;
- + wspieranie inicjatyw samorządów, organizacji i instytucji w woj. podkarpackim, zmierzających do uzyskania pomocy finansowej programów UE na rozwój infrastruktury ochrony środowiska;
- + wspieranie inicjatyw podmiotów gospodarczych zmierzających do uzyskania dofinansowania inwestycji eliminujących zagrożenia
- + podejmowane próby koordynowania działań prośrodowiskowych na wszystkich szczeblach administracji rządowej i samorządowej;
- + wzrost krajowego i zagranicznego popytu na „zdrową żywność”, bezpieczne dla środowiska formy sportu i rekreacji, turystyki i kontaktu z przyrodą;

Słabe strony

- małe zainteresowanie inwestorów zagranicznych województwem
- nasilenie transportu materiałów niebezpiecznych;
- tolerancyjny stosunek wymiaru sprawiedliwości do sprawców wykroczeń przeciwko przyrodzie i środowisku

10. ZAŁOŻENIA WYJŚCIOWE DO PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA

10.1 Analiza obowiązującego stanu prawnego

10.1.1 Wprowadzenie

POLITYKA EKOLOGICZNA PAŃSTWA

Polityka ekologiczna państwa zmierza do harmonizowania i do rozwoju kraju poprzez równoważenie celów ochrony środowiska z celami gospodarczymi i społecznymi. Opiera się na konstytucyjnej zasadzie zrównoważonego rozwoju, dlatego jej zalecenia muszą być uwzględniane we wszystkich dokumentach strategicznych oraz programach, których realizacja może mieć wpływ na stan środowiska. Polityka ekologiczna państwa przyjmowana jest na 4 lata z perspektywą kolejnych 4 lat. W grudniu 2006 r. Rada Ministrów przyjęła dokument pod nazwą POLITYKA EKOLOGICZNA PAŃSTWA NA LATA 2007-2010, Z UWZGLĘDNIENIEM LAT 2011-2014, będący uszczegółowieniem

i uaktualnieniem II POLITYKI EKOLOGICZNEJ PAŃSTWA z 2000 r. i skierowała do Sejmu. Potrzeba aktualizacji polityki ekologicznej państwa wynikała m.in. z uzyskania przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej i konieczności spełnienia wymagań wynikających z Traktatu Akcesyjnego oraz osiągania celów wspólnotowej polityki ekologicznej. Polityka ekologiczna Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014” bierze pod uwagę powyższe zobowiązania.

Aktualizacja dotyczy wprowadzenia rozdziału diagnozy i wyzwań polityki ekologicznej, uwzględnienia strategicznych dokumentów Wspólnoty Europejskiej i opracowanych na poziomie krajowym, mogących mieć wpływ na stan środowiska, a także uwzględnienia w szerszym zakresie zagadnień ujętych w Konwencji klimatycznej i w Protokole z Kioto. **Polityka ochrony klimatu jest w świecie priorytetem**, a ograniczenia emisji zanieczyszczeń wpływają nie tylko na stan środowiska, ale również na działalność gospodarczą i społeczną. Nadrzędnym celem polityki ekologicznej państwa jest

zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego kraju (mieszkańców, zasobów przyrodniczych i infrastruktury społecznej) i tworzenie podstaw do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Cele realizacyjne nadrzędnego celu polityki ekologicznej państwa (priorytety) to:

1. Wzmocnienie systemu zarządzania ochroną środowiska.
2. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody.
3. Zrównoważone wykorzystanie materiałów wody i energii.
4. Dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego dla ochrony zdrowia mieszkańców Polski.
5. Ochrona klimatu.

Podstawowe cele i kierunki działań o charakterze systemowym to:

- ♦ włączenie aspektów ekologicznych do polityk sektorowych, celów ochrony środowiska do wszystkich dokumentów strategicznych oraz przeprowadzenie oceny skutków ekologicznych ich realizacji przed zatwierdzeniem;
- ♦ aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska (m.in. tworzenie podstaw prawnych, instytucjonalnych i proceduralnych dla wprowadzenia systemu „zielonych zamówień” realizowanych ze środków publicznych i tworzenie „zielonych miejsc pracy”, działania edukacyjne i promocyjne, współpraca z organizacjami ekologicznymi);
- ♦ upowszechnianie systemów zarządzania środowiskowego oraz rozwój EMAS w sektorze małych przedsiębiorstw oraz administracji publicznej szczebla lokalnego;
- ♦ odpowiedzialność za szkody w środowisku (wdrożenie odpowiednich procedur i przepisów prawnych, tworzenie bazy danych o szkodach w środowisku, kontrola);
- ♦ edukacja i udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska;
- ♦ zwiększenie wiedzy i innowacyjności w procesie zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego kraju oraz ułatwienie procesu wdrażania nowych technologii środowiskowych i ekoinnowacji w gospodarce;
- ♦ integracja problematyki środowiskowej i planowania przestrzennego wraz z konieczną odbudową struktur instytucjonalnych wspierających te integracje oraz integracja systemu monitoringu sieci Natura 2000 z systemem zarządzania gospodarką przestrzenną;
- ♦ doskonalenie mechanizmów prawnych, ekonomicznych i finansowych zapewniających efektywne i terminowe realizowanie celów polityki ekologicznej państwa.

Pozostałe cele średniookresowe polityki ekologicznej (do 2014 r.) dotyczą:

- ♦ ochrony przyrody i krajobrazu: zahamowanie strat różnorodności biologicznej na poziomie wewnątrzgatunkowym (genetycznym), gatunkowym i ponadgatunkowym (ekosystemów i krajobrazu);
- ♦ ochrony i zrównoważonego rozwoju lasów: rozwijanie trwale zrównoważonej, wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
- ♦ ochrony powierzchni ziemi: ograniczenie negatywnego oddziaływania procesów gospodarczych na środowisko glebowe; wzrost powierzchni terenów przekazywanych do rekultywacji;
- ♦ ochrona kopalin i wód podziemnych:
 - 1) doskonalenie prawodawstwa dotyczącego ochrony zasobów kopalin i wód podziemnych oraz zharmonizowanie przepisów z tego zakresu;
 - 2) poszukiwanie i wykorzystanie substytutów zasobów nieodnawialnych
 - 3) ograniczenie presji wywieranej na środowisko podczas prowadzenia prac geologicznych, a także w trakcie eksploatacji złóż kopalin;
 - 4) optymalizacja wykorzystania i zrównoważone użytkowanie kopalin i wód podziemnych;

- 5) ochrona głównych zbiorników wód podziemnych, które stanowią główne, strategiczne źródło zaopatrzenia ludności w wodę;
 - 6) usprawnienie funkcjonowania administracji geologicznej w celu lepszej ochrony kopalni i wód podziemnych;
 - 7) eliminacja nielegalnej eksploatacji kopalni;
- ◆ biotechnologie i organizmy zmodyfikowane genetycznie: zapewnienie bezpieczeństwa biologicznego kraju;
 - ◆ ograniczenia materiałochłonności, wodochłonności; energochłonności i odpadowości
 - ◆ produkcji:
 - 1) pełne wdrożenie zasady decouplingu – rozdzielenia zależności oddziaływania rozwoju gospodarczego na środowisko;
 - 2) wzrost efektywności wykorzystania surowców, w tym zasobów wodnych w gospodarce;
 - 3) zapobieganie i ograniczanie powstawania odpadów u źródła, a także zmniejszenie ich negatywnego oddziaływania na środowisko”;
 - ◆ wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych:
 - 1) osiągnięcie 7,5% udziału energii wytwarzanej ze źródeł odnawialnych zarówno w bilansie zużycia energii pierwotnej w 2010 r. jaki i takiego samego udziału tych źródeł w produkcji energii elektrycznej;
 - 2) dalsze zwiększenie udziału biopaliw w odniesieniu do paliw używanych w transporcie;
 - ◆ kształtowanie zasobów wodnych oraz ochrona przed powodzią i skutkami suszy:
 - 1) dążenie do zapewnienia dobrego stanu (jakościowego i ilościowego) wód w Polsce;
 - 2) wdrażanie zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi w Polsce, w tym reorganizację służb zajmujących się gospodarowaniem wodami poprzez ich integrację;
 - 3) zmiana systemu finansowania gospodarki wodnej (samofinansowanie gospodarki wodnej);
 - 4) efektywna ochrona przed powodzią i suszą.
 - 5) integracja gospodarki wodnej z gospodarką leśną poprzez planowanie przestrzenne;
 - ◆ relacja „środowisko-zdrowie: zahamowanie powstawania środowiskowych zagrożeń zdrowia;
 - ◆ jakość wód: osiągnięcie dobrego stanu krajowych wód powierzchniowych i podziemnych;
 - ◆ zanieczyszczenie powietrza:
 - 1) spełnienie wymagań prawnych w zakresie jakości powietrza;
 - 2) spełnienie standardów emisyjnych z instalacji wymaganych przepisami prawa;
 - 3) redukcja emisji z obiektów energetycznego spalania w kierunku pułapów emisyjnych określonych w Traktacie Akcesyjnym;
 - ◆ gospodarka odpadami:
 - 1) ograniczenie ilości wytwarzanych odpadów;
 - 2) utrzymanie tendencji oddzielenia wzrostu ilości wytwarzanych odpadów od wzrostu gospodarczego kraju PKB;

- 3) zwiększenie udziału odzysku, w tym w szczególności odzysku energii z odpadów, zgodnego z wymaganiami ochrony środowiska;
 - 4) zmniejszenie ilości wszystkich odpadów kierowanych na składowiska odpadów, w tym w szczególności doprowadzenie do sytuacji, w 2013 r. nie będzie składowanych odpadów komunalnych ulegających biodegradacji więcej niż 50% masy tych odpadów wytworzonych |w 1995 r.;
 - 5) zamknięcie do końca 2009 r. wszystkich krajowych składowisk nie spełniających wymaganych standardów;
 - 6) wyeliminowanie praktyki nielegalnego składowania odpadów;
 - 7) całkowite wyeliminowanie i unieszkodliwienie PCB do 2010 r.;
 - 8) rozbudowa systemu odzysku i unieszkodliwiania zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego oraz zużytych baterii i akumulatorów;
 - 9) zapewnienie pełnej skuteczności działania systemu zbierania i demontażu pojazdów wycofanych z eksploatacji;
 - 10) stworzenie kompleksowej bazy danych o wprowadzonych na rynek produktami gospodarce odpadami w Polsce;
- ◆ zapobieganie niszczeniu ozonu atmosferycznego: wycofanie z obrotu i stosowania substancji zubożających warstwę ozonową z wyjątkami dopuszczonymi przez Protokół montrealiński oraz regulacje Unii Europejskiej;
 - ◆ substancje chemiczne w środowisku
 - 1) propagowanie stosowania bezpiecznych dla ludzi i środowiska zamienników chemikaliów i preparatów niebezpiecznych (w tym produktów biodegradowalnych);
 - 2) stworzenie spójnego systemu odpowiedzialności za chemikalia: wprowadzane na rynek, stosowane w produkcji oraz występujące w produktach i odpadach;
 - 3) minimalizacja niekorzystnego wpływu stosowania chemikaliów na ludzi i środowisko;
 - 4) propagowanie stosowania produktów chemicznych biodegradowalnych;
 - ◆ poważne awarie przemysłowe:
 - 1) zmniejszenie ryzyka wystąpienia poważnej awarii przemysłowej przez nadzór nad wszystkimi instalacjami będącymi potencjalnymi źródłami takiej awarii;
 - 2) ograniczenie skutków poważnych awarii w odniesieniu do ludzi, środowiska oraz wartości materialnych;
 - ◆ oddziaływanie hałasu:
 - 1) zmniejszenie zagrożenia mieszkańców Polski ponadnormatywnym hałasem zwłaszcza emitowanym przez środki transportu;
 - ◆ oddziaływanie pól elektromagnetycznych: ochrona mieszkańców przed nadmiernym oddziaływaniami pól elektromagnetycznych;
 - ◆ bezpieczeństwo jądrowe i ochrona przed promieniowaniem: podwyższenie poziomu bezpieczeństwa jądrowego i ochrony radiologicznej społeczeństwa polskiego;
 - ◆ ochrona klimatu:
 - 1) konsekwentne wdrażanie krajowych programów redukcji emisji, tak aby w perspektywie długoterminowej osiągnąć redukcje emisji w odniesieniu do emisji w roku bazowym, wynikającą z porozumień międzynarodowych;
 - 2) podjęcie działań mających na celu dostosowanie wybranych sektorów oraz obszarów Polski do konsekwencji zmiany klimatu.

POLITYKA EKOLOGICZNA WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Podstawową zasadą polityki ekologicznej województwa podkarpackiego, przyjętą w dokumentach strategicznych opracowywanych na szczeblu regionalnym, jest zasada zrównoważonego rozwoju. W dokumencie „Strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020” ochrona środowiska stanowi jeden z priorytetów rozwoju województwa podkarpackiego, podobnie jak w innych ważnych dla ochrony środowiska dokumentach strategicznych jak: „Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego” i „Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013”.

Działania i przedsięwzięcia w zakresie ochrony środowiska w województwie podkarpackim od wielu lat zmiierają do:

1) poprawy jakości środowiska we wszystkich jego elementach i uzyskania dobrych wskaźników w zakresie racjonalnego gospodarowania zasobami m.in. poprzez wdrażanie

proekologicznych wzorców produkcji i nowoczesnych technologii (technologie małoodpadowe, materiałooszczędne, energooszczędne i wodooszczędne, proekologiczne systemy organizacji i zarządzania),

2) osiągnięcia bezpieczeństwa ekologicznego, w tym zapewnienia odpowiedniej ilości zasobów wodnych na potrzeby ludności i gospodarki województwa i kraju oraz ograniczanie szkodliwych czynników wpływających na zdrowie i środowisko (minimalizacja negatywnych skutków zjawisk naturalnych np. powodzi, przeciwdziałanie poważnym awariom);

3) utrzymania i zwiększania trwałości i odnawialności procesów ekologicznych oraz stabilności ekosystemów;

4) rozwoju gospodarczego województwa i zaspokojenia aspiracji mieszkańców regionu przy wykorzystaniu potencjału tkwiącego w zasobach naturalnych i kulturowych województwa (turystyka, rolnictwo ekologiczne itp.),

5) zapewnienia dostępu społeczeństwa do informacji o środowisku, do udziału w podejmowaniu decyzji w sprawach dotyczących środowiska oraz do wiedzy ekologicznej;

od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej:

- ❖ zapewnienia zgodności polityki ekologicznej z kierunkami i zakresem działań przyjętych w polityce ekologicznej Unii Europejskiej;
- ❖ zintensyfikowania współpracy z sąsiadami i innymi krajami w rozwiązywaniu problemów transgranicznych, zwłaszcza w zmniejszeniu wzajemnych przepływów zanieczyszczeń oraz budowie systemów zapobiegania i ostrzegania;
- ❖ doskonalenia struktur zarządzania środowiskiem na szczeblu administracji wojewódzkiej.

O skuteczności prowadzonej polityki w zakresie poprawy stanu środowiska świadczą wyniki corocznego monitoringu środowiska. Wskazują one powolną, ale sukcesywną poprawę jakości takich elementów środowiska jak: woda, powietrze, gleby. Na podstawie **oceny aktualnego stanu środowiska** stwierdza się, że nadal rozwiązania wymagają takie **problemy województwa podkarpackiego** jak:

- ❖ nie zadawalająca jakość wód przeznaczonych do spożycia, zwłaszcza na obszarach
- ❖ wiejskich;
- ❖ niedostateczny stan zabezpieczenia przeciwpowodziowego i obszary osuwiskowe;
- ❖ niezadawalająca gospodarka odpadami (podobnie jak na terenie całego kraju);
- ❖ zagrożenia związane z transportem (zwłaszcza hałasem i wibracjami) i składowaniem substancji chemicznych (zapobieganie poważnym awariom);
- ❖ rekultywacja terenów poeksploatacyjnych przemysłu wydobywczego, głównie górnictwa siarkowego;
- ❖ zachowanie istniejących walorów i ich racjonalnego wykorzystania, w tym skuteczna ochrona i zachowanie różnorodności biologicznej;

- ❖ lokalne przekroczenia standardów jakości powietrza i gleb, hałasu, promieniowania elektromagnetycznego, zwłaszcza w obszarach najintensywniejszego zagospodarowania i zaludnienia (Rzeszów, Dębica, Jasło);
- ❖ niski, w stosunku do potencjalnych możliwości udział produkcji energii pochodzących ze źródeł odnawialnych;
- ❖ konflikty na styku ochrona przyrody i rozwój inwestycyjny, zwłaszcza w sytuacji malejących nakładów na ochronę przyrody.

10.2 CELE I FUNKCJE PROGRAMU

Strategia długoterminowa będzie stanowić podstawę planowania działań w zakresie ochrony środowiska w latach 2010-2021 na terenie gminy Czarna. Długoterminowy cel, uwzględniający kierunki rozwojowe w regionie to:

Harmonijny, zrównoważony rozwój gminy, w którym wymagania ochrony środowiska mają nie tylko istotny wpływ na przyszły charakter regionu ale również wspierają jego rozwój gospodarczy

Strategia do roku 2021 została sformułowana w oparciu o ocenę stanu istniejącego, tendencje mające istotne znaczenie dla przyszłości gminy i najważniejsze kierunki rozwojowe. Została ona opracowana w odniesieniu do poszczególnych elementów środowiska przyrodniczego, dla których zdefiniowano długoterminowe cele i opisano strategię ich osiągnięcia.

Realizacja Programu ochrony środowiska ma na celu zachowanie walorów środowiska i poprawę jego stanu na terenach zdegradowanych. Jako główne cele programu gminnego zgodne z celami programu powiatowego przyjmuje się:

- 1) kierowanie działaniami administracji publicznej wszystkich szczebli, instytucji, pozarządowych organizacji ekologicznych na terenie gminy w zakresie:
 - realizacji zobowiązań wynikających z podpisanego z Unią Europejską Traktatu Akcesyjnego (związanych ze zrównoważonym rozwojem, a więc stykiem ochrony środowiska z gospodarką i kwestiami społecznymi);
 - wprowadzanie nowych standardów środowiskowych i przedsięwzięć poprawiających standardy związane z zaopatrzeniem mieszkańców w wodę, odprowadzaniem ścieków, unieszkodliwianiem odpadów, poprawą klimatu akustycznego, pełną dostępnością do informacji o środowisku i jego ochronie, udziałem społeczeństwa w procesach ocen oddziaływania na środowisko;
 - ochrony walorów przyrodniczo-krajobrazowych na terenie gminy;
 - realizacji Strategii Rozwoju Gminy (gdzie jednym z ważniejszych celów strategicznych jest „Dobrze funkcjonujące środowisko przyrodnicze”);
 - podnoszenia świadomości ekologicznej społeczeństwa i wiedzy o stanie środowiska;
- 2) stworzenie podstawy do występowania o zewnętrzne środki finansowe potrzebne do realizacji przedsięwzięć ochrony środowiska;
- 3) określenie priorytetów ochrony środowiska gminy, z uwzględnieniem szans rozwojowych gminy i województwa podkarpackiego oraz celów i kierunków działań ustalonych w dokumentach na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym.

Program opracowany został na 4 lata (2010 –2013 r.), z tym że przewidziane w nim działania obejmują w perspektywie okres do 2021 r.

Ustalenia programu obejmują:

- 1) strategię ochrony i poprawy stanu środowiska, a w niej:
 - a) określone cele strategiczne, w obrębie których wyznaczono cele szczegółowe,
 - b) długookresowe cele ekologiczne (do 2021) i w ramach tych celów cele średniookresowe (do 2017) i cele krótkookresowe (2010-2013), zmierzające do realizacji działań ochronnych, ustalone według stopnia ważności .
 - c) działania inwestycyjne i pozainwestycyjne ustalone w ramach, każdego z wyznaczonych celów średniookresowych lub długookresowych , ustalone według stopnia ważności dla realizacji Programu.
- 2) zarządzanie Programem, w tym:
działania kontrolne realizacji Programu
- 3) koszty i źródła finansowania Programu (środki niezbędne do osiągnięcia założonych celów, w tym mechanizmy prawno-ekonomiczne i środki finansowe).

10.2.1. Priorytety ekologiczne.

Działania dotyczące realizacji Programu powinny odbywać się w obrębie następujących celów strategicznych:

Cel strategiczny nr 1 - Ochrona wód i efektywne wykorzystanie zasobów wodnych

Cel strategiczny nr 2 – Ochrona przed powodzią

Cel strategiczny nr 3 - Gospodarka odpadami

Cel strategiczny nr 4 – Odnawialne źródła energii, energetyka alternatywna

Cel strategiczny nr 5 - Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu oraz zrównoważony rozwój lasów

Cel strategiczny nr 6 - Ochrona powietrza atmosferycznego

Cel strategiczny nr 7 - Ochrona powierzchni ziemi i przywrócenie wartości użytkowej gleb

Cel strategiczny nr 8 -Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

Cel strategiczny nr 9 - Ochrona zasobów kopalin

Cel strategiczny nr 10 – Edukacja ekologiczna

10.2.2. Struktura Planu gospodarki odpadami

Plan gospodarki odpadami sporządzony zostanie zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 9 kwietnia 2003 r. w sprawie sporządzania planów gospodarki odpadami. Uwzględnione zostały wymagania planów gospodarki odpadami: krajowego wojewódzkiego oraz powiatowego. Cele i kierunki działań, rozwiązania systemowe oraz harmonogram i koszty realizacji gospodarki odpadami zostały omówione w integralnym opracowaniu „Gminny plan gospodarki odpadami”.

10. 3. Kryteria wyboru celów i priorytetów ekologicznych

W realizacji Programu, a wiodącymi zasadami są:

- 1) zasada "eliminacji największych problemów";
- 2) zanieczyszczający płaci;
- 3) zapobiegania przewidywalnym problemom
- 4) oszczędne korzystania z zasobów naturalnych;
- 5) zasada odpowiedzialności z prowadzone zadania;
- 6) zasada skuteczności ekologicznej i efektywności ekonomicznej.

Przy ustalaniu kolejności celów oraz priorytetów działań i przedsięwzięć uwzględnia się następujące **kryteria**:

- 1) spójność z priorytetami określonymi przez „Program ochrony środowiska dla województwa podkarpackiego”,
- 2) spójność z „Planem gospodarki odpadami dla województwa podkarpackiego”,
- 3) spójność z priorytetami określonymi przez „Program ochrony środowiska dla powiatu Bieszczadzkiego”,
- 4) spójność z „Planem gospodarki odpadami dla powiatu Bieszczadzkiego”,
- 5) zgodność z priorytetami, celami i kierunkami określonymi w "Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego", oraz Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego, w szczególności dotyczącymi tworzenia warunków dla rozwoju gospodarczego, podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego województwa, podniesienia poziomu i jakości życia mieszkańców;
- 6) zgodność z priorytetami, celami i kierunkami określonymi w "Strategii Rozwoju Powiatu Bieszczadzkiego
- 7) zgodność z celami i priorytetami określonymi w Strategii Rozwoju Gminy,
- 8) spójność z celami i kierunkami działań określonymi w innych dokumentach strategicznych i sektorowych, opracowywanych w województwie podkarpackim;
- 9) spójność z celami i kierunkami działań określonymi w innych dokumentach strategicznych i sektorowych, opracowywanych w Powiecie,
- 10) zgodność z listą przedsięwzięć priorytetowych Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki w Wodnej w Rzeszowie,
- 11) spójność z celami opracowanymi w innych dokumentach rządowych,

Tworząc listę działań brano pod uwagę:

- 1) ponadlokalny (gminny) wymiar zadań,
- 2) spodziewany efekt ekologiczny
- 3) możliwość uzyskania zewnętrznego wsparcia finansowego,
- 4) obecne zaawansowanie inwestycji,
- 6) zmniejszenie, eliminację lub przeciwdziałanie zagrożeniom środowiskowym, szczególnie związanych narażeniem zdrowia i życia mieszkańców,
- 6) uwarunkowania przyrodnicze i społeczno-gospodarcze Gminy Czarna- jako wyjściowy przyjęto stan środowiska na dzień 31.12.2009r.

Założenia i wytyczne polityki ekologicznej państwa i innych dokumentów strategicznych są podstawą do realizowania na terenie gminy działań na rzecz poprawy stanu środowiska (we wszystkich jego komponentach).

10. 4. Strategia ochrony i poprawy stanu środowiska.

10. 4.1. Informacje ogólne

Strategia ochrony, poprawy stanu i racjonalnego wykorzystania zasobów środowiska została opracowana dla obszaru Gminy Czarna. Wskazywane działania dotyczą jednostek różnego szczebla zarządzania środowiskiem na terenie gminy oraz

przedsiębiorstw i instytucji bezpośrednio podlegającym organom wojewódzkim i centralnym. Zadania do realizacji przez gminę zostały wyodrębnione jako część niezbędnych działań na rzecz środowiska, w formie zadań własnych gminy. Układ strategii w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska nawiązuje do strategii przyjętej w „Programie Ochrony Środowiska dla Województwa Podkarpackiego” i „Programie Ochrony Środowiska Dla Powiatu Bieszczadzkiego”

10.4.2. Ochrona wód i efektywne wykorzystanie zasobów wodnych

Cel strategiczny nr 1

(Zapewnienie wystarczającej ilości wody o odpowiedniej jakości użytkowej, racjonalizacja zużycia wody, rozbudowa systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków).

Cel ten zakłada systematyczna poprawę jakości wód, tak aby wody osiągnęły co najmniej dobry stan ekologiczny, racjonalizację zużycia wody w sektorze gospodarczym, rolnictwie i gospodarstwach domowych. Ponadto istotne jest zapewnienie bezpieczeństwa powodziowego terenów zalewowych. Za priorytetowe działania, w ramach polityki krajowej, uznano:

- zintegrowaną ochronę wód przed zanieczyszczeniem;
- obligatoryjny obowiązek oczyszczania ścieków komunalnych;
- ochronę wód przed zanieczyszczeniami azotanami ze źródeł rolniczych.

Mając na względzie rangę zagadnienia, problem jakości wód powierzchniowych i podziemnych, powinien być rozwiązany globalnie dla całej gminy. Rozwiązanie tego problemu wymaga ścisłej współpracy między gminami sąsiednimi i podjęcia działań systemowych dla całej gminy.

Przewidywane kierunki zmian w tym zakresie, powinny obejmować działania i przedsięwzięcia niezbędne do realizacji zarówno w sferze gospodarki ściekowej jak również systemów zaopatrzenia w wodę. Ocena stanu urządzeń służących do poboru wody oraz jej uzdatniania, wymusza dążenie do budowy systemów zaopatrzenia w wodę.

W zakresie gospodarki ściekowej należy dążyć do budowy systemów kanalizacyjnych i wysokoefektywnych oczyszczalni ścieków.

Zadania w zakresie racjonalizacji zużycia wody należeć będą głównie do instytucji na poziomie krajowym i wojewódzkim oraz do przedsiębiorstw, w tym komunalnych, podmiotów gospodarczych i indywidualnych odbiorców.

Cele szczegółowe:

Cel nr 1.1 Wdrożenie kompleksowego systemu gospodarki wodno – ściekowej oraz minimalizacja emisji zanieczyszczeń ze źródeł: przemysłowych i wiejskich.

Cel nr 1.2. Zaspokojenie zapotrzebowania ludności na odpowiednią jakościowo wodę pitną oraz do celów bytowo-gospodarczych i rekreacyjno-turystycznych.

Cel nr 1.3. Ochrona wód przed dopływającymi azotanami z źródeł rolniczych

Cel nr 1.4. Ochrona wód podziemnych

Działania średniokresowe:

Działania zmierzające do realizacji ustalonych celów dotyczą następujących zagadnień:

Zarządzanie ochroną wód:

- 1) Docelowo nadzór nad obiektami emitującymi duże ładunki zanieczyszczeń, wstrzymanie zanieczyszczania wód przez egzekwowanie zakazu odprowadzania do nich ścieków bez oczyszczania. Kierunek bezinwestycyjny. Wymaga podjęcia wyłącznie działań administracyjnych w obrębie Urzędu Gminy. Zaletą tego jest to, że do realizacji można przystąpić od zaraz z udziałem pracowników zajmujących się ochroną środowiska, a także pracowników administracji budowlanej, geodezyjnej, służb straży miejskiej (jeżeli jest) oraz każdego z radnych gminy, pozostałych pracowników urzędu, a także pracowników wszystkich pozostałych instytucji zajmujących się ochroną środowiska. Realizacja Programu powinna się odbywać poprzez:
 - ◆ wykorzystanie oraz stosowanie przez pracowników gminy, upoważnionych przez Wójta, kompetencji wynikających z Prawa Wodnego,
 - ◆ korzystanie z zapisów art. 40 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym.
- 2) sporządzenie programów działań mających na celu zmniejszenie odpływu zanieczyszczeń ze źródeł rolniczych,
- 3) opracowanie warunków korzystania z wód,
- 4) właściwa gospodarka zasobami wodnymi wspierana przez edukację ekologiczną

eliminacja zrzutu nie oczyszczonych ścieków do wód powierzchniowych i ziemi :

- 1) prowadzenie działań inwestycyjnych, zgodnie z „Krajowym programem oczyszczania ścieków komunalnych”, obejmującym lata 2010-2015,
- 2) w latach 2010-2021 r. – budowa i rozbudowa: systemów kanalizacji zbiorczej w poszczególnych miejscowościach Gminy Czarna.
- 3) budowa i wspieranie budowy indywidualnych systemów oczyszczania. Ze strony gminy powinien być popierany udogodnieniami podatkowymi i innymi preferencjami leżącymi w kompetencjach gminy. Z tych możliwości mogą skorzystać niewielkie wsie o rozproszonej zabudowie, gdzie z powodzeniem można by realizować program sanitacji wsi w oparciu o rozwiązania indywidualnej asenizacji. W tych wsiach budowa zbiorczych kolektorów oraz oczyszczalni, a następnie ich eksploatacja może być zbyt kosztowna.
- 4) rzetelna i pełna inwentaryzacja stanu technicznego zbiorników bezodpływowych,
- 5) inwestycje inne niż systemy kanalizacji zbiorczej, realizowane tam, gdzie budowa kanalizacji zbiorczej nie przyniosłaby korzyści środowiskowych lub powodowałaby nadmierne koszty (np. budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków, dowożenie ścieków ze zbiorników bezodpływowych do, niedociążonych oczyszczalni po ich wybudowaniu).
- 6) egzekwowanie zakazu odprowadzania ścieków sanitarnych do ziemi przez sprawdzanie szczelności zbiorników bezodpływowych,
- 7) egzekwowanie zakazu odprowadzania do ziemi gnojowicy bez wcześniej uzyskanego pozwolenia na rolnicze zagospodarowanie ścieków,
- 8) egzekwowanie zakazu składowania na powierzchni ziemi odpadów,
- 9) po przeprowadzeniu wodociągowania, wyeliminowania wykorzystywania nieczynnych studni jako zbiorników bezodpływowych,
- 10) prowadzenie działań edukacyjnych mających na celu właściwą organizację gospodarstwa rolnego w zakresie ochrony środowiska (rola składowanych odpadów i obornika w ochronie wód podziemnych), prowadzenie działań

- edukacyjnych mających na celu umiejętne stosowanie nawozów i środków ochrony roślin,
- 11) prowadzenie umiejętnej polityki cenowej w zakresie odpłatności za pobraną wodę i odprowadzane ścieki, mające przyczynić się do oszczędności zasobów wody pitnej,
 - 12) wykorzystywanie do zabiegów agrotechnicznych wód deszczowych

Zaopatrzenie w wodę:

- 1) dostosowanie jakości wody pitnej do standardów Unii Europejskiej poprzez rozbudowę i modernizację stacji uzdatniania wód i sieci wodociągowych,
- 2) właściwe zagospodarowanie stref ochrony ujęć wód (zmniejszenie do minimum zanieczyszczeń wód, zwłaszcza podziemnych).
- 3) ewidencja studni służących do poborów wody na cele gospodarstwa domowego i rolnego, w zakresie zaopatrzenia w wodę:
- 4) wspieranie działań podmiotów gospodarczych w zakresie racjonalnego gospodarowania wodą, zgodnie z obowiązującą zasadą stosowania wodoszczędnych technologii produkcji ;
- 5) zaspokojenie zapotrzebowania ludności na wodę pitną odpowiedniej jakości, poprzez budowę i modernizację ujęć i sieci wodociągowych, a także stacji uzdatniania wody,
- 6) wykonanie inwentaryzacji istniejących ujęć wód podziemnych na terenie gminy;
- 7) eksploatacja ujęć wód podziemnych zgodnie z ich naturalnymi zasobami; likwidacja nieczynnych ujęć wody;
- 8) informowanie społeczeństwa o jakości wody do picia i wody w kąpieliskach;
- 9) opomiarowanie ujęć wodnych, wprowadzenie optymalnych taryf cenowych;

Racjonalizacja zużycia wody:

- 1) racjonalne gospodarowanie wodą przez podmioty gospodarcze, w tym eliminowanie nieuzasadnionego wykorzystania wód podziemnych i wody pitnej do celów przemysłowych (przez branże inne niż np. przemysł spożywczy i farmaceutyczny),
- 2) działania edukacyjne społeczności lokalnej w zakresie oszczędnego wykorzystania wody,
- 3) rejestracji zużycia wody przez podmioty gospodarcze i innych użytkowników ,
- 4) stosowanie nowoczesnych technologii zapewniających minimalizację zużycia wody .

Inwestycje:

- 1) sukcesywne porządkowanie gospodarki ściekowej (do 2015 r.) w miejscowościach Gminy Czarna budowę kanalizacji zbiorczej, budowę oczyszczalni ścieków.
- 2) Zmniejszanie ilości zanieczyszczeń azotowych pochodzących z rolnictwa – sukcesywnie do 2015 r.), ograniczenie ilości zanieczyszczeń powstających w rolnictwie – głównie gnojowicy.

Ograniczenie szkodliwego wpływu gnojowicy na stan środowiska można osiągnąć przez jej gospodarcze wykorzystanie :

- *rolnicze zagospodarowanie gnojowicy surowej,*
- *wytwarzanie kompostu,*

W celu poprawy sytuacji należy podjąć próby spowodowania :

- 1) poprawienia szczelności płyt gnojowych,
- 2) zwiększenia pojemności zbiorników do sezonowania gnojówki,
- 3) poprawienia szczelności zbiorników na gnojówkę,
- 4) poprawienia wyposażenia w odpowiedni sprzęt do rozdeszczowania gnojowicy,
- 5) poprawienia stanu wiedzy o zasadach postępowania z odchodami zwierzęcymi,
- 6) poprawienia świadomości ekologicznej rolników,

10.4.3. Ochrona przed powodzią

Cel strategiczny nr 2

Realizacja priorytetu jest poprawa poziomu bezpieczeństwa w gminie pod względem zabezpieczenia przed zagrożeniami naturalnymi i technologicznymi. Analiza stanu środowiska wskazuje na konieczność kontynuowania działań w zakresie gospodarki wodnej. Stwierdza się brak lub zły stan obiektów technicznych związanych z retencjonowaniem wody i ochroną przeciwpowodziową.

Zapewnienie ochrony przeciwpowodziowej i zwiększenie zasobów dyspozycyjnych będzie miało charakter długofalowy i powinno doprowadzić do uzyskania bezpiecznego poziomu zasobów wodnych dla potrzeb gospodarki i ludzi oraz zmniejszenia kosztów ekonomicznych i społecznych (będące następstwem powodzi i susz). Priorytetowo powinny być traktowane działania w zakresie zwiększenia ochrony przeciwpowodziowej, wyrównywania i spowalniania odpływu wody z terenu gminy i zwiększenie naturalnej retencji terenów, zwłaszcza dolin rzecznych i obszarów podmokłych, wzrostu dyspozycyjnych zasobów wody oraz utrzymania istniejącej infrastruktury gospodarki wodnej.

Realizacja przedsięwzięć z zakresu ochrony przed powodzią przewidziana jest na zamieszkałych i zagospodarowanych obszarach zalewowych, gdzie zastosowanie innych rozwiązań jest niemożliwe. Realizacja projektów związanych z ochroną przed suszą dotyczyła będzie w szczególności obszarów, gdzie zjawisko suszy powoduje szkody w produkcji rolnej lub zagraża przepływowi nienaruszalnym. Podejmowane działania w zakresie ochrony przeciwpowodziowej powinny być połączone w najwyższym możliwym stopniu z ochroną przyrody, w szczególności z uwzględnieniem oddziaływania na obszary Natura 2000. Działania na rzecz zwiększenia retencji wodnej, regulacji stosunków wodnych (w tym ochrona przed skutkami suszy), zwiększenie stopnia zabezpieczenia przed powodzią oraz dostosowanie sposobu zarządzania zasobami wodnymi w regionach i dorzeczach regulują przepisy Prawa Wodnego, Ramowej Dyrektywy Wodnej (Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiającej ramy dla działalności wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej), oraz Dyrektywy powodziowej (Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim).

Głównym celem Dyrektywy powodziowej jest ustanowienie ram dla oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, w celu ograniczenia negatywnych konsekwencji związanych z powodzią na terytorium Wspólnoty - dla zdrowia ludzkiego, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej. Dyrektywa nakłada na państwa członkowskie obowiązek sporządzenia takich dokumentów planistycznych jak: wstępna ocena ryzyka powodziowego (sporządzana do dnia 22 grudnia 2011 r.), mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego (sporządzane do dnia 22 grudnia 2013 r.) oraz plany zarządzania ryzykiem powodziowym (sporządzane do dnia 22 grudnia 2015 r.)

Podstawowe działania w zakresie właściwego kształtowania stosunków wodnych poprzez działania inwestycyjne (m.in. budowa wałów przeciwpowodziowych) i pozainwestycyjne realizowane będą przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie oraz Podkarpacki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Rzeszowie przy

współdziałanie Gminy. Ochronę przed powodzią oraz suszą prowadzi się zgodnie z planami ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałania skutkom suszy na obszarze państwa. Dla obszarów nieobwałowanych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej sporządza studium określające w szczególności granice obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią przy uwzględnieniu częstotliwości występowania powodzi, ukształtowania dolin rzecznych i tarasów zalewowych, strefy przepływu wezbrań powodziowych, terenów zagrożonych osuwiskami (skarp lub zboczy), tereny depresyjnych oraz bezodpływowych

Zwiększenie bezpieczeństwa powodziowego i zwiększenie zasobów dyspozycyjnych wód w gminie. W ramach tego celu należy podjąć następujące działania:

- b) dążyć do zwiększenia naturalnej retencji wód oraz do utrzymania istniejących zdolności retencyjnych, zwłaszcza na obszarach intensywnie użytkowanych przez człowieka,
- a) poprawić infrastrukturę przeciwpowodziową, budować wały , poprawić regulację cieków wodnych.

Cele szczegółowe :

Cel nr 2.1.1 Poprawa stanu infrastruktury przeciwpowodziowej i zwiększenie ilości obiektów i urządzeń infrastruktury przeciwpowodziowej.

Cel nr 2.1.2 Zwiększenie zasobów dyspozycyjnych wód w gminie.

Cel nr 2.1.3 Ochrona przed poważnymi awariami, minimalizowanie skutków klęsk żywiołowych oraz zapewnienie bezpieczeństwa chemicznego i biologicznego.

Działania w zakresie realizacji celów:

Podstawowe działania w zakresie właściwego kształtowania stosunków wodnych poprzez działania inwestycyjne (m.in. budowa, wałów przeciwpowodziowych) i pozainwestycyjne realizowane będą przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie oraz Podkarpacki Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Rzeszowie przy współdziałaniu samorządu gminny. Ochronę przed powodzią oraz suszą prowadzi się zgodnie z planami ochrony przeciwpowodziowej oraz planami przeciwdziałania skutkom suszy na obszarze państwa. Dla obszarów nieobwałowanych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej sporządza studium określające w szczególności granice obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią, przy uwzględnieniu: częstotliwości występowania powodzi, ukształtowania dolin rzecznych i tarasów zalewowych, strefy przepływu wezbrań powodziowych, terenów zagrożonych osuwiskami (skarp lub zboczy), terenów depresyjnych oraz bezodpływowych.

Pozostałe działania w zakresie realizacji celów średniookresowych:

- 1) bieżące usuwanie skutków powodzi na rzekach i potokach
- 2) bieżąca konserwacja urządzeń melioracyjnych – podstawowych (rzeki, potoki, zbiorniki), przywrócenie prawidłowego funkcjonowania istniejących systemów melioracyjnych, na terenie gminy,
- 3) utrzymanie właściwej przepustowości cieków wodnych (przepusty, jazy, rowy, itp.).
- 4) regulacja cieków wodnych, (usuwanie skutków powodzi, regulacja odcinków rzek i potoków oraz budowle regulacyjne),

- 5) poprawa stanu systemów melioracyjnych (konserwacja urządzeń melioracyjnych na potokach), budowa nowych na niefunkcjonalnych terenach,
- 6) budowa i poprawa stanu systemów odwadniania dróg,
- 7) przeciwdziałanie wkraczaniu zabudowy na tereny zalewowe, poprzez stosowanie odpowiednich zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- 8) dostosowywanie użytkowania rolniczych terenów położonych w sąsiedztwie rzek i potoków do skali zagrożenia powodziowego (preferowanie użytkowania łąkowego oraz właściwe kształtowanie pasów roślinności wzdłuż cieków wodnych).

Wszystkie przedsięwzięcia można podzielić na czynne i bierne. Bardzo często ich rodzaj wymuszony jest własnością. W przypadku ochrony przeciwpowodziowej jest to również pewnego rodzaju wyróżnikiem, chociaż własność nie czyni tych działań determinującym. Ze strony gminy można wyróżnić działania zarówno bierne jak i czynne. Do działań biernych (ale tylko w czasie kiedy powódź nie występuje) oraz czynnych, które gmina powinna podjąć oraz na bieżąco uzupełniać i regulować należy zaliczyć:

- ◆ opracowanie Planu Ograniczenia Skutków Powodzi i Profilaktyki Powodziowej dla całej gminy
- ◆ współudział w opracowaniu Planu Ograniczania Skutków Powodzi i Ochrony Ludności
- ◆ współudział w proponowanym przez Starostwo Powiatowe Systemie Wczesnego Ostrzegania i Monitorowania Pogodowego,
- ◆ prowadzenie szkoleń z zakresu znajomości ochrony przeciwpowodziowej i zachowań ludności w czasie zagrożenia,
- ◆ współdziałanie z gminami w zakresie ochrony przeciwpowodziowej związanej z przedsięwzięciami własnymi i tych gmin,
- ◆ utworzenie i na bieżąco utrzymywanie magazynu przeciwpowodziowego dla ludności gminy,
- ◆ dbałość o właściwy stan urządzeń melioracji szczegółowych (wykaszenie i udrażnianie wszelkich rowów),
- ◆ dbałość o właściwy stan przepustów w drogach gminnych oraz współdziałanie z Powiatowym Zarządem Dróg w zakresie konserwacji przepustów pod drogami powiatowymi leżącymi na terenie gminy,
- ◆ weryfikacja obowiązującego w gminie Planu Zagospodarowania Przestrzennego pod kątem wykluczenia z zabudowy potencjalnych terenów zalewowych,
- ◆ uwzględnienie w opracowywanych planach szczegółowych dla poszczególnych miejscowości gminy, potrzeb wynikających z ochrony przeciwpowodziowej,
- ◆ wykorzystanie naturalnych warunków gminy do zwiększenia możliwości retencji wody (zastawki, oczka, stawy, suche – niewielkie zbiorniki wodne) dających również szansę zwiększenia w gminie skuteczności ochrony przeciwpowodziowej.

10.4.4. GOSPODARKA ODPADAMI

Cel strategiczny nr 3

Odpady stanowią źródło zanieczyszczeń wszystkich elementów środowiska dla tego gospodarka nimi powinna być traktowana priorytetowo.

Ze względu na uwarunkowania przyrodnicze gmina nie jest predysponowana do lokalizowania składowisk odpadów i innych instalacji do ich unieszkodliwiania i odzysku. Potencjał gminy gospodarczy sprawia, że nie ma zbyt wiele odpadów pochodzących z sektora gospodarczego. Gmina obowiązana jest do budowy systemu selektywnej zbiórki odpadami komunalnymi.

Cele krótkookresowe:

1. Wdrożenie planu gospodarki odpadami w gminie.
2. Objęcie zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych 100% mieszkańców gminy
3. Organizacja selektywnej zbiórki odpadów, zapewnienie warunków do ich zagospodarowania usuwania oraz likwidacji dzikich wysypisk śmieci,
4. Edukacja ekologiczna mieszkańców i prowadzona w szkołach w zakresie racjonalnej gospodarki odpadami,
5. Sukcesywna zbiórka odpadów azbestowych z terenu gminy.

Szczegółowe określenie celów w zakresie gospodarowania odpadami zawiera „Plan gospodarki odpadami dla gminy Czarna”

Cel średniokresowy

1. Zapobieganie i minimalizacja powstawania odpadów do poziomu określonego w „Planie gospodarki dla gminy Czarna”.
2. Zwiększenie stopnia kontroli obrotu osadami ściekowymi celem maksymalnego bezpieczeństwa zdrowotnego i ochrony środowiska.
3. Zbiórka odpadów azbestowych z terenu gminy.

Działania średniokresowe:

- 1) wdrożenie systemu selektywnej zbiórki odpadów,
- 2) organizacja gminnego punktu zbiórki odpadów niebezpiecznych

10.4.5. Odnawialne źródła energii, energetyka alternatywna.

Cel strategiczny nr 4

Racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego jest jednym z istotnym elementów zrównoważonego rozwoju, zarówno w dziedzinie energetycznym jak i ekologicznym. Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 roku (z późn. zm.) - Prawo energetyczne nakłada na przedsiębiorstwa energetyczne zajmujące się obrotem energią elektryczną, obowiązek zakupu wytwarzanej na terytorium kraju energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii przyłączonych do sieci. Obowiązek ten, uznaje się za spełniony, jeżeli udział ilościowy zakupionej energii elektrycznej wytworzonej z odnawialnych źródeł energii lub wytworzonej we własnych

odnawialnych źródłach energii i sprzedanej odbiorcom dokonującym zakupu energii elektrycznej przez dane przedsiębiorstwo energetyczne tym odbiorcom, wynosi nie mniej niż:

3,1% w 2005 r. 9,0% w 2010 r.
3,6% w 2006 r. 9,0% w 2011 r.
4,3% w 2007 r. 9,0% w 2012 r.
5,4% w 2008 r. 9,0% w 2013 r.
7,0% w 2009 r. 9,0% w 2014 r.

Konieczność wykorzystywania alternatywnych źródeł wynika głównie z potrzeby ograniczenia szkodliwych produktów spalania pierwotnych nośników (węgla i jego odmian). Racjonalne wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych tj. biomasa energii rzek, promieniowania słonecznego lub geotermalnej jest jednym z istotnych komponentów zrównoważonego rozwoju, przynoszącym wymierne efekty ekologiczne - energetyczne. Wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie paliwowo - energetycznym świata przyczynia się do poprawy efektywności wykorzystania i oszczędzania zasobów surowców energetycznych, poprawy stanu środowiska.

Odnawialne źródła energii mogą przyczynić się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego regionu.

Obowiązujące aktualnie przepisy prawa regulujące sytuację prawną podmiotów posiadających i prowadzących obiekty wytwórcze energii odnawialnej, proekologiczna polityka Państwa, a przede wszystkim obowiązek odkupu „zielonej energii” przez przedsiębiorstwa zajmujące się jej przesyłem i dystrybucją oraz możliwości korzystania z linii kredytowych i funduszy pomocowych, stworzyły sprzyjający klimat dla rozwoju działalności inwestycyjnej w tym zakresie.

Cele :

Cel nr 4.1.1 - Wzrost udziału energii odnawialnej ze źródeł w bilansie paliwowo - energetycznym osiągnięcie 7,5 % w roku 2010 (do 2020 roku 14%).

Cel nr 4.1.2 - Zmniejszanie energochłonności gospodarki, zarówno w zakresie procesów wytwórczych, jak i świadczenia usług oraz konsumpcji.

Cele średniookresowe nr 4.2.2

Wzrost ilości energii odnawialnej w bilansie energetycznym, na obszarze gminy.

Racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych

Działania w zakresie realizacji celu średniookresowego:

- 1) Uwzględnienie w opracowywanych planach zagospodarowania przestrzennego gminy problematyki energii odnawialnej jako jednego z priorytetów Uwzględnienie stref preferowanych do rozwoju energii odnawialnej w opracowywanych (aktualizacja) studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- 2) promocja rozwoju energetyki odnawialnej poprzez opracowanie programów energetycznego wykorzystania biomasy, rozwoju energetyki słonecznej,
- 3) propagowanie rozwoju energetyki odnawialnej jako bardziej przyjaznej środowisku,
- 4) wykorzystanie energii słonecznej do poprawienia bilansu energetycznego budynków prywatnych i obiektów użyteczności publicznej,

Kierunki działań

Działania inwestycyjne:

1) inwestycje podnoszące efektywność energetyczną:

a) budowa energooszczędnych budynków mieszkalnych, biurowych i usługowych z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii,

- b) montaż kolektorów słonecznych, ogniw fotowoltaicznych,
- c) termomodernizacja obiektów Użyteczności publicznej, bloków, domów - wymiana wyposażenia na energooszczędne.

Działania nieinwestycyjne:

- 1) wspieranie wykorzystania lokalnych źródeł energii odnawialnych oraz pomoc dla wprowadzenia bardziej przyjaznych dla środowiska nośników energii oraz nowych rozwiązań technologicznych;
- 2) włączenie problematyki energii odnawialnej do planów zagospodarowania przestrzennego i planów rozwoju regionalnego;
- 3) systematyczne zwiększanie zaangażowania środków publicznych (budżetowych i pozabudżetowych) w realizację programów efektywności energetycznej;
- 4) podnoszenie świadomości z zakresu energetyki odnawialnej na poziomie lokalnym i regionalnym poprzez programy szkoleniowe w ramach systemu edukacyjnego;
- 5) promowanie korzyści wynikających z wykorzystania odnawialnych źródeł energii, a także informowanie o możliwościach skorzystania z pomocy finansowej oraz technicznej.

Działania

Działania nieinwestycyjne:

- 1) dokonanie oceny zasobów energii odnawialnej i niezbędnej infrastruktury, wyznaczenie regionów preferowanych do rozwoju energetyki odnawialnej;
- 2) opracowanie programu badawczo - rozwojowego w zakresie alternatywnych źródeł energii w województwie podkarpackim;
- 3) uruchomienie systemu mechanizmów wspierających rozwój energetyki odnawialnej (działania promocyjne, ograniczenie zakresu koncesjonowania);
- 4) rozszerzenie zakresu prac badawczo - rozwojowych wyprzedzających działania na rzecz efektywności i usprawnienia funkcjonowania sektora energetycznego;
- 5) opracowanie programu obniżenia energochłonności przewozów osobowych i towarowych;
- 6) opracowanie bazy danych odnawialnych źródeł energii województwa podkarpackiego;
- 7) stworzenie strategii działań w zakresie wykorzystywania odnawialnych źródeł energii.

Racjonalne użytkowanie zasobów naturalnych

Racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi jest jednym z podstawowych warunków zrównoważonego rozwoju. Uwzględniając to założenie określono cel ekologiczny: Racjonalizacja zużycia energii, surowców i materiałów oraz wzrost udziału zasobów odnawialnych.

W celu osiągnięcia w/w celu określono kierunki działań ekologicznych:

- Racjonalizacja użytkowania wody.
- Zmniejszenie materiałochłonności i odpadowości produkcji.
- Zmniejszenie energochłonności gospodarki i wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych

Realizacja określonych celów i kierunków ekologicznych powinna być realizowana przez konkretne zadania ekologiczne.

Racjonalizacja użytkowania wody

Racjonalizacją użytkowania wody powinny być objęte wszystkie działy gospodarki korzystające z zasobów wody. Konieczne jest zatem w najbliższej przyszłości ograniczenie zużycia wody przede wszystkim w przemyśle i rolnictwie oraz ograniczenie strat związanych z jej rozprowadzaniem.

Zadania ekologiczne prowadzące do realizacji tego kierunku działań to:

1. wprowadzenie normatywów zużycia wody w wodochłonnych dziedzinach produkcji w oparciu o zasadę stosowania najlepszych dostępnych technik – BAT;
2. ustalenie normatywnych wskaźników zużycia wody w gospodarce komunalnej stymulujących jej oszczędzanie;
3. ograniczenie wykorzystywania wód podziemnych do celów przemysłowych (poza przemysłem spożywczym i niektórymi specjalnymi działami produkcji);
4. wspieranie finansowe zakładów realizujących plany racjonalnego gospodarowania wodą (np. wprowadzające zamknięte obiegi wody).

Zmniejszenie materiałochłonności i odpadowości produkcji

Działanie to jest jednym z najważniejszych w polityce ekologicznej państwa, gdyż prowadzi do likwidacji zanieczyszczeń, uciążliwości i zagrożeń u „źródła”.

Zadania ekologiczne prowadzące do realizacji tego kierunku działania to:

1. wprowadzenie ograniczeń dotyczących możliwości składowania odpadów z przemysłu ze wskazaniem właściwej metody ponownego wykorzystania bądź unieszkodliwiania;
2. wprowadzenie nowych małodopadowych technologii;
3. wprowadzenie bodźców ekonomicznych dla przedsięwzięć proekologicznych (ulgi podatkowe, możliwość współfinansowania, itp.).

Zmniejszenie energochłonności gospodarki i wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych.

W polityce energetycznej państwa przewiduje się zmniejszenie w 2010 r. zużycia energii na jednostkę krajowego produktu o 25% w stosunku do 2000 r. Zakłada się ponadto w 2010 r. osiągnięcie poziomu 7,5% udziału energii odnawialnej w całkowitym zużyciu energii pierwotnej. Poziom ten ma być osiągnięty poprzez odpowiednie wykorzystanie zasobów biomasy, energii wody i wiatru, słońca, wód geotermalnych oraz biogazu z odpadów.

Zadania ekologiczne prowadzące do realizacji tego kierunku działania to:

1. opracowanie i wdrożenie przez gminę (zgodnie z Prawem Energetycznym) planów zaopatrzenia w energię. Dokument ten powinien określać rozwiązania w tym przedmiocie na obszarze gminy z uwzględnieniem zasady ochrony środowiska;
2. poprawa parametrów energetycznych budynków - termorenowacja (dobór otworów drzwiowych i okiennych o niskim współczynniku przenikalności cieplnej, właściwa izolacja termiczna ścian – ocieplenie budynków, lokalizacja nowych obiektów zgodnie z naturalną (cieplejszą), kierunkową orientacją stron świata);
3. zwiększenie udziału energii otrzymywanej z surowców odnawialnych w całkowitym zużyciu energii. Na terenie gminy można to osiągnąć przez odpowiednie wykorzystanie przede wszystkim zasobów biomasy (słomy, drewna, wierzby energetycznej).
4. Promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii

Działania w obrębie tego celu związane jest są z koniecznością zwiększania udziału energii odnawialnej w całkowitym bilansie zużycia energii województwie, co wynika z Traktu Przedakcesyjnego przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (do 2020 r. przewiduje się 14% wzrost udziału energii odnawialnej).

Uwarunkowania gminy sprzyjają rozwojowi odnawialnych źródeł energii, zwłaszcza z wykorzystaniem siły wiatru i wody. Użytkowanie odnawialnych źródeł energii umożliwi osiągnięcie korzyści ekologicznych, gospodarczych i społecznych.

Z analizy uwarunkowań krajowych wynika, że wzrastać będzie wykorzystanie biomasy i siły wiatru. Przy lokalizacji inwestycji powinny być zachowane

uwarunkowania wynikające z położenia w istniejących lub projektowanych obszarach ochrony przyrody i krajobrazu. Należy jednak zwrócić uwagę aby na terenach, o dużych wartości przyrodniczych nie wprowadzać elementów niezgodnych z specyfiką krajobrazu, a na ciekach będących siedliskiem ryb wędrownych, nie lokalizować nowych elektrowni wodnych.

10.4.6. OCHRONA RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ I KRAJOBRAZU ORAZ ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ LASÓW

Cel strategiczny nr 5

Zgodnie z „Programem ochrony środowiska dla powiatu Bieszczadzkiego” realizacja omawianego celu skierowana jest na ulepszenie systemu obszarów chronionych, w tym ochronę obszarów o wysokich walorach przyrodniczych.

Na szczeblu gminny Czarna ochrona cennych walorów przyrodniczych gminy polegać będzie na działaniach takich jak:

Cel nr 5.1 Zachowanie lokalnego bogactwa przyrodniczego i walorów krajobrazowych, poprzez objęcie prawną ochroną obszarów o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

Cel 5.2 prowadzenie edukacji ekologicznej w celu podniesienia świadomości ekologicznej mieszkańców gminy.

Cel 5.3 Zachowanie urozmaiconego krajobrazu rolniczego, rozwój rolnictwa ekologicznego, itp.).

Cel 5.4 Wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych gminy, rozwój zaplecza turystyczno-rekreacyjnego przy pełnej ochronie środowiska .

Cel 5.5 Ochrona i racjonalne użytkowanie zasobów leśnych.

Działania w ramach celu długookresowego:

- ⇒ zachowanie istniejących i powołanie nowych obszarów i obiektów prawnie chronionej przyrody i krajobrazu,
- ⇒ zachowanie istniejących oraz odtwarzanie zanikłych elementów różnorodności biologicznej,
- ⇒ ograniczanie zagrożeń dla zachowania różnorodności biologicznej,
- ⇒ promowanie działalności lokalnych proekologicznych organizacji działających na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego w gminie,
- ⇒ wprowadzanie zadrzewień i zakrzaczeń śródpolnych,
- ⇒ wdrażanie programów ochrony rzadkich i zagrożonych gatunków na istniejących i projektowanych obszarach objętych prawną ochroną przyrody,
- ⇒ nadzór nad pozyskiwaniem zasobów przyrodniczych z ich naturalnych siedlisk,
- ⇒ ochrona walorów przyrodniczych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, użytków ekologicznych, pomników przyrody,

Działania w ramach celu bieżące:

- 1) zwalczanie kłusownictwa,
- 2) obejmowanie różnorodnymi formami ochrony cennych obszarów przyrodniczo-krajobrazowych
- 3) bieżąca ochrona walorów przyrodniczych: parków krajobrazowych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, użytków ekologicznych, pomników przyrody,
- 4) tworzenie, użytków ekologicznych, pomników przyrody i innych form ochrony opracowania dokumentacyjne dla terenów istniejących

- i projektowanych rezerwatów, opracowanych planów ochrony dla istniejących rezerwatów),
- 5) prowadzenie porządkowania, stawów, oczek wodnych, otoczenia obiektów publicznych, poprawa estetyki rowów i gospodarstw domowych,
 - 6) konserwacja pomników przyrody (na wniosek właściciela lub zarządcy, w zależności od stanu zdrowotnego m.in. usunięcie posuszu, zabezpieczenie ubytków wgłębnych, zabezpieczenie ubytków powierzchniowych, wykonanie wiązań elastycznych, przeprofilowanie korony drzew pomnikowych),
 - 7) edukacja ekologiczna dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie poznania przyrody i różnorodności biologicznej, oraz jak ją chronić,
 - 8) wdrażanie zaleceń dotyczących ochrony przyrody, zawartych w planach ochrony parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, wdrażanie programów rolno-środowiskowych wymagania w zakresie objęcia programami rolno-środowiskowymi spełniają również obszary obejmujące część gmin: Czarna, objęte prawną ochroną przyrody),
 - 9) prowadzenia czynnej ochrony na powierzchniowych formach ochrony przyrody, a także zapewnieniem prawidłowego funkcjonowania europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000;
 - 10) sukcesywne opracowywanie planów ochrony dla obszarów NATURA 2000 oraz działania mające na celu zapewnienie prawidłowego funkcjonowania Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000;
 - 11) Ograniczenie budownictwa w terenach cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym (sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, regulujących zasady kształtowania zabudowy i ochrony środowiska),
 - 12) ochrona pomników przyrody żywej (m.in. konserwacja na wniosek właściciela lub zarządcy) i nieożywionej, w tym plany ochrony dla obiektów szczególnie cennych,
 - 13) rozwój rolnictwa ekologicznego i dobrej praktyki rolniczej,
 - 14) wprowadzanie i zachowanie zadrzewień i zakrzaczeń śródpolnych
 - 15) zachowania oczek wodnych
 - 16) zachowanie cennych przyrodniczo enklaw śródpolnych,
 - 17) ochrona istniejących i odbudowa zdegradowanych korytarzy ekologicznych na obszarach pozbawionych kompleksów leśnych,
 - 18) prowadzenie edukacji właścicieli gruntów w zakresie ochrony przyrody.
 - 19) Opracowanie planów ochrony rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów NATURA 2000, a także metod ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które są zagrożone.

Ochrona i racjonalne użytkowanie zasobów leśnych - realizacja tego celu polega przede wszystkim na kompleksowej ochronie ekosystemów leśnych, poprawie stanu zdrowotnego, doskonaleniu zasad i mechanizmów użytkowania obszarów leśnych, przygotowaniu podstaw do regulacji lesistości, wzbogacaniu zasobów leśnych i ochronie przed pożarami. Efektem realizacji celu długookresowego będzie:

- 1) zachowanie równowagi przyrodniczej, zachowanie różnorodności biologicznej i krajobrazu, dobre warunki życia ludności,
- 2) osiągnięcie przestrzennie optymalnej struktury lasów w krajobrazie,
- 3) regeneracja zdewastowanych i zaniedbanych drzewostanów w lasach prywatnych.

Ze względu na specyfikę ochrony ekosystemów leśnych, dla utrzymania i poprawy stanu lasów działania (przedsięwzięcia), z reguły pozainwestycyjne, należy prowadzić w sposób ciągły (ponieważ działań tych nie można zamknąć w określonym

przedziale czasu). Z tego względu nie wyznaczono celów średniookresowych. Działania prowadzone będą zgodnie z kompetencjami określonymi przez ustawy szczególne.

Działania w zakresie realizacji ochrony i użytkowania zasobów leśnych :

- 1) Przygotowanie zalesień, w tym: weryfikacja klasyfikacji gruntów (granicy polno-leśnej), uregulowanie spraw związanych z wykazywaniem powierzchni leśnych w ewidencji gruntów. Kontrola zalesień gruntów prywatnych oraz szkolenie właścicieli zalesionych gruntów,
- 2) Sporządzanie planów urządzania lasów niepaństwowych (będących własnością osób fizycznych i wspólnot gruntowych) oraz coraz lepszy nadzór nad realizacją tych planów tj. wzmocnienie nadzoru i doradztwa fachowego w stosunku do lasów niepaństwowych, w tym przygotowywanie materiałów informacyjnych i edukacja ekologiczna,
- 3) Rozszerzenie w planie zagospodarowania przestrzennego zapisów określających sposoby użytkowania elementów cennych przyrodniczo i krajobrazowo,
- 4) Działaniach ochronnych i konserwatorskich podejmowanych w takich obiektach jak: (parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, parki rekreacyjne, szczególnie chronione gatunki fauny i flory, obiekty zabytkowe)
- 5) Zadrzewianie, zalesianie i tworzenie skupisk roślinności, szczególnie na gruntach o marginalnym znaczeniu rolniczym. Lasy stanowią jeden z głównych zasobów naturalnych gminy, pełniąc ważną rolę przyrodniczą i gospodarczą. Konieczne jest podjęcie dalszych działań mających na celu powiększenie zasobów leśnych, polepszenie ich zdrowotności i kompleksową ochronę. Zalesienia będą stanowiły element renaturyzacji cennych ekosystemów. Wspierane będą działania zmierzające do wzrostu korzystnego oddziaływania lasu na środowisko tj. poprawa funkcji wodochronnej, klimatotwórczej i glebochronnej
- 6) Wspieranie zachowania tradycyjnych praktyk gospodarskich (w uprawie i hodowli) na terenach przyrodniczo cennych
- 7) Zapewnienie różnorodności biologicznej i równowagi przyrodniczej
- 8) Zabezpieczenie lasów i zadrzewień przed zanieczyszczeniami i pożarami
- 9) Ograniczenie możliwości wycinania drzew i krzewów oraz likwidacji terenów zieleni.
- 10) Wzmocnienie służb ochrony środowiska, egzekwowanie kar, wspieranie działalności ruchów społecznych i organizacji pozarządowych
- 11) przebudowa drzewostanów oraz odbudowa ekosystemów leśnych zniszczonych w wyniku pożarów, silnych wiatrów, kwaśnych deszczów, chorób itd.
- 12) Utrzymanie bioróżnorodności lasów m.in. poprzez ochronę śródleśnych zbiorników wodnych oraz pozostawianie na gruntach przeznaczonych do zalesień - trwałych i okresowych oczek wodnych, bagien, mokradeł jako ostoji życia biologicznego, szczególnie na wododziałach, terenach wyżynnych i górskich,
- 13) scalanie niewielkich enklaw leśnych,
- 14) ochrona zasobów leśnych oraz ekosystemów nieleśnych (użytki ekologiczne - ekosystemy cenne przyrodniczo, takie jak: torfowiska, murawy kserotermiczne, półnaturalne łąki),
- 15) prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej
- 16) przeciwdziałanie zagrożeniu pożarowemu, monitoring zagrożeń lasów,
- 17) Tworzenia związków i stowarzyszeń właścicieli lasów, z lokalnymi podmiotami przetwórstwa,

10.4.7. OCHRONA POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO

Cel strategiczny nr 6

Działania określone w tym celu strategicznym mają doprowadzić do dotrzymania standardów jakości powietrza na obszarze gminy. Ograniczanie „emisji niskiej” pochodzącej ze źródeł osadniczych należy głównie do zadań samorządów gminnych. Ważnym kierunkiem działań jest edukacja ekologiczna, oraz promowanie odnawialnych źródeł energii.

Poprawa stanu czystości powietrza w gminie będzie realizowana poprzez między innymi:

- ◆ eliminowanie uciążliwości dla powietrza przez właściwe lokalizowanie obiektów zarówno przemysłowych jak komunalnych czy też prywatnych
- ◆ dopełnianie staranności w tworzeniu planu zagospodarowania przestrzennego, zwłaszcza przez rozdzielanie funkcji przemysłowych i rzemiosła mniej lub bardziej uciążliwego, od funkcji mieszkaniowych i wypoczynkowych
- ◆ ograniczanie uciążliwości obiektów do granic ich własnych działek
- ◆ umiejętne kształtowanie procesu budowlanego przez umieszczanie w decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wymogów dotyczących ochrony środowiska
- ◆ w procesie lokalizacyjnym, wymaganie od inwestorów charakterystyk wpływu inwestycji na stan powietrza i innych komponentów środowiska lub ocen oddziaływania inwestycji na środowisko
- ◆ segregacja odpadów z maksymalnym wykorzystaniem surowców wtórnych i odpadów, które mogą być kompostowane
- ◆ wykorzystywanie energii słonecznej (obalanie błędnych mitów)
- ◆ propagowanie technologii wykorzystujących paliwa odnawialne np. słoma czy energia wodna (możliwość połączenia kilku aspektów ochrony środowiska przy wymianie kotłów węglowych na kotły opalane słomą)
- ◆ przestrzeganie we własnych jednostkach podległych gminie prawidłowego postępowania z odpadami z ośrodków zdrowia i gabinetów lekarskich
- ◆ propagowanie programów oszczędzania energii
- ◆ Ograniczanie „emisji niskiej”:
 - a) racjonalizacja wykorzystania i modernizacja istniejących systemów grzewczych,
 - b) upowszechnianie wykorzystania odnawialnych źródeł energii,
 - c) promocja stosowania paliw ekologicznych w kotłowniach i indywidualnych systemach grzewczych,
 - d) propagowanie stosowania technologii energooszczędnych, termomodernizację budynków stosowanie instalacji wysokosprawnych,

Na przestrzeni ostatnich lat, oprócz tego, że w technologiach spalania zaczęto korzystać z wielu paliw bardziej sprzyjających środowisku niż węgiel kamienny czy nawet koks, to jeszcze zaczęto szukać nowych paliw i nowych rozwiązań technicznych, które mogłyby te paliwa wykorzystać tzn. uzyskać z nich maksimum energii cieplnej. Niewątpliwie takim paliwem stała się słoma. Bardzo popularna w krajach skandynawskich, u nas dopiero przychodzi jej czas. W związku z ogólną sytuacją w rolnictwie stanowi również (w nadmiernych ilościach) problem dla rolników. Postawienie dzisiaj na „słomianą energetykę”, wydaje się być nie tylko ekonomicznie uzasadnione ale również wskazane. Taka technologia spalania powinna być propagowana zwłaszcza na obszarach rolniczych, a do takich niewątpliwie można zaliczyć teren gminy Czarna. Wykorzystywanie tej technologii i paliwa jest bardzo dobrze widziane przez wiele instytucji finansujących przedsięwzięcia w ochronie środowiska. Słoma jest specyficznym paliwem, które wymaga zastosowania specjalnych konstrukcji komór paleniskowych. Oczywiście można ją także spalić tak

jak węgiel, koks czy drewno, ale jest to mniej racjonalne i wymaga ciągłej obsługi. Zjawiska, które dało się przy tym zaobserwować nie bez przyczyny nazywano „słomianym zapałem”, czy też „słomianym ogniem”, będące synonimem mocnego, ale dość krótkiego zapału. Właśnie sposób w jaki trzeba dostarczać słomę do tego rodzaju palenisk powodował (ciągłe podawanie rozluźnionej słomy w celu utrzymania ognia – brak odpowiedniej częstotliwości kończył się wygaszeniem ognia), że uzyskiwano nie najlepsze efekty. Spalanie w takich warunkach mogło się odbywać ze sprawnością procesu rzędu 30 – 40 %. Konstrukcje palenisk kotłów przystosowane do spalania słomy dają szansę uzyskać w tym procesie sprawność urządzenia rzędu 80 % (dla kotłów mniejszej mocy) natomiast dla kotłów o dużych wydajnościach można osiągnąć sprawność tego procesu nawet do 90 %.

- ♦ Ograniczenie emisji spalin z taboru samochodowego poprzez:
m.in. wprowadzanie biopaliw. Niezbędne jest rzetelne egzekwowanie okresowych kontroli stanu technicznego pojazdów. Pojazdy w złym stanie technicznym powinny być zatrzymywane i nie dopuszczane do ruchu. Emisję ze źródeł ruchomych reguluje w Unii Europejskiej szereg dyrektyw ustanawiających wymogi techniczne i dopuszczalne wartości dla zanieczyszczeń, które stopniowo będą wprowadzane w Polsce. Bardzo duże znaczenie będzie miało podniesienie standardu dróg i poprawa ich stanu technicznego. W obliczu bardzo szybkiego rozwoju motoryzacji konieczne jest rozbudowywanie i modernizacja infrastruktury drogowej.

10.4.8 OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI I PRZYWRÓCENIE WARTOŚCI UŻYTKOWEJ GLEB

Cel strategiczny nr 7

Realizacja celu powinna zapewnić ochronę jakości gleb, stosownie do wymagań standardów europejskich i krajowych, zagospodarowanie terenów zdegradowanych i zdewastowanych oraz racjonalne wykorzystanie ziemi. Przewiduje się, że wyeliminowane zostaną zagrożenia dla zdrowia ludzi i środowiska oraz tereny i obiekty o niskiej efektywności gospodarczej. Powstaną tereny m.in. leśne, rekreacyjno-wypoczynkowe, rolne, urbanistyczne czy przemysłowe.

Cele :

Cel nr 7.1. Ochrona gleb przed degradacją i zanieczyszczeniem wskutek czynników: naturalnych (m.in. zakwaszenie, erozja) i antropogenicznych.

Cel nr 7.2 Promocja rolnictwa ekologicznego.

Cel nr 7.3. Monitoring zagrożeń i optymalne wykorzystanie gleb w zależności od uwarunkowań przyrodniczych oraz ochrona zasobów gleb nadających się do wykorzystania rolniczego i leśnego przed ich przeznaczeniem na inne cele. Monitoring gleb pod kątem działania czynników zewnętrznych (zakwaszenie gleb, erozja, przeciążenie gleb materia, niewłaściwą techniką upraw, itp.).

Cel nr 7.4 Rekultywacja gleb zdegradowanych na obszarach rolniczego użytkowania, w tym zalesianie.

Cel nr 7.5 Wdrażanie programów rolno-środowiskowych.

Realizacja tego celu polega na ochronie zasobów gleb najlepszej jakości, nadających się do wykorzystania rolniczego i leśnego, zapobieganiu degradacji gleb, rekultywacji gleb, wykorzystaniu gleb w zależności od uwarunkowań przyrodniczych.

Działania w zakresie realizacji celu polegać będą na:

- ◆ wdrażaniu rolnictwa ekologicznego,
- ◆ stosowaniu racjonalnej gospodarki rolniczej,
- ◆ wdrażaniu programów rolno-środowiskowych, prowadzenie szkoleń w zakresie programów rolno-środowiskowych oraz wymogów ochrony środowiska przy stosowaniu środków ochrony roślin, nawozów mineralnych oraz utylizacji środków ochrony roślin,
- ◆ Monitoring stanu gleb i skał zagrożonych. Badania zmian chemizmu gleb, a w szczególności zawartości metali ciężkich w glebach użytkowanych rolniczo,
- ◆ modernizacja gospodarstw rolnych,
- ◆ stosowanie nowoczesnych metod produkcji rolnej poprzez postęp biologiczny, sprawną strukturę dystrybucji, zaopatrzenia, przetwórstwa i usług,
- ◆ optymalne użytkowanie rolnicze gleb, poprzez odpowiednie nawożenie i stosowaniu środków ochrony roślin,
- ◆ rekultywacja terenów i użytków rolnych zdegradowanych, w wyniku działania czynników antropogenicznych i naturalnych (erozja, osuwiska),
- ◆ Wdrażanie produkcji rolnej zgodnej z ustawą o rolnictwie ekologicznym (m.in. promowanie produktów markowych i certyfikowanych, utworzenie systemu banku informacji rynkowej)
- ◆ zachowywanie odpowiedniego odczynu gleb (z uwagi na występujące zasadniczo nadmierne zakwaszenie, stosowanie wapnowania),
- ◆ stosowanie zalesień gruntów nieprzydatnych rolniczo,
- ◆ likwidacja dzikich składowisk odpadów,
- ◆ szkolenia użytkowników gleb i gruntów w zakresie możliwości zasobów glebowych i ich degradacji oraz w zakresie rolnictwa ekologicznego.
- ◆ wdrażanie programów rekultywacji gleb i zalesiania gleb na obszarach rolniczego użytkowania,
- ◆ tworzenie punktów monitoringu stanu gleb, publikacje, szkolenia,
- ◆ Reklama zdrowej żywności, tworzenie punktów dystrybucji tej żywności

10.4.9 OCHRONA PRZED HAŁASEM I PROMIENIOWANIEM ELEKTROMAGNETYCZNYM**Cel strategiczny nr 8**

Realizacja tego celu pozwoli na znaczne zmniejszenie uciążliwości hałasowej w środowisku i promieniowania elektromagnetycznego. Przyczyni się do podniesienia komfortu życia mieszkańców województwa, szczególnie w rejonach, w których hałas jest szczególnie uciążliwy i skuteczniejszej ochrony ludzi i środowiska przed promieniowaniem elektromagnetycznym.

Cele średniokresowe:

Cel nr 8.1 - Podniesienie komfortu akustycznego dla mieszkańców.

Cel nr 8.2 - Poprawa bezpieczeństwa użytkowania dróg

Cel nr 8.3 - Niedopuszczenie do pogorszenia klimatu akustycznego na obszarach, gdzie sytuacja akustyczna jest korzystna.

Cel nr 8.4 - Ochrona mieszkańców i środowiska przed działaniem promieniowania

elektromagnetycznego - utrzymanie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku oraz sposobów sprawdzenia dotrzymania tych poziomów.

Cel nr 8.5 - Podwyższenie sprawności urządzeń, wysyłania, dystrybucji i Użytkowania energii elektrycznej.

Kierunki działań w zakresie realizacji celów:

- 1) wykonanie programów ograniczenia hałasu na obszarach o intensywnej zabudowie, w oparciu o ocenę stanu akustycznego,
- 2) optymalna lokalizacja obiektów uciążliwych,
- 3) surowe egzekwowanie stosowania przepisów krajowych i unijnych w zakresie ochrony przed hałasem.
- 4) Remonty i budowa dróg
- 5) Bieżące remonty dróg gminnych, właściwe utrzymanie dróg w okresach zimowych poprzez sprawne odśnieżanie.
- 6) Budowa chodników na terenach wiejskich szczególnie wzdłuż ruchliwych dróg.

Działania w zakresie realizacji długoterminowych celów w zakresie ochrony przed hałasem

Działania inwestycyjne:

- 1) modernizacje i remonty nawierzchni dróg, modernizacja istniejących połączeń komunikacyjnych;
- 2) stosowanie rozwiązań technicznych zapobiegających powstawaniu i przenikaniu hałasu do środowiska oraz środków zmniejszających poziom hałasu;
- 3) zabezpieczanie przed degradacją obszarów, gdzie sytuacja akustyczna jest korzystna;
- 5) wdrażanie programów ochrony przed hałasem w miarę ich opracowywania.

Zmniejszenie uciążliwości hałasu na terenach zurbanizowanych.

Bardzo częstą przyczyną uciążliwości powodowanej przez hałas komunikacyjny jest między innymi systematycznie wzrastające natężenie ruchu, wąskie, obustronnie zabudowane ulice, niedostateczna jakość nawierzchni i nie zawsze prawidłowe rozwiązania inżynierii ruchu. Wnioski z nich wypływające wskazują na utrzymywanie się korzystnych tendencji wzrostu jakości stosowanych środków transportu drogowego, w szczególności osobowego, kompensujących z powodzeniem szybko rosnące natężenie ruchu. Znacznie gorzej przedstawia się wprowadzanie zmian poprawiających jakość rozwiązań inżynieryjnych oraz własności eksploatacyjne dróg i ulic; konieczność ponoszenia na ten cel znacznych nakładów finansowych stanowi jeszcze poważną barierę w nadawaniu tym działaniom powszechności na miarę potrzeb. Szczególnie pilne jest to na obszarach szczególnej ochrony w celu ratowania ich klimatu akustycznego przed degradacją.

Realizacja tego celu zapewni zmniejszenie dyskomfortu życia mieszkańców, szczególnie w rejonach, w których hałas i wibracje są szczególnie uciążliwe. Ochrona przed hałasem polega na zapewnieniu najlepszego stanu akustycznego środowiska w szczególności poprzez:

- utrzymanie poziomu hałasu poniżej dopuszczalnego lub co najmniej na tym poziomie,
- zmniejszenie poziomu hałasu co najmniej do dopuszczalnego, gdy nie jest on dotrzymany.

Ochrona przed promieniowaniem elektromagnetycznym

Działania w obrębie tego celu polegają na skutecznej ochronie ludności przed działaniem promieniowania elektromagnetycznego, poprzez:

- 1) zachowanie poziomów pól elektromagnetycznych poniżej dopuszczalnych norm,
- 2) zmniejszaniu promieniowania elektromagnetycznego do poziomu co najmniej dopuszczalnego tam gdzie normy są przekroczone.

Zadania w zakresie oceny poziomów pól elektromagnetycznych i ich zmian dokonuje się w ramach państwowego monitoringu środowiska. Zadania okresowych badań kontrolnych poziomów pól elektromagnetycznych i prowadzenie rejestru terenów o stwierdzonych przekroczeniach dopuszczalnych poziomów spoczywają na Wojewodzie.

- Zadania samorządów gminnych polegać będą na właściwej lokalizacji obiektów, które mogą emitować pola elektromagnetyczne, czyli uwzględniania ich w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Ochrona ludzi i środowiska przed oddziaływaniem pól elektromagnetycznych polegać będzie na:
 - inwentaryzacji źródeł emisji;
 - wyznaczeniu obszarów ograniczonego użytkowania od istniejących i projektowanych emitorów
 - lokalizacji obiektów tak, by były jak najmniej konfliktowe z otaczającą przestrzenią,
 - egzekwowanie wykonywania pomiarów pól elektromagnetycznych do których inwestorzy zobowiązani są po uruchomieniu urządzeń
 - wdrażaniu najlepszych technik, technologii i rozwiązań technicznych ograniczających promieniowanie elektromagnetyczne.
 - Dążenie do lokalizacji możliwie jak największej ilości obiektów radiowo-telewizyjnych na jednej konstrukcji wsporczej
 - Uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego tras przebiegu linii wysokiego napięcia

Ponadto należy prowadzić:

- 1) monitoring pomiaru pól elektromagnetycznych
- 2) ograniczać emisję promieniowania elektromagnetycznego przez opracowanie odpowiedniego programu;
- 3) wydawanie przez organ ochrony środowiska pozwoleń na emitowanie pól elektromagnetycznych do środowiska

10.4.9 OCHRONA ZASOBÓW KOPALIN.

Cel strategiczny nr 9

W ochronie kopalin istotne znaczenie ma racjonalne gospodarowanie zasobami z uwagi na ich nieodnawialność. Ochronę złóż kopalin od strony organizacyjno-prawnej zapewniają przepisy ustaw odnoszące się do:

- korzystania z kopalin - ustawa z dnia 4 lutego 1994 roku, Prawo geologiczne i górnicze;
- ochrony kopalin, zasad eksploatacji i rekultywacji - ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 roku;
- ochrony złóż jako zasobu przyrody - ustawa z dnia 27 marca 2003 o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym poprzez obowiązek ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego szczególnych warunków zagospodarowania.

Wprowadzone w ostatnich latach nowelizacje tych ustaw, doskonalą warunki racjonalnego gospodarowania i ochrony przed degradacją zasobów surowców mineralnych. Najważniejszymi instrumentami ochrony zasobów jest wymóg uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach realizacji przedsięwzięcia po przeprowadzeniu postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, a także system koncesji udzielanych na podstawie ustawy Prawo geologiczne i górnicze na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż kopalin oraz ich wydobywanie. System koncesji w dalszym ciągu stanowić będzie podstawę ochrony zasobów kopalin. Realizacja priorytetu pozwoli na zapewnienie dostępności nieodnawialnych zasobów w przyszłości oraz na ograniczenie presji wywieranej na środowisko podczas prowadzenia prac geologicznych, a także w trakcie eksploatacji złóż kopalin.

Optymalne wykorzystanie kopalin, łącznie z wykorzystaniem kopalin towarzyszących oraz rekultywacja terenów poeksploatacyjnych. Realizacja celu ma za zadanie zwiększyć efektywność wykorzystania rozpoznanych złóż kopalin, poszukiwanie i rozpoznanie nowych złóż, ograniczenie negatywnych skutków wydobywania kopalin.

Cel nr 9.1 Optymalne wykorzystanie rozpoznanych eksploatowanych złóż.

Cel nr 9.2 Minimalizacja negatywnych skutków wydobywania kopalin.

Działania w zakresie realizacji celów

- 1) Ochrona złóż rozpoznanych i obszarów perspektywicznych
- 2) Maksymalne wykorzystanie złóż eksploatowanych,
- 3) Egzekwowanie prawidłowej prognozy wpływu zmian planu zagospodarowania przestrzennego na stan środowiska naturalnego, dla przypadków gdy złoża są udokumentowane i wprowadza się je do planu zagospodarowania przestrzennego
- 4) Współpraca z organami koncesyjnymi oraz organami administracji geologicznej w przypadkach kiedy wydawane będą koncesje na rozpoznawanie złóż,
- 5) Współpraca z organami administracji geologicznej w zakresie całej sfery prac geologicznych i geotechnicznych,
- 6) Jasne i precyzyjne formułowanie warunków prowadzenia działalności wydobywczej, zwracając zwłaszcza uwagę na projekt zagospodarowania złoża oraz projekt rekultywacji terenu po ustaniu działalności wydobywczej podczas opiniowania przez gminę wydawanej koncesji (bez tej pozytywnej opinii organ koncesyjny nie powinien jej wydać)
- 7) Ograniczanie nielegalnego wydobywania surowców (tzw. „dzikich wyrobisk” stwarzających zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi),
- 8) Likwidacja dzikich wyrobisk w celu ograniczenia ich ujemnego wpływu na środowisko (rabunkowa eksploatacja jest niekorzystna dla stanu złoża, powoduje marnotrawstwo zasobów i może powodować dewastację powierzchni gruntu),
- 9) Likwidacja i rekultywacja „dołów urobkowych”, powstałych przy eksploatacji ropy naftowej, bieżąca rekultywacja terenów poeksploatacyjnych i terenów zdegradowanych.

10.4.9 Edukacja ekologiczna, Cel szczegółowy nr 10 - Edukacja ekologiczna, dostęp do informacji i poszerzanie dialogu społecznego

Cel strategiczny nr 10

Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców gminy oraz propagowanie ochrony i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych.

Działania edukacyjne powinny być prowadzone na dwóch płaszczyznach:

- Edukacja formalna – realizowana w systemie oświatowym
- Edukacja nieformalna – podnosząca ekologiczną świadomość społeczności i władz lokalnych

Cele krótkookresowe i średniookresowe:

Cel nr 10.1 Wdrożenie systemu informacji o środowisku

Cel nr 10.2 Rozwój bazy edukacyjnej i ogólnodostępnych form edukacji ekologicznej.

Cel nr 10.3 Edukacja ekologiczna w szkołach i w rolnictwie.

Cel nr 10.4 Poprawa świadomości ekologicznej w zakresie właściwych postaw dotyczących korzystania ze środowiska (m.in. gospodarki odpadami i racjonalizacji zużycia wody, energii cieplnej i elektrycznej). Promowanie odnawialnych źródeł energii.

Cel nr 10.5 Podniesienie świadomości społecznej w zakresie wiedzy o środowisku (zagadnienia ochrony ekosystemów, ochrony krajobrazu, kształtowanie norm zachowań sprzyjających ochronie różnorodności biologicznej) i jego zagrożeniach.

Cel nr 10.6. Promowanie rolnictwa ekologicznego,

Działania w zakresie realizacji celów krótkookresowych:

1. prowadzenie edukacji ekologicznej dzieci i młodzieży w zakresie zrozumienia celów ochrony przyrody i różnorodności biologicznej,
2. przygotowanie nowoczesnych (komputerowych) systemów zarządzania i dokumentowania zasobami środowiska,
3. prowadzenie szkoleń dla rolników, kontynuowanie doradztwa rolniczego,
4. wprowadzenie dodatkowych form nauki wiedzy ekologicznej poprzez kółka zainteresowań, spotkania, konkursy,
5. organizacja ścieżek przyrodniczo-edukacyjnych, utrzymanie istniejących ścieżek przyrodniczych, punktów widokowych, itp.
6. Egzekwowanie przepisów, dotyczących: porządku, gospodarki odpadami, gospodarki wodno-ściekowej i ochrony przed hałasem,
7. Prowadzenie edukacji ekologicznej w szkołach (kółka zainteresowań, konkursy ekologiczne itp. prowadzenie aktywnych form edukacji np. „Ekolekcje”), wprowadzanie do edukacji szkolnej programów ochrony środowiska wraz z planem gospodarki odpadami, w zakresie nauki przyrody nauczyciele zamierzają wprowadzić program nauczania n/t segregacji odpadów.

Edukacja formalna powinna uwzględniać następujące działania:

- Realizację zajęć zawierających elementy edukacji ekologicznej w przedszkolach, szkołach podstawowych i ponadpodstawowych
- Utrzymywanie klas o profilu kształcenia ekologiczno – przyrodniczym w szkołach
- Wprowadzenie przedmiotu „Ekologia” do siatki zajęć szkolnych
- Uczestnictwo uczniów w olimpiadach, konkursach i programach ekologicznych o charakterze regionalnym i krajowym
- Ponadprogramową edukację z zakresu ekologii i ochrony środowiska, prowadzenie odrębnych zajęć dotyczących ochrony środowiska, organizowanie zajęć w terenie i wycieczek krajoznawczych, prowadzenie ekologicznych kół zainteresowań, wykonywanie wystaw i ekspozycji, albumów i kronik prezentujących osiągnięcia uczniów w poznawaniu i ochronie środowiska

- Zaangażowanie szkół i uczniów w akcjach sprzątnięcia terenu gminy, sadzenia drzew i pielęgnacji zieleni, opieki nad zwierzętami, zbierania surowców wtórnych, a także innych przedsięwzięciach proekologicznych zasługujących na uwagę
- rozwój bazy edukacji ekologicznej, w tym rozwój zagospodarowania edukacyjnego i turystycznego obszarów leśnych i parków krajobrazowych (ścieżki edukacyjne, szlaki turystyczne, tablice informacyjne itp.), prowadzenie kampanii informacyjno-edukacyjnych, wspieranie imprez prośrodowiskowych oraz działalności wydawniczej,

Edukacja nieformalna obejmować powinna:

- Przedsięwzięcia edukacyjne i promocyjno – informacyjne, dotyczące ochrony środowiska, podejmowane przez władze samorządowe i podległe im służby komunalne na rzecz upowszechniania proekologicznych postaw mieszkańców gminy:
 - Urządzanie konkursów, festynów i innych imprez o tematyce ekologicznej
 - Organizowanie seminariów, warsztatów, wykładów i szkoleń związanych z ekologią i ochroną środowiska
 - Sporządzanie i rozprowadzenie wśród mieszkańców różnych materiałów informacyjnych (np. ulotek, folderów, publikacji prasowych) poświęconych ochronie środowiska
 - Tworzenie ścieżek edukacji ekologicznej
- Przedsięwzięcia edukacyjne i promocyjno – informacyjne dotyczące ochrony środowiska podejmowane w gminie przez inne podmioty, takie jak:
 - pozarządowe organizacje ekologiczne
 - placówki służby zdrowia
 - straż pożarną
 - instytucje naukowe i kulturalne
 - dyrekcje lasów państwowych
 - przedsiębiorstwa turystyczne i uzdrowiskowo – rekreacyjne

11. Monitoring i zarządzanie środowiskiem

Monitoring dostarcza informacji, w oparciu o które można ocenić zmiany stanu środowiska. Jest również podstawą oceny efektywności wdrażania polityki środowiskowej. Rozróżniamy dwa rodzaje monitoringu:

- Monitoring jakości środowiska
- Monitoring polityki środowiskowej

W okresie wdrażania niniejszego programu, monitoring będzie wykorzystywany dla uaktualnienia polityki ochrony środowiska. Celem monitoringu jest zwiększenie efektywności polityki środowiskowej poprzez zbieranie, analizowanie i udostępnianie danych dotyczących jakości środowiska i zachodzących w nim zmian.

Informacja o stanie środowiska jest niezbędna do ustanawiania priorytetów ochrony środowiska, monitorowania, egzekwowania i przestrzegania przepisów ochrony środowiska. Powinna służyć zarówno podejmującym decyzje, jak i społeczeństwu, sektorowi prywatnemu, pozarządowym organizacjom ekologicznym i wszystkim zainteresowanym grupom.

11.1 Monitoring stanu środowiska

Monitoring stanu środowiska obejmuje badania ciągłe i okresowe prowadzone przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska oraz Wojewódzką i Powiatową

Stację Sanitarno-Epidemiologiczną, które mogą służyć do oceny stanu środowiska, jak również wskazywać postęp w zakresie:

- Poprawy czystości wód powierzchniowych i podziemnych
- Poprawy jakości powietrza atmosferycznego
- Ograniczania hałasu
- Wprowadzania zintegrowanego systemu gospodarki odpadami

11.2 Monitoring procesu wdrażania POŚ

Monitoring Programu Ochrony Środowiska polega na ocenie stopnia realizacji i terminowości wykonania przyjętych celów i zadań, a także rozbieżności między założeniami a realizacją programu i ich przyczyny. Wójt, co 2 lata (zgodnie z art. 18 ust.2 Ustawy Prawo Ochrony Środowiska) ma obowiązek sporządzić raport z wykonania programu ochrony środowiska i przedstawić go Radzie Gminy w celu oceny i akceptacji oraz wprowadzenia niezbędnych korekt wynikających ze zmian uwarunkowań lub zmian w przepisach prawa.

Do oceny postępów w realizacji programu oprócz sprawozdań z realizacji działań inwestycyjnych i wykonania zadań edukacyjnych oraz organizacyjnych mogą służyć wyniki badań monitoringowych, jak również niektóre wskaźniki statystyczne. Porównanie ilości emitowanych zanieczyszczeń w latach sprawozdawczych z odpowiednimi danymi z ubiegłego wielolecia pozwoli ocenić sumaryczne efekty realizacji programu.

Monitoring procesu wdrażania Programu Ochrony Środowiska dla gminy Czarna będzie obejmował w szczególności:

- Określenie stopnia wykonania działań
- Określenie stopnia realizacji przyjętych celów
- Ocenę rozbieżności pomiędzy przyjętymi celami i działaniami a ich wykonaniem
- Analizę przyczyn wykrytych rozbieżności

11.3. Zarządzanie programem

Efektywne wdrażanie niniejszego opracowania wymaga dużego zaangażowania administracji samorządowej, a także prawidłowej współpracy między wszystkimi instytucjami (organizacjami) włączonymi w zagadnienia ochrony środowiska. Wdrażanie polityki długoterminowej oraz strategii krótkoterminowej rozpocznie się w okresie zmian systemu prawnego, wynikających z dostosowania polskiego ustawodawstwa do przepisów Unii Europejskiej. Zmiany te mogą mieć wpływ na strukturę zarządzania środowiskiem, a co za tym idzie na strukturę zarządzania niniejszym programem.

Możliwość skutecznego wykonywania ustaleń Programu wiązać się będzie ściśle z możliwościami finansowymi jednostek odpowiedzialnych za poszczególne zadania. Program jest jednak jednocześnie elementem niezbędnym do pozyskania tych środków. Pośrednio warunkiem sprawnej realizacji jest też posiadanie instrumentu w postaci odpowiednich zasobów kadrowych tj. niezbędnej liczby etatów oraz kompetentnych pracowników.

Grupę instrumentów zarządzania Programem tworzą:

- 1) instrumenty prawno-administracyjne;
- 2) instrumenty rynkowe;
- 3) instrumenty finansowe;

- 4) instrumenty z zakresu organizacji, marketingu i zarządzania środowiskiem;
- 5) instrumenty informacyjno-edukacyjne.

11.4. Struktura zarządzania Programem

Zarządzanie, realizacja i kontrola Programu na poziomie gminy, prowadzone będą przez administrację rządową i samorządową oraz przez inne instytucje, w zakresie i poprzez instrumenty określone ustawami. Wójt jest odpowiedzialny za wdrażanie i koordynację działań określonych w Programie, co znaczy że:

- czuwa nad realizacją poszczególnych zadań,
- przygotowuje wnioski o środki inwestycyjne,
- współpracuje w zakresie realizacji programów wyższego rzędu i programów sąsiednich gmin),
- modyfikuje Program w zależności od uwarunkowań, w tym prawnych,
- promuje Program.

Na obszarze gminy ochrona środowiska realizowana będzie, zgodnie z przepisami szczególnymi, przez:

1. Wójta jako organ ochrony środowiska na szczeblu gminnym,
2. Starostę jako organ ochrony środowiska na szczeblu powiatowym,
3. Wojewodę Podkarpackiego oraz podległe mu służby zespolone, dysponujące instrumentami prawnymi w zakresie: reglamentowania prawa do korzystania ze środowiska, kontroli, nadzoru, negocjacji, opiniowania,
4. Samorząd Województwa Podkarpackiego i podległe mu jednostki organizacyjne,
5. organy administracji centralnej (m.in. Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi)
6. Instytucje finansujące zadania ochrony środowiska,
7. Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Krośnie
8. Kuratorium Oświaty w Rzeszowie, Delegatura w Jaśle,
9. Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale,
10. Administrację niezespoloną (specjalną), a w szczególności:
 - a) Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie,
 - b) Powiatowego Inspektora Sanitarnego,
 - c) Państwową Straż Pożarną, w zakresie ratownictwa ekologicznego,
 - e) Izbę Celną w Ustrzykach Dolnych
 - f) Bieszczadzki Park Narodowy

Na poziomie gminnym organem ochrony środowiska jest, Wójt gminy. Poza ogólnymi przepisami prawnymi, posiada on instrument zarządzania przestrzenią i środowiskiem, jakim jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Ważne jest uwzględnienie ścisłych powiązań Powiatu Bieszczadzkiego z gminami. Najważniejsze powiązania przejawiają się w gospodarce ściekowej i gospodarce odpadami.

Ponadto ważnymi realizatorami Programu będą przedsiębiorstwa i zakłady komunalne oraz lokalne ekologiczne organizacje pozarządowe działające na terenie powiatu.

11.5. Harmonogram weryfikacji celów i kierunków działań oraz terminów przygotowywania raportów z wykonania programów

Jak wspomniano powyżej, Ustawa Prawo Ochrony Środowiska nakłada na Burmistrza obowiązek sporządzenia co 2 lata raportu z wykonania programu ochrony środowiska i przedłożenia go Radzie Miasta. Realizacja zadań, wyszczególnionych w „II Polityce Ekologicznej Państwa”, a zwłaszcza wdrożenie systemów informatycznych oraz modyfikacja systemu statystyki publicznej, państwowego monitoringu środowiska i pozostałych mechanizmów nadzoru i kontroli, umożliwi wykonywanie co 2 lata oceny realizacji Gminnego Programu Ochrony Środowiska oraz oceny realizacji programów naprawczych poszczególnych komponentów środowiska.

11.6. Edukacja ekologiczna w aspekcie wdrażania POŚ

W przyjętej przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w 2002 r. „II Polityce Ekologicznej Państwa”, w zasadzie uspołeczniania, zapisano prawo do udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji ekologicznych. Zasada uspołeczniania będzie realizowana poprzez stworzenie instytucjonalnych i prawnych warunków do udziału wszystkich zainteresowanych podmiotów wywierających bezpośredni lub pośredni wpływ na sposób i intensywność korzystania ze środowiska. Aby udział ten był wystarczająco szeroki i przynosił oczekiwane efekty, konieczne jest z jednej strony stymulowanie samej chęci takiego udziału, natomiast z drugiej tworzenie sprzyjających warunków dla praktycznej realizacji tej potrzeby oraz dostarczenie wiedzy i umiejętności pomocnych w konkretnych działaniach.

Podstawowe znaczenie dla szerokiego, społecznego udziału w osiągnięciu celów ekologicznych mają

- Odpowiednia edukacja ekologiczna
- Zapewnienie powszechnego dostępu do informacji o środowisku
- Stworzenie instytucjonalnego zabezpieczenia dla wyrażania przez społeczeństwo swoich opinii i wpływania na podejmowane, istotne dla środowiska decyzje

Edukacja ekologiczna jest procesem kształtowania świadomości ekologicznej. Poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa zależy od ilości i jakości informacji, która do niego dociera oraz od form i sposobów edukacji. Edukacja która trafia do społeczeństwa powinna być ścisła, bezstronna i kompletna. Jasność i klarowność treści powinna być wynikiem jednoznaczności sformułowań. Edukacja ekologiczna powinna być prowadzona na wszystkich poziomach szkolnictwa, począwszy od szkół podstawowych po szkoły wyższe, a także wśród społeczności lokalnej gminy.

W prowadzeniu edukacji można wykorzystać potencjał pozarządowych organizacji ekologicznych.

11.7 Upowszechnianie informacji o stanie środowiska i wykonaniu programu

Obecnie informacja ekologiczna w Polsce dostępna jest dla społeczeństwa poprzez:

- Publikacje Głównego Urzędu Statystycznego
- Publikacje Ministerstwa Środowiska
- Publikacje służb państwowych – Inspekcję Ochrony Środowiska, Państwowy Zakład Higieny, Inspekcję Sanitarną
- Publikacje o charakterze edukacyjnym i popularyzatorskim jednostek naukowo-badawczych

- Publikacje opracowane przez organizacje pozarządowe, Polski Klub Ekologiczny, Ośrodki i Centra Edukacji Ekologicznej, Fundacje Ekologiczne
- Prasę popularnonaukową o tematyce ekologicznej
- Programy telewizyjne i radiowe
- Targi i giełdy ekologiczne
- Plakaty, plakaty filmowe, filmy
- Festiwale i konkursy ekologiczne
- Akcje edukacyjne i promocyjne
- Internet

Gromadzenie i udostępnianie informacji dotyczących środowiska jest jednym z zadań Inspekcji Ochrony Środowiska (art. 28 ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska). Zgodnie z powyższym, do celów swojej działalności IOŚ włączyła zadania edukacji ekologicznej i szerokiego informowania społeczeństwa o faktycznym stanie środowiska w Polsce oraz działaniach mających na celu jego ochronę, w tym również sprawozdania z realizacji wykonania założeń przyjętych w niniejszym opracowaniu.

Przedstawiciele WIOŚ, zgodnie z wymaganiami wynikającymi z art. 8a ust.2 Ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska, przygotowują i przedstawiają radom powiatów i sejmiku województwa coroczną informację o stanie środowiska i podejmowanych działaniach na rzecz jego poprawy.

12. Koszty i źródła finansowania PROGRAMU

12.1. Koszt realizacji programu

Źródła finansowania Programu ochrony środowiska będą zróżnicowane w zależności od rodzaju i okresu przewidywanego działania, a przede wszystkim możliwości stosowania instrumentów finansowo-ekonomicznych zapewnionych na poziomie krajowym. Zgodnie z polityką ekologiczną państwa założone cele mogą być zrealizowane przy stopniowym wzroście udziału wydatków na ochronę środowiska i gospodarkę wodną tj. w latach w latach 2010-2011, 2,1-2,2%. Według oszacowanych kosztów dostosowawczych Polski do Unii Europejskiej, w najbliższych 10 latach trzeba przeznaczyć na ochronę środowiska 2-3 razy więcej niż dotychczas.

12.2. Źródła finansowania Programu

INFORMACJE OGÓLNE NA TEMAT ŹRÓDEŁ FINANSOWANIU PROGRAMU

Źródła finansowania Programu ochrony środowiska będą zróżnicowane, w zależności od rodzaju i okresu przewidywanego działania, a przede wszystkim możliwości stosowania instrumentów finansowo-ekonomicznych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

W najbliższych latach priorytetowe będą działania związane z realizacją postanowień Traktatu Akcesyjnego. Odnowiona Strategia Lizbońska w obszarze środowiska kładzie nacisk na wzmacnianie synergii pomiędzy ochroną środowiska i wzrostem gospodarczym, przede wszystkim poprzez racjonalne wykorzystywanie zasobów środowiska oraz rozwój przemysłu środowiskowego (ecoindustry).

Nakłady na ochronę środowiska będą więc musiały znacznie wzrosnąć.

Struktura wydatków na ochronę środowiska wg źródeł finansowania od kilku lat utrzymuje się na podobnym poziomie tj. zdecydowanie dominują wydatki ze środków

własnych (ok.40%), ze środków zagranicznych (ok.35%), funduszy ekologicznych (ok.15%) i do 2010 r. nie przewiduje się zmian w tym zakresie. Wśród grup inwestorów nadal dominować będą gminy (ok.55% wydatków na ochronę środowiska i gospodarkę wodną) lecz przewiduje się sukcesywny wzrost udziału przedsiębiorstw (do ok. 40%).

Źródłem środków własnych mogą być m.in: budżety samorządów, środki własne przedsiębiorstw komunalnych, pożyczki z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i/lub wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, budżet państwa, międzynarodowe instytucje finansowe (EBI, EBOR).

Realizacja programu finansowana będzie ze środków:

1) **publicznych**, w tym:

a) krajowych, pochodzących z: budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu

terytorialnego, pozabudżetowych instytucji publicznych,

b) zagranicznych, pochodzących, między innymi, z Funduszu Spójności, funduszy

strukturalnych, Inicjatywy Wspólnoty, Mechanizmu Finansowego Europejskiego

Obszaru Gospodarczego, Norweskiego Mechanizmu Finansowego, instrumentu

finansowego na rzecz środowiska LIFE+, fundacji itp.;

2) **niepublicznych**, pochodzących z dochodów przedsiębiorstw i inwestorów, banków komercyjnych, funduszy inwestycyjnych, towarzystw leasingowych itp., w ramach których najczęstszymi formami finansowania będą:

a) zobowiązania finansowe (np. kredyty, pożyczki, obligacje, leasing),

b) udziały kapitałowe (akcje i udziały w spółkach),

c) fundusze własne inwestorów,

d) dotacje (tzw. granty) i subwencje właściwe,

e) zagraniczna pomoc finansowa udzielana poprzez fundacje, programy pomocowe.

W latach 2007-2013 w województwie podkarpackim podział środków unijnych na działania związane z ochroną środowiska odbywa się będzie zgodnie z:

1) Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013 na realizację, którego przeznaczono kwotę **1,14 mld euro**;

2) Programami Operacyjnymi opracowywanymi na poziomie krajowym, z których najważniejszy dla realizacji celów ekologicznych to „Infrastruktura i Środowisko” oraz „Innowacyjna Gospodarka” (m.in. dofinansowanie projektów środowiskowych w przedsiębiorstwach związanych m.in. ze zmniejszeniem wodochłonności, materiałochłonności i energochłonności) i „Kapitał Ludzki” (m.in. podnoszenie kwalifikacji administracji i służb odpowiedzialnych za ochronę środowiska oraz szkolenia związane z edukacją ekologiczną);

3) programami Europejskiej Współpracy Terytorialnej oraz Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa (dotyczy zewnętrznych granic zewnętrznych UE): Program Polska-Słowacja (dofinansowanie ze środków EFR ma przekroczyć 85 ml euro), Program dla Europy Środkowej [ang. akronim CEP], Program Współpracy Międzyregionalnej INTERREG IV C, Program Polska-Białoruś-Ukraina (z budżetem ponad 186 mln euro);

4) Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 – zgodnie z zaproponowanym przez MRiRW podziałem dla wybranych działań, do województwa podkarpackiego trafi ok. 300,43 mln euro pochodzących z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (kwota ta ulegnie zwiększeniu po dokonaniu przez MR i RW podziału na regiony środków na gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi).

W latach 2007-2015 do województwa podkarpackiego może trafić 2 746,91 mln euro, w ramach działań objętych Strategią Rozwoju Kraju (w tym wartość dofinansowania unijnego wynosić może 2 291,66 mln euro).

MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA PRZEDSIĘWZIĘĆ PRZEZ WAŻNIEJSZE INSTRUMENTY FINANSOWE

Program Operacyjny „Infrastruktura i Środowisko”

„PO Infrastruktura i Środowisko” koncentruje się na działaniach o charakterze strategicznym i ponadregionalnym. Ponad 66% wydatków będzie przeznaczonych na realizację celów Strategii Lizbońskiej. W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ) realizowanych będzie 15 osi priorytetowych, w tym 6 dotyczących środowiska:

1. Gospodarka wodno - ściekowa
2. Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi
3. Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska
4. Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska
5. Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych
6. Drogowa i lotnicza sieć TEN-T
7. Transport przyjazny środowisku
8. Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe
9. Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna
10. Bezpieczeństwo energetyczne, w tym dywersyfikacja źródeł energii
11. Kultura i dziedzictwo kulturowe
12. Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia
13. Infrastruktura szkolnictwa wyższego
14. Pomoc techniczna – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
15. Pomoc techniczna – Fundusz Spójności

13. UWARUNKOWANIA REALIZACJI PROGRAMU

Realizacja Programu może napotykać trudności wynikające z uwarunkowań (trudnych do oszacowania na obecnym etapie) takich jak:

- 1) możliwości współpracy lokalnej (współpracy samorządu powiatowego ze społecznością lokalną, instytucjami różnego szczebla, organami gmin),
- 2) uwarunkowania prawno-politycznych,
- 3) zmiany strukturalne w administracji publicznej i funduszach celowych,
- 4) możliwości finansowych, zwłaszcza:
 - a) możliwości kredytowe gmin i przedsiębiorstw;
 - b) środki finansowe możliwe do pozyskania,
 - c) ograniczania środków na ochronę środowiska (przeznaczanie środków finansowych na zaspokojenie ogromnych potrzeb społeczeństwa, w zakresie innym niż ochrona środowiska.
- 5) rezygnacja lub opóźnienie w realizacji konkretnych działań w programach wyższego rzędu,
- 6) dynamika procesu rozwoju i zmian w sferach: gospodarczej, przyrodniczej, przestrzennej, społecznej i polityczno – instytucjonalnej,
- 7) możliwości pozyskania terenu pod realizację projektów;
- 8) możliwości techniczne wykonania zadań (m.in. zasoby ludzkie, wyposażenie techniczne),
- 9) stopień zaangażowania instytucji odpowiedzialnych za realizację zadań,
- 10) aktualne priorytety, określone w dokumentach rządowych, wojewódzkich, powiatowych.

14. RODZAJ I HARMONOGRAM REALIZACJI DZIAŁAŃ EKOLOGICZNYCH

W zależności od czasu pełnej realizacji (od rozpoczęcia zadania do osiągnięcia celu wg przyjętego miernika) przyjęto podział na zadania:

- **krótkookresowe (2010 r. -2013 r.)**
- **średniookresowe (do 2017 r.)**
- **długookresowe (do 2021 r.).**

Zadania gminy

Zadania samorządu gminnego obejmują działania finansowane w całości lub częściowo ze środków pozostających w dyspozycji gmin i szczegółowo ustalone zostaną w gminnych programach ochrony środowiska. Część działań, w ramach uregulowań ustawowych, techniczno-organizacyjnie może być wspierana przez samorząd powiatowy. Wsparcie finansowe dla działań na rzecz ochrony środowiska na terenie powiatu będzie udzielane w miarę możliwości finansowych starostwa powiatowego.

Zadania własne gmin powinny określać: opis przedsięwzięcia, termin realizacji, instytucje odpowiedzialną, koszty, źródła finansowania. Zadania koordynowane powinny być ujęte w programie z takim stopniem szczegółowości, jaki jest dostępny na terenie gminy. Szczegółowy opis zadań zawarto w tabeli nr 15.1

Gminny program ochrony środowiska powinien być skoordynowany w szczególności ze:

- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- lokalnymi programami rozwoju infrastruktury,
- gminnym planem gospodarki odpadami,
- programami, których opracowanie wynika z ustawy Prawo ochrony środowiska m.in. ochrony przed hałasem, programem ochrony wód (jeżeli zostały opracowane).

15. ZAŁĄCZNIKI

15.1. Załączniki tabelaryczne

Tab. nr 15.1. CELE STRATEGICZNE DO ZREALIZOWANIA PRZEZ GMINĘ

Lp	Nazwa zadania i zakres rzeczowy	Termin realizacji	Jednostka odpowiedzialna	Podmioty uczestniczące	Koszty realizacji /tys. PLN/	Źródła finansowania
OCHRONA I EFEKTYWNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW WODNYCH						
Cel strategiczny nr 1						
1	Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie Gminy Czarna obejmującej wszystkie miejscowości :		Gmina	Gmina		Środki własne gminy Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
	Czarna Górna	2012-2013			7 000 (w tym 3500 środki własne)	
	Lipie, Michniowiec , Żłobek	2014-2017			10 000(w tym środki własne 5000)	
2	Budowa nowych oczyszczalni Gminnych mechaniczno-biologicznych.	2013-2016	Gmina	Gmina	4000 (w tym środki własne 1000)	Środki własne GFOŚiGW, WFOŚiGW, fundusze pomocowe
3	Zaopatrzenie Gospodarstw nie objętych kanalizacją w przydomowe oczyszczalni ścieków lub zbiorniki bezodpływowe (Budowa nowych oczyszczalni	2010-2012	Gmina	Indywidualne gospodarstw	b.d.	Środki własne GFOŚiGW,

przydomowych i zagrodowych na terenach, na których budowa zbiorczej sieci kanalizacyjnej jest ekonomicznie niezasadniona)		a domowe			WFOŚiGW, fundusze pomocowe	
4	Prowadzenie kontroli poprawności systemu odprowadzania ścieków	2010-2013	Gmina	-	b.d.	Środki własne gminy
5	Prowadzenie kontroli stanu technicznego zbiorników bezodpływowych oraz kontrola potwierdzeń wywozu nieczystości ciekłych	2010-2013	Gmina	-	b.d.	Środki własne gminy
6	stopniowe ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko zanieczyszczeń obszarowych (pozostałości chemicznych środków ochrony roślin oraz nawozów) i punktowych (składowiska obornika) pochodzących z działalności rolniczej	2010-2015	Gmina	właściciele nieruchomości	b.d.	Środki własne gminy
7	Egzekwowanie zasad użytkowania terenu w strefach ochronnych ujęć wód podziemnych zgodnie z przepisami szczególnymi	działanie ciągłe	Gmina	Gmina, Sanepid	b.d.	środki własne właścicieli ujęć wód
8	Zaspokojenie zapotrzebowania ludności na odpowiednią jakościowo wodę pitną oraz do celów bytowo-gospodarczych i rekreacyjno-turystycznych Budowa sieci wodociągowej w miejscowościach Gminy Budowa sieci wodociągowej min. w miejscowości Rabe	2011-2019	Gmina	Gmina	6000 (w tym środki własne 2000)	środki własne gminy NFOŚ, WFOŚ, SAPARD, środki własne mieszkańcó w

9	Modernizacja i rozbudowa stacji uzdatniania wody w celu zapewnienia właściwej jakości wody na terenie Gminy. Modernizacja Ujęcia w miejscowości Czarna Górna	2010-2017	Gmina	Gmina, właściciele ujęć	4 000	środki własne gminy
10	Egzekwowanie zasad użytkowania terenu w strefach ochronnych ujęć wód podziemnych zgodnie z przepisami szczególnymi	działanie ciągłe	Gmina	Gmina, Sanepid	b.d.	środki własne właścicieli ujęć wód
11	Ochrona wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany z źródeł rolniczych Ograniczanie zanieczyszczeń azotowych pochodzących z rolnictwa	2010-2015	Gmina	Gmina	b.d.	środki własne, fundusze ochrony środowiska
12	wyznaczenie i ochrona terenów źródłiskowych oraz przeciwdziałanie nadmiernemu wyczerpywaniu źródeł przez lokalne, małe wodociągi na terenach wiejskich	2010-2015	Gmina	Gmina, RZGW	b.d.	środki własne gmin
13	przeprowadzenie akcji edukacyjno-informacyjnej propagującej optymalizację zużycia wody przez indywidualnych użytkowników	2010-2012	Gmina	Gmina, organizacje pozarządowe	b.d.	środki własne gmin PFOŚ, WFOŚ
Ochrona przed powodzią Cel strategiczny nr 2						
14	Bieżąca konserwacja cieków powierzchniowych	do 2021	RZGW	Zarządcy cieków	Brak danych umożliwiających ustalenie kosztów	środki własne jednostek realizujących
15	inwentaryzacja i budowa oraz prawidłowa eksploatacja systemów melioracji	działanie ciągłe	PZMiUW, Gmina	PZMiUW, Gmina	Brak danych umożliwiających ustalenie	środki własne

					kosztów	jednostek realizujących	
16	wspieranie wszelkich działań lokalnych zmierzających do zwiększenia naturalnej retencji zlewni poprzez kształtowanie pokrycia terenu sprzyjającego retencji wód (prowadzenie zalesień, ograniczanie wyrębów drzew) i stosowanie metod agrotechnicznych w rolnictwie sprzyjających retencji glebowej i ograniczających spływ powierzchniowy	Do 2021	Gmina, RZGW, WODR, PZMiUW, Starostwo	Gminy, RZGW, WODR, PZMiUW, Starostwo	Brak danych umożliwiających ustalenie kosztów	środki własne jednostek realizujących, WFOŚ	
17	Naprawa systemu regulacji i zabudowy rzek i potoków przy maksymalnym wykorzystaniu lokalnych surowców naturalnych i odpadowych (zapory przeciwrumowiskowe, stopnie, progi, żłoby oraz lokalne umocnienia brzegów) – zgodnie z Programem działań inwestycyjnych opracowanym przez Podkarpacki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych	zadanie ciągłe		P Z M i U W	P Z M i U W	Brak danych umożliwiających ustalenie kosztów	środki własne jednostek realizujących, WFOŚ
GOSPODARKA ODPADAMI (Minimalizacja ilości odpadów kierowanych do unieszkodliwiania na składowiskach oraz ograniczenie ich negatywnego wpływu na środowisko) Cel strategiczny nr 3							
18	Cel ten określa jako priorytet ograniczenie ilości wytwarzanych odpadów oraz wdrożenie nowoczesnego systemu ich wykorzystywania i unieszkodliwiania.		Gmina	Gmina		środki własne, fundusze strukturalne	
	Prowadzenie selektywnej zbiórki odpadów	2010 – 2013			100		
	Wykonanie Gminnego Punktu Zbiórki Odpadów Niebezpiecznych	2010 – 2013			70		

	Zakup pojemników typu Igloo	2010 - 2017			50	
	Aktualizacja gminnego Planu Gospodarki Odpadami	2013			10	
	Organizacja zbiórki odpadów wielkogabarytowych, odpadów elektrycznych i elektronicznych, niebezpiecznych	2010 - 2017 2009- 2012			50	
	Opracowanie Planu Usuwania odpadów azbestowych	2010 - 2032			3	
	Zbiórka odpadów azbestowych	2010- 2012			200	
	„Inwentaryzacja i likwidacja dzikich wysypisk”				20	
Odnawialne źródła energii, energetyka alternatywna . Cel strategiczny nr 4						
19	Rozwój systemu wykorzystania energii odnawialnej. Promowanie nowych nośników energii ekologicznej pochodzących ze źródeł odnawialnych – energia słoneczna,	2010 – 2021	Właściciele obiektów, Gmina	organizacje pozarządowe , Urząd Gminy, właściciele obiektów	Brak danych umożliwiają cych ustalenie kosztów	środki własne jednostek realizujących , dotacje gmin i funduszy, NFOŚ, WFOŚ, PFOŚ
20	opracowanie i wdrożenie przez gminy (zgodnie z Prawem Energetycznym) planów zaopatrzenia w energię.	2010	Gmina		5	budżet gminy
21	poprawa parametrów energetycznych budynków - termomodernizacja	2010- 2021	właściciele i zarządcy budynków	właściciele i zarządcy budynków	Brak danych umożliwiają cych ustalenie	środki własne jednostek

kosztów realizujących
WFOŚ, NFOŚ**OCHRONA RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ I KRAJOBRAZU ORAZ ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ LASÓW**

(Zachowanie walorów i zasobów przyrodniczych z uwzględnieniem georóżnorodności i bioróżnorodności, w tym wzrost lesistości gminy)

Cel strategiczny nr 5

22	Pielęgnacja pomników przyrody itp.	zadanie ciągłe	Gmina	Gmina, Wojewoda	Brak danych umożliwiających ustalenie kosztów	środki własne
23	Rozwój rolnictwa ekologicznego, agroturystyki zgodnie z Krajowym Programem Aktywizacji Wsi	zadanie ciągłe	Rolnicy indywidualni	Rolnicy indywidualni	b.d.	środki własne, środki pomocowe
24	Ochrona rewaloryzacja istniejących terenów zieleni i zadrzewień i tworzenie nowych na terenach zabudowanych,	zadanie ciągłe	Gmina	Gmina	b.d.	środki własne
25	Wprowadzenie nowych obszarów chronionych	zadanie ciągłe	Gmina, Wojewoda	Gmina	b.d.	Ministerstwo, budżet wojewody
26	Wdrażanie programów rolno-środowiskowych na obszarze gminy	zadanie ciągłe	Gmina	Gmina	b.d.	środki własne
27	uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego selektywnego dostępu do terenów wyjątkowo cennych przyrodniczo	2010-2013	Gmina	Gmina	b.k.	środki własne jednostek realizujących
28	wprowadzenie odpowiednich procedur lokalizacyjnych chroniących tereny cenne przyrodniczo przed przeinwestowaniem	2010-2013	Gmina	Gmina	b.k.	środki własne jednostek realizujących

29	przeciwdziałanie rozwojowi budownictwa mieszkalnego i rekreacyjnego na terenach chronionych	2010-2013	Gmina	Gmina	b.k.	środki własne jednostek realizujących
30	przeprowadzenie inwentaryzacji przyrodniczej, celem wskazania cennych przyrodniczo siedlisk, które należy wyłączyć np. z zalesiania	2010-2013	Wojewódzki konserwator przyrody, Gmina, Starostwo	Wojewódzki konserwator przyrody, Gmina, Starostwo	b.d.	środki własne jednostek realizujących
31	ochrona naturalnych siedlisk, stanowisk chronionych gatunków roślin i zwierząt, wykorzystywanie inwentaryzacji przyrodniczych w planach zagospodarowania przestrzennego gminy	2010-2013	Gmina, Wojewódzki konserwator przyrody, Starostwo	Gmina, Wojewódzki konserwator przyrody, Starostwo	b.d.	środki własne jednostek realizujących
32	Budowa i rozbudowa tras wycieczkowych , szlaków turystycznych , deptaków turystycznych ,	2015	Gmina	Gmina	b.d.	środki własne
33	wprowadzanie przez władze gminne na terenie gminy indywidualnych form ochrony przyrody, jeżeli wojewoda uprzednio nie wprowadził tych form. Kompetencje władz gminy dotyczą uznania za pomnik przyrody, użytek ekologiczny, stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej i zespół przyrodniczo-krajobrazowy	zadanie ciągłe	Gmina	Gmina	b.d.	środki własne jednostek realizujących
OCHRONA POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO Zachowanie standardów jakości powietrza atmosferycznego zgodnie z wymaganiami prawa krajowego i unijnego Cel strategiczny nr 6						
34	Zmiana nośników energii i modernizacja obiektów. Modernizacja sposobu ogrzewania poprzez stosowanie systemów docieplania oraz wymianę kotłów na opalane paliwami gazowymi, olejowymi	2010 – 2015	Gmina	Gmina, właściciele obiektów	b.d.	Środki własne gminy

	lub biopaliwami oraz ewentualnie wymianę starych pieców węglowych na nowoczesne, spełniające normy ochrony powietrza w zakresie dopuszczalnych emisji					Środki prywatne GFOŚiGW
35	Modernizacja starych kotłowni poprzez wymianę kotłów na opalane paliwami gazowymi, olejowymi lub biopaliwami oraz ewentualnie wymianę starych pieców węglowych na nowoczesne, spełniające normy ochrony powietrza w zakresie dopuszczalnych emisji	2010 – 2015	Gmina	Gmina	b.d.	Środki własne gminy Środki prywatne GFOŚiGW
36	Promowanie nowych nośników energii ekologicznej pochodzących ze źródeł odnawialnych – energia słoneczna,	2010 – 2021	Gmina	organizacje pozarządowe , Gmina, właściciele obiektów	b.d.	środki własne jednostek realizujących , dotacje gmin i funduszy, NFOŚ, WFOŚ, PFOŚ
38	termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej:	2010 – 2021	Gmina	Gmina, właściciele budynków	b.d.	środki własne właścicieli budynków, kredyty BOŚ, fundusz termo modernizacyjny
OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI I PRZYWRÓCENIE WARTOŚCI UŻYTKOWEJ GLEB Cel strategiczny nr 7						

39	Wapnowanie gleb	2010 – 2021	Właściciele indywidualni, Powiat	Właściciele indywidualni, Powiat	b.d.	Budżet Właścicieli i Powiatu
40	kształtowanie struktury upraw przeciwdziałającej erozji i pogarszaniu się jakości gleb oraz przeciwdziałanie zakwaszaniu	zadanie ciągłe	WODR,	WODR, Gminy, właściciele nieruchomości	b.d.	środki własne jednostek realizujących
41	Usuwanie skutków degradacji powierzchni ziemi	zadanie ciągłe	Właściciele indywidualni, Powiat	Właściciele indywidualni, Powiat	b.d.	środki własne jednostek realizujących
42	podnoszenie jakości i struktury gleb poprzez wykorzystanie kompostu	zadanie ciągłe	WODR	WODR	b.d.	środki własne jednostek realizujących
43	ochrona i wprowadzenie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych i przydrożnych spełniających rolę przeciwoerozyjną	zadanie ciągłe	właściciele nieruchomości	środki własne jednostek realizujących , WFOŚ	b.d.	Środki własne województwa Środki własne powiatu Środki własne gminy Środki własne RDLP

OCHRONA PRZED HAŁASEM I PROMIENIOWANIEM ELEKTROMAGNETYCZNYM
Cel strategiczny nr 8

44	Zmniejszenie uciążliwości hałasu na terenach zurbanizowanych Realizacja inwestycji komunikacyjnych (budowa obejść drogowych, modernizacje dróg i skrzyżowań) Modernizacja dróg gminnych: Budowa dróg gminnych (w tym w Michniowcu)	zadanie ciągłe	Gmina	Gmina	5000 10000	Budżet Gminy, Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego
45	Opracowanie MPZP z uwzględnieniem wymagań dotyczących ochrony środowiska, w szczególności: lokalizacji obiektów odpowiedniej lokalizacji urządzeń emitujących promieniowanie elektromagnetyczne.	zadanie ciągłe	Gmina	Gmina	b.d.	Środki własne gminy
OCHRONA ZASOBÓW KOPALIN- Cel strategiczny nr 9						
46	Ochrona surowców i gleb w planach zagospodarowania przestrzennego	zadanie ciągłe	Gmina	Gmina	10	środki własne, PFOŚiGW
47	ochrona złóż perspektywicznych i niezagospodarowanych poprzez uwzględnienie obszaru ich występowania w studiach uwarunkowań oraz planach zagospodarowania przestrzennego	2010-2013	Gmina	Gmina	10	środki własne
48	ograniczony rozwój eksploatacji na obszarach cennych przyrodniczo	zadanie ciągłe	Gmina	Gmina	20	środki własne
Edukacja ekologiczna - Cel strategiczny nr 10						
49	Upowszechnianie informacji o podejmowanych	2010-	Gmina	Gmina	10	GFOŚiGW,

	akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz ochrony środowiska w gminie (w tym Akcja Sprzątanie Świata, konkursy ekologiczne itp.)	2013				WFOŚiGW, fundusze pomocowe UE, fundusz GZDGRiK
50	Materiały informacyjne dla dzieci i młodzieży	zadanie ciągłe	Gmina	Gminy, Wojewoda, organizacje ekologiczne	5	GFOŚiGW, WFOŚiGW, fundusze pomocowe UE, fundusz GZDGRiK
51	Edukacja rolników w dziedzinie rolnictwa ekologicznego	zadanie ciągłe	Gmina, WODR	Gmina, WODR	5	WFOŚiGW, fundusze pomocowe UE,
52	Wspomaganie prowadzenia edukacji ekologicznej przez lokalne organizacje pozarządowe i grupy obywatelskie	2010-2013	Gmina	Gmina, szkoły, organizacje pozarządowe, Starostwo	15	środki własne jednostek realizujących, WFOŚ
53	promowanie zachowań związanych z codziennym bytowaniem mieszkańców a zgodnym z zasadami ochrony krajobrazu i przyrody	zadanie ciągłe	Gmina	Organizacje pozarządowe, Gmina, Szkoły, Starostwo	2	środki własne jednostek realizujących, WFOŚ
54	edukacja ekologiczna społeczeństwa na temat	2010-2013	Gmina	Organizacje	3	środki

właściwej gospodarki odpadami			pozarządowe , Gmina, Szkoły, Starostwo		własne jednostek realizujących , WFOŚ	
55	edukacja ekologiczna społeczeństwa na temat w zakresie ochrony przyrody i ochrony lasów	2010-2013	Gmina	Organizacje pozarządowe , Gmina, Szkoły, Starostwo	3	środki własne jednostek realizujących , WFOŚ
56	rozwój przyrodniczych ścieżek dydaktycznych	zadanie ciągłe	Gmina	ZZPK, Gmina, Starostwo	10	środki własne jednostek realizujących , WFOŚ

Przedstawione w tabeli nakłady na realizację Programu Ochrony Środowiska należy traktować jako orientacyjne z uwagi na fakt, iż w chwili sporządzania Programu ustalenie niektórych kosztów nie jest możliwe.

16. STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM

Wstęp

Przedmiotem niniejszego opracowania jest Program Ochrony Środowiska Gminy Czarna. Program ten stanowi rozwinięcie na poziomie lokalnym, przyjętego przez Sejmik Województwa Podkarpackiego „Programu Ochrony Środowiska i Planu Gospodarki Odpadami Województwa Podkarpackiego – aktualizacja” i Programu Ochrony Środowiska i Planu Gospodarki Odpadami Powiatu Bieszczadzkiego”.

Zasadniczym zadaniem jakie niniejsze opracowanie ma spełnić jest określenie celów, priorytetów i w konsekwencji działań, jakie stoją przed samorządem powiatowym w dziedzinie ochrony środowiska. Ich podjęcie i wykonanie ma na celu realizację międzynarodowych zobowiązań naszego kraju, a w szczególności podjętych, w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej oraz w znacznej mierze wynikających z *Polityki Ekologicznej Państwa*.

Zakres merytoryczny Programu Ochrony Środowiska określają wytyczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym (MŚ grudzień 2002) oraz rozporządzenie Ministra Środowiska z 9 kwietnia 2003 r. w sprawie sporządzania planów gospodarki odpadami i *Poradnik powiatowe i gminne plany gospodarki odpadami*.

Dokument opracowany został na 4 lata (2010 –2013 r.), z tym, że przewidziane w nim działania obejmują w perspektywie kolejne lata, do 2021 r. Powstał w oparciu o tzw. **otwarty proces planowania**, co oznacza, że:

- w procedurę opracowania projektu Programu, już na etapie opracowywania niniejszego dokumentu włączone zostały zainteresowane jednostki organizacyjne oraz społeczeństwo,
- powinny być aktualizowane przyjęte priorytety, kierunki działań oraz przyjęte wskaźniki (m.in. regulujących zmniejszenie odpadowości, materiałochłonności), w zależności od analizy aktualnego stanu, przy okazji każdej okresowej oceny Programu.

Program podzielono na 15 rozdziałów.

Pierwsza część zawiera informacje ogólne, typu: cel i przedmiot opracowania, podstawy prawne i merytoryczne sporządzenia Programu.

Część 2 i 3 – opisuje aktualny stan środowiska w gminie, w odniesieniu do wszystkich jego elementów: powietrze, hałas, wody powierzchniowe i podziemne, środowisko przyrodnicze (w tym, opis obszarów przyrodniczo cennych), gospodarka leśna, gospodarka odpadami, promieniowanie elektromagnetyczne, nadzwyczajne zagrożenia środowiska, gleby i kopaliny. Część ta, została poprzedzona charakterystyką ogólną gminy, zawierającą dane, typu: położenie geograficzne, dane demograficzne, gospodarcze, infrastrukturalne, itp.

Ponadto, w części 3 opracowania poświęcono wiele uwag gospodarce wodno-ściekowej w gminie. Dodatkowo przedstawiono wykaz zamierzeń inwestycyjnych dotyczących realizacji przez gminę przedsięwzięć w zakresie wyposażenia terenów zabudowanych i przeznaczonych pod zabudowę, w zbiorcze sieci kanalizacyjne i komunalne oczyszczalnie ścieków, przyjmując harmonogram realizacji tych zadań w okresie do 2021 roku.

W części tej zawarto również charakterystykę istniejących oraz przewidywanych w przyjętej perspektywie, ujęć wodnych i systemów zbiorowego zaopatrzenia w wodę na terenie gminy.

Dokonana w części 5 opracowania, wnikliwa analiza jakości środowiska ze szczególnym uwzględnieniem stanu gospodarki wodno-ściekowej w gminie, stanowiła podstawę do sprecyzowania strategii działań gminy w zakresie poprawy jakości i ochrony środowiska, zawartej w części 10 Programu.

W celu spójności przyjętej strategii działań gminy na rzecz poprawy i ochrony środowiska z polityką rządową, przytoczono w części 10 Programu najistotniejsze cele polityki ekologicznej państwa oraz województwa podkarpackiego. Szczególną uwagę, zwrócono na wdrożenie w kraju Europejskiej Sieci NATURA 2000, która obejmować będzie swym zasięgiem obszar gminy.

Równocześnie, w części 3, dokonano analizy tendencji rozwojowych w gminie na najbliższe lata i ich wpływu na jakość środowiska. Zważywszy na turystyczno-rolniczy charakter gminy, jego położenie (z dala od aglomeracji miejskich, ważnych ciągów komunikacyjnych, itp.), brak preferencyjnych dla przedsiębiorców stref ekonomicznych, itp. - rozwój gminy w kierunku przemysłowo-gospodarczym jest wręcz niemożliwy. Stąd też, przyjęto, że zasadniczym kierunkiem rozwoju gminy będzie rolnictwo oraz turystyka i wypoczynek, rozumiane w bardzo szerokim zakresie.

Ukształtowanie terenu, różnorodność przyrodnicza, szeroka gama form ochrony przyrody, bogata fauna i flora sprzyjać będą rozwojowi różnych form turystyki, zarówno zimowej jak i letniej.

Przy tworzeniu strategii działań gminy w zakresie poprawy i ochrony jakości środowiska jako priorytetowe przyjęto działania na rzecz ochrony wód (powierzchniowych i podziemnych), działania w zakresie ochrony dziedzictwa przyrodniczego i racjonalnego użytkowania zasobów przyrody oraz działania na rzecz ochrony powierzchni ziemi w ramach racjonalnej gospodarki odpadami na terenie gminy.

Ze względu na konieczność zgodności niniejszego opracowania z celami polityki ekologicznej państwa oraz powiatu Bieszczadzkiego, a ponadto zważywszy na fakt, że duża część powierzchni gminy objętych jest różnymi formami ochrony i wynikających z tego zakazów i nakazów w zakresie korzystania ze środowiska; zapewnienia należytej jakości wody pitnej dla ludności, konieczności usystematyzowania i zagospodarowania narastającej ilości odpadów - uznano powyższe kryteria za priorytetowe w ramach realizacji Programu.

W oparciu o sprecyzowane cele polityki ekologicznej gminy, w części 10 Programu, opracowano harmonogram działań, z podziałem na działania inwestycyjne i pozainwestycyjne oraz krótko- i długoterminowe. W ramach działań inwestycyjnych przewidziano zadania własne gminy, tj.: inwestycje związane z modernizacją nawierzchni drogowych wybranych gminnych oraz zadania własne gmin dotyczące budowy, sieci wodociągowych oraz zbiorczych systemów kanalizacyjnych wraz z oczyszczalniami ścieków.

Jako działania pozainwestycyjne, wyszczególniono zadania konieczne do realizacji w poszczególnych latach, przy pełnej współpracy z powiatem: służb podległych staroście, gmin, podmiotów gospodarczych, administracji specjalnej (RZGW, Lasy Państwowe i inne), instytucji finansujących, instytucji naukowo-badawczych, organów kontrolno-inspekcyjnych i innych.

W końcowej części Programu przedstawiono instrumenty i narzędzia niezbędne do realizacji Programu, tj.: instrumenty prawno-administracyjne i finansowe. Podano również sposób zarządzania Programem, metody kontroli realizacji Programu, sposób jego weryfikacji.

Strategia ochrony środowiska w Gminie

Strategia ochrony środowiska wynika z przyjętych założeń oraz stanu aktualnego stanu środowiska gminy.

Działania dotyczące realizacji Programu powinny odbywać się w obrębie następujących celów strategicznych:

Cel strategiczny nr 1 - Ochrona wód i efektywne wykorzystanie zasobów wodnych

Cel strategiczny nr 2 - Przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska (w tym ochrona przed powodzią, poważne awarie, ograniczanie skutków zagrożeń naturalnych i chemicznych)

Cel strategiczny nr 3 - Gospodarka odpadami

Cel strategiczny nr 4 - Pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych

Cel strategiczny nr 5 - Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu oraz zrównoważony rozwój lasów

Cel strategiczny nr 6 - Ochrona powietrza atmosferycznego, klimatu i warstwy ozonowej

Cel strategiczny nr 7 - Ochrona powierzchni ziemi i przywrócenie wartości użytkowej gleb

Cel strategiczny nr 8 - Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

Cel strategiczny nr 9 - Ochrona zasobów kopalin

Cel strategiczny nr 10 – Edukacja ekologiczna

17. Słownik użytych terminów

aglomeracja - rozumie się przez to miasto lub kilka miast o wspólnych granicach administracyjnych;

antropogeniczne oddziaływanie - budująca lub niszcząca działalność człowieka;

cele - określenie w fazie wstępnej przygotowania programu, planowanych efektów, jakie ma przynieść dane działanie o charakterze publicznym;

działanie - grupa projektów realizujących ten sam cel, działanie stanowi etap pośredni między celem ekologicznym a projektem;

„doły urobkowi” - pochodzące głównie z eksploatacji na skalę przemysłową, służące do zrzutu i gromadzenia płuczki powstałej przy eksploatacji odwiertów ropy naftowej;

efektywność (efekty) - kryterium porównujące wielkość nakładów na rzecz realizacji programu (np. finansowych, administracyjnych, ludzkich) z rzeczywistymi osiągnięciami programu na poziomie produktu, rezultatu lub oddziaływania;

emisja - rozumie się przez to wprowadzane bezpośrednio lub pośrednio, w wyniku działalności człowieka, do powietrza, wody, gleby lub ziemi:

a) substancje,

a) energie, takie jak ciepło, hałas, wibracje lub pola elektromagnetyczne;

eutrofizacja- rozumie się przez to wzbogacanie wody biogenami, w szczególności związkami azotu lub fosforu, powodującymi przyspieszony wzrost glonów oraz wyższych form życia roślinnego, w wyniku którego następują niepożądane zakłócenia biologicznych stosunków w środowisku wodnym oraz pogorszenie jakości tych wód;

Fundusz Spójności (Kohezji) - instrument ekonomiczno-polityczny Komisji Europejskiej, nie należący do Funduszy Strukturalnych i wdrażany na poziomie wybranych państw, a nie regionów. Jego celem jest ułatwienie integracji słabiej rozwiniętych krajów poprzez budowę wielkich sieci transportowych oraz obiektów infrastruktury ochrony środowiska o dużym obszarze oddziaływania;

Fundusze Strukturalne - TTT zasób finansowy UE umożliwiający pomoc w restrukturyzacji i modernizacji gospodarki krajów członkowskich drogą interwencji w kluczowych sektorach i regionach (poprawa struktury). TTTNa fundusze strukturalne składają się: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejski Fundusz Społeczny (EFS), Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOIGR) oraz Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa (FIWR);

GMO - organizm genetycznie zmodyfikowany - rozumie się przez to organizm inny niż organizm człowieka, w którym materiał genetyczny został zmieniony w sposób niezachodzący w warunkach naturalnych wskutek krzyżowania lub naturalnej rekombinacji;

imisja zanieczyszczeń - pochłanianie (przyjęcie) zanieczyszczeń przez określony element środowiska lub opad zanieczyszczeń na określoną (jednostkową) powierzchnię terenu;

IPPC- (Integrated Pollution Prevention and Control in Poland)- zintegrowane zapobieganie i ograniczanie zanieczyszczeń;

jednostka odpowiedzialna za realizację zadań - organ administracji spełniający funkcję koordynatora lub inicjatora działań zmierzających do realizacji zadań lub jednostka odpowiedzialna za finansowanie zadań;

korytarz ekologiczny - rozumie się przez to obszar pomiędzy dwoma lub wieloma obszarami chronionymi, niezabudowany, umożliwiający migracje zwierząt;

„kopanki”- wyrobiska (doły kopane pozostałe po wydobyciu ropy naftowej) o głębokości od 4 do 60 m, często posiadające drewniane ocembrowanie;

monitorowanie - kontrola postępu realizacji programów i projektów poprzez system wskaźników określonych w dokumentach programowych;

organizacja ekologiczna - rozumie się przez to organizacje społeczne, których statutowym celem jest ochrona środowiska;

plan ochrony - rozumie się przez to podstawowy dokument opracowywany dla wskazanych form ochrony przyrody, zawierający opis formy ochrony oraz cele prowadzenia działań ochronnych, katalog zadań i sposobów ich wykorzystania;

pola elektromagnetyczne - rozumie się przez to pole elektryczne, magnetyczne oraz elektromagnetyczne o częstotliwościach od 0 Hz do 300 GHz;

poziom hałasu - rozumie się przez to równoważny poziom dźwięku A wyrażony w decybelach (dB);

obszary wrażliwe - obszary wyznaczone przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej

w Krakowie, zgodnie z obowiązującymi przepisami szczególnym;

wskaźniki - miara: celów, jakie mają zostać osiągnięte, zaangażowanych zasobów, uzyskanych produktów, efektów oraz innych zmiennych (np. ekonomicznych, społecznych, dotyczących ochrony środowiska);

zanieczyszczenie - rozumie się przez to emisję, która jest szkodliwa dla zdrowia ludzi lub stanu środowiska, powoduje szkodę w dobrach materialnych, pogarsza walory estetyczne środowiska lub koliduje z innymi, uzasadnionymi sposobami korzystania ze środowiska;

18. Wykaz materiałów źródłowych i bibliografia

18.1. Bibliografia

1. Plan Gospodarki Odpadami dla Powiatu Bieszczadzkiego
2. Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Bieszczadzkiego
3. Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych, 2005, Ministerstwo Środowiska, Warszawa;
4. Bank Danych Regionalnych, <http://www.stat.gov.pl>;
5. Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce w 2005 roku. PIG Warszawa 2006r.;
6. Krajowy Plan Gospodarki Odpadami , Warszawa, 2006 r.;
7. Lista przedsięwzięć priorytetowych do dofinansowania przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie w 2007 i 2008 roku;
8. Lista projektów inwestycji ujętych w ZPORR na lata 2008 -2009; Urząd Marszałkowski w Rzeszowie, 2007;
9. Ocena roczna jakości powietrza w województwie podkarpackim w roku 2005, 2006. WIOŚ Rzeszów 2006r., 2007 r.;
10. Ochrona Środowiska 2007, GUS Warszawa 2007;
11. Ochrona Środowiska w Województwie Podkarpackim w latach 2004-2006, US Rzeszów, 2007;
12. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego, 2002, PBPP w Rzeszowie;
13. Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011- 2014, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, grudzień 2006 (projekt);
14. Program ochrony przed powodzią w Dorzeczu Górnej Wisły –etap I”, Kraków, lipiec 2007 r.;
15. Raporty o stanie środowiska województwa podkarpackiego 2003, 2004, 2005, 2006, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Rzeszów;
16. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2013 wraz z Indykatywnym Planem Inwestycyjnym, Rzeszów, 2007;
17. Strategia rozwoju województwa podkarpackiego 2020, Rzeszów 2005;
18. Obowiązujące przepisy prawne
19. Programu Ochrony Środowiska Województwa Podkarpackiego – aktualizacja
20. Plan Gospodarki Odpadami Województw Podkarpackiego – aktualizacja
21. Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych,
22. Monitoring WIOŚ w województwie podkarpackim w roku 2007, 2008,2009. WIOŚ Rzeszów 2008r., 2009 r.;2010 r.

Wykaz Skrótów:

BOŚ –	Bank Ochrony Środowiska
ISO –	Międzynarodowa Organizacja Normalizacji
ISPA –	Przedakcesyjny Instrument Polityki Strukturalnej
PHARE –	Program Pomocy Polsce w Restrukturyzacji Gospodarki
SAPARD –	Specjalny Program Akcesyjny Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich
UE –	Unia Europejska
ARiMR –	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
WODR –	Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego
WIOŚ –	Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska
NFOŚiGW –	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WFOŚiGW –	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
PFOŚiGW –	Powiatowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
OSP-	Ochotnicza Straż Pożarna
ERDF-	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
ZPORR-	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego
SIGOP –	Systemu Informatycznego Gospodarki Odpadami

Autor opracowania:

mgr inż. Adam Czekański – „BIO-SAN”